

nummer 1 januari 2000

TIJDSCHRIFT VAN DE VERENIGING
VAN DOCENTEN IN GESCHIEDENIS EN
STAATSIINRICHTING IN NEDERLAND (VGN)

KLEIO

Geschiedenis en vmbo

met artikelen
over de
invoering,
ervaringen
van docenten,
lesgeven over
de Middel-
eeuwen en
staatsinrichting

Algemeen Bestuur

Kees Weltevrede

voorzitter (OAC, KLEIO, Euroclio, KNHG, SLO, Platform VVVO en de Inspectie)
Dubbeldamseweg Zuid 350,
3312 KT Dordrecht.
Tel. 078 - 6390 699.
Fax 078 - 6399 001
E-mail: c.weltevrede@wxs.nl

Riemke Leusink

vice-voorzitter (Commissie Vrouwen- en Gender-geschiedenis, Euroclio, stofomschrijvingen, CEVO)
Dr. J.P. Heyelaan 4,
3818 GT Amersfoort.
Tel. 033-4657 363,
Fax 033-4657 384,
E-mail: leusink@worldonline.nl

Loek Janssen

secretaris (Commissie Basisvorming, VMBO)
Ananasstraat 1,
6543 ZH Nijmegen.
Tel. 024 - 373 4800.
E-mail: janssen.scholten@gironet.nl

Hans Kummerer

penningmeester (Didactiek- en activiteitencommissie, contacten met historische verenigingen, veldraadplegingen)
Dr. Dreeslaan 205,
5707 KC Helmond.
Tel. 0492-551138,
Fax 0492-574277.
E-mail: jn.kummerer@hetnet.nl

Herry Groothuis

(Commissie PA-BO, Werkgroep Staatsinrichting, contacten met het Cito)
Groen van Prinstererweg 11,
3731 HA De Bilt.
Tel. 030 - 2713 204.
E-mail: h.groothuis@worldonline.nl

Renée Schreuder

(Beheer VGN-website, bestuursberichten Kleiokrant, Commissie Volwassenen-educatie, Commissie Cliomatica)
Couwenvoort 46-01,
3703 EM Zeist.
Tel. 030 - 6959 506.
E-mail: srd@wxs.nl

Ineke Veldhuis-Meester

(Commissie Havo/Vwo, Intercommissie, Historisch Didactisch Platform)
Quintuslaan 4,
9722 RV Groningen.
Tel. 050-5270 099.
E-mail: c.e.m.veldhuis-meester@ucllo.rug.nl

Johan Raven

(Didactiek- en activiteitencommissie, Commissie Lerarenopleidingen, contacten met de archieven en omgevingsgeschiedenis)
Kinkhoorn 8, 9051 MJ Stiens.
Tel. 058-2574 050.

U kunt zich opgeven als lid van de VGN bij de administratie:

**Purmerendstraat 239,
2547 JD Den Haag.**

Contributies voor 2000:

- Bij bezoldiging t/m f100,- HOS-schaal 10.6:
- Bij bezoldiging vanaf f125,- HOS-schaal 10.7:
- VMBO-docent f 70,- met drie of meer vakken:
- Baan van minder f 85,- dan 16 uur:
- Kennismakingslidmaatschap (alleen voor studenten): f 50,-
- Buitengewone leden, f 90,- pensioen, VUT:
- Partnerlidmaatschap: f150,-

een abonnement:

- Binnenland f125,-
- Buitenland, f135,- binnen Europa
- Buitenland, f145,- buiten Europa
- Losse nummers f 15,- incl. verzendkosten

Prijzen voor advertenties in Kleio:

- 1 pagina f510,-
 - 1/2 pagina f410,-
 - 1/3 pagina f310,-
 - 1/4 pagina f225,-
- bijsluiters f410,-
Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot de eindredacteur.

VGN-site: <http://home.wxs.nl/~srd/vgn.htm>

**Hier is ook een brievenbus.
VGN-giro: 128701 ,t.n.v.
Penningmeester VGN,
Den Haag.**

Van de redactie

Hoe is het gesteld met het geschiedenisonderwijs in het vmbo? Alle publieke aandacht ging afgelopen maanden uit naar het gehannes rond de tweede fase en het studiehuis.

Maar de veranderingen in het toekomstige vmbo zijn wellicht even ingrijpend, zeker wat het geschiedenis- onderwijs betreft. Er dreigt een situatie, waarin voor meer dan de helft van de leerlingen geschiedenis en staatsinrichting alleen nog maar in de klassen 1 en 2 ingeroosterd zal blijven. Dat betekent een aanzienlijke achteruitgang vergeleken met de huidige situatie, met name voor wat tot nu 3-mavo en 4-mavo heette.

Dit nummer van *Kleio* is voor een deel aan het vmbo gewijd. Hans Pols en Marijke Meuwissen hebben zich bijzonder ingespannen om artikelen over het vmbo bijeen te brengen.

Daarnaast wordt voortgediscussieerd op de inhoud van het recente Inspectie-rapport over vijf jaar basisvorming, waarover *Kleio* u twee nummers geleden uitvoerig informeerde. Ten dienste van de jaarvergadering van de VGN op 18 maart a.s. treft u in het middenkatern de stukken aan van het bestuur en de commissies.

De redactie hoopt van harte, dat ook dit nummer de ploeters in het veld een hart onder de riem zal steken. Reacties in welke vorm ook zijn welkom!

Jan van Oudheusden

Redactie

Jan van Oudheusden,

voorzitter, Massenetstraat 21,
5144 WP Waalwijk.
Tel. 0416 - 33 74 30.
E-mail: jan.oudheusden@wxs.nl

Jos Trippenzee, secretaris,

Beltmolen 30,
3833 KM Leusden.
Tel./fax 033 - 494 18 24

Huib Oattes,

Roerdomp 80,
3641 TK Mijdrecht.
Tel. 0297 - 28 11 97.
E-mail: hfoattes@wxs.nl

Hans Pols,

Van Aerssenstraat 140,
2582 JT Den Haag.
Tel. 070 - 3501 380.

Carla van Boxtel,

Evieveland 6,
5422 AK Gemert.
Tel. 0492 - 36 11 36.
E-mail: c.vanboxtel@fss.uu.nl

Marijke Meuwissen,

Simplonbaan 17,
3524 BG Utrecht.
Tel. 030 - 273 1670.

Stefan Boom,

Albrechtlaan 28,
1404 AL Bussum.
Tel. 035 - 694 87 42
E-mail: stefanbo@worldonline.nl

Tineke Bogaerts,

eindredactie,
Omloop-West 9,
3402 XM IJsselstein.
Tel. 030 - 688 35 76
Fax 030 - 688 84 59
E-mail: c.bogaerts@hccnet.nl

ISSN 0165-6449

Wilt u artikelen voor Kleio toesturen aan de secretaris van de redactie.

Berichten voor de Kleiokrant, aktualiteiten, mededelingen van commissies, aankondigingen en dergelijke kunnen naar de eindredacteur.

In dit nummer **VMBO**

2 *Operatie vmbo*

Hans Pols en Marijke Meuwissen

3 *Berichten van het front*

Het grote gat tussen wat moet en wat mag

Hans Pols en Marijke Meuwissen

Leraren vertellen over de gevolgen van de invoering van het vmbo op hun school.

6 *Een ingrijpende operatie*

Geschiedenis en staatsinrichting op het vmbo

Bert Dijkstra

Alleen al dit globale overzicht laat zien hoeveel er zal veranderen in de komende jaren.

10 *Een haalbare zaak?*

Staatsinrichting in de basisvorming van het vmbo

Jannet van Drie en Jan Greep

Verslag van de werkconferentie Staatsinrichting op 10 november 1999. Met aanbevelingen voor de toekomst.

13 *De Middeleeuwen in de klas*

Net iets anders gegeven

Hans Werker

Ook (i)vmbo leerlingen kunnen iets leren over de Middeleeuwen, maar je moet dan wel zorgen voor aantrekkelijke werkvormen en een inspirerende omgeving. En niet te vergeten: herhalen - herhalen - herhalen ...

18 *1900 - 2000*

Het project van de eeuw

John Louws en Menno van den Hoek

In Zeeland werden alle Pabo-studenten aan het werk gezet in het 'project van de eeuw'. Ze leerden materiaal verzamelen en lesprojecten maken en raakten en passant op de hoogte van wat de vele Zeeuwse instellingen aan materiaal hebben liggen. De basisscholen hielden er een koffer met kant en klaar lesmateriaal aan over.

En verder

22 *Reactie op het inspectierapport over vijf jaar basisvorming.*

René Corbeij, Annet van Leersum en Ineke Veldhuis

29 *Gesprek met Geert Mak*

Jos Trippenzee en Huub Oattes

32 *De 20e eeuw in een doosje*

Huub Oattes bespreekt Retrospect

34 *Boeken*

39 *Kleiokrant*

In dit nummer vindt u de jaarstukken van de VGN voor de Algemene Ledenvergadering van 18 maart a.s. in Utrecht. Een strookje om u op te geven zit in het katern op bladzijde 15. U kunt ook mailen naar de brievenbus in de VGN-site.

Operatie vmbo

In dit schooljaar (1999-2000) is het vmbo ingevoerd voor het eerste leerjaar van voormalige mavo, vbo en ivbo scholen. Op deze scholen zit zo'n zestig procent van alle Nederlandse leerlingen. De leerlingen zelf merken van de invoering nog nauwelijks iets, de docenten zijn enigszins geïnformeerd, de schoolleiding herzielt de lessentabel en de journalisten richten hun aandacht op andere zaken.

derd. Het derde jaar in het vmbo kan dus gebruikt worden om de basisvorming af te sluiten en een begin te maken met de examenstof. Examenstof die op dit moment overigens nog nergens officieel zwart op wit staat. Waarvan dus ook niet te zeggen valt in hoeveel tijd zij gegeven kan worden en of dat in één of twee leerjaren moet gebeuren. Wel staat vast dat zonder continuïteit tussen onder- en boven-

Is er dan niets om je druk over te maken? Ja, zeker wel. De meeste leerlingen in Nederland zullen in het voortgezet onderwijs nog maar twee jaar geschiedenisles krijgen. De basisvorming kan – zoals wettelijk toegestaan – in twee jaar worden afgesloten en daarna wordt geschiedenis op veel scholen op haar best een keuzevak. Op het oude (i)vbo werd geschiedenis vaak al alleen maar in de onderbouw gegeven, maar op een aantal mavo's verdwijnt het vak nu uit de lessentabel van de derde klas. Geschiedenis en staatsinrichting is geen 'beschermde' vak geworden, zoals bijvoorbeeld maatschappijleer, waarvoor een minimum aantal uren vastgesteld is. Alleen in de sector Zorg en Welzijn wordt het vak 'sector-relevant' geacht en is in die sector dus keuzevak geworden; het algemeen vormende karakter is niet onderkend.

Navraag op het ministerie wijst uit dat er aan de basisvorming niets is veran-

bouw een keuzevak géén keuze is. Kortom: argumenten genoeg om ons mooie vak niet zomaar, op grond van goedkope, roostertechnische argumenten, te laten marginaliseren in het vmbo. Er kan en mag veel meer dan sommige schooldirecties ons willen laten geloven!

Voor die docenten waarvoor nog zo veel onduidelijk is, die zich onvoldoende geïnformeerd achten en die niet goed weten wat er nu eigenlijk verandert, voor hen vooral hebben we het artikel van Bert Dijkstra geplaatst, waarin hij nog eens uitlegt wat het vmbo voor leerlingen en docenten zal gaan betekenen. Maar ook: wat het voor ons vak zal inhouden. Dijkstra slaat de ontwikkelingen met zorg gade. Hij is bang dat de vernieuwing in een te hoog tempo doorgevoerd is. Zijn de docenten wel voldoende toegerust om op deze nieuwe manier met lesstof en leerlingen om te gaan? En blijft er nog wel iets van het vak over?

Het is niet alleen kommer en kwel in dit vmbo-nummer. Praktische ideeën en een lesplan vindt u in het artikel over een project Middeleeuwen voor (i)vbo. Het laat zien dat het mogelijk is leerlingen adequaat te begeleiden en te motiveren, ook voor geschiedenis in het vmbo. Een goed initiatief wordt ook beschreven in het Zeeuwse 'project van de eeuw', waarin pabo-studenten een eeuw maatschappijgeschiedenis aantrekkelijk presenteren voor leerlingen van de basisschool.

Een werkgroep van VGN en SLO heeft zich bezig gehouden met de positie van staatsinrichting binnen ons vak en doet in deze *Kleio* verslag van haar bevindingen. Behalve aanbevelingen voor beleidsmakers staan er voldoende zaken in dit artikel om uw leerlingen van de aantrekkelijkheid en het nut van staatsinrichting te overtuigen. Ook René Corbeij, Annet van Leersum en Ineke Veldhuis hebben oog voor de moeilijkheden en mogelijkheden van het schoolvak geschiedenis en staatsinrichting. Alle drie reageren ze op het rapport van de inspectie over vijf jaar basisvorming. René en Annet zijn leden van de Commissie Bavo/Vmbo. Het was deze zelfde commissie die het initiatief nam voor dit themanummer. De eerste opzet kwam van Ron Hendriks, al jarenlang lid van deze commissie en van haar voorganger, de Commissie Vbo/Mavo. Hartelijk dank!

In volgende edities van *Kleio* zult u nog meer artikelen over het vmbo aantreffen. Huub Kurstjens en Theo van Zon zullen hun licht laten schijnen over het dan waarschijnlijk definitief vastgestelde examenprogramma voor het vmbo. We publiceren ook het examenprogramma. De eindtermen in het examenprogramma zullen de stofomschrijvingen vervangen en zijn even omvangrijk als belangrijk; *Kleio* zal het programma in een uitneembaar katern plaatsen, zodat u het goed kunt bewaren.

De *Kleio*-redactie wenst u veel leesplezier en inspiratie!

Marijke Meuwissen en Hans Pols

*Het grote gat tussen wat moet
en wat mag*

VMBO

Hans Pols en Marijke Meuwissen

Berichten van het front

Minister Hermans had het beloofd: tijdens zijn bewind zou de rust in onderwijsland terugkeren. Wat het voorgezet onderwijs betreft zou er alleen gewerkt worden aan de uitvoering van de plannen die onder zijn voorganger bedacht waren: de invoering van het vmbo en de tweede fase.

Maar van zijn voornemen lijkt weinig terecht te komen. Eerst ging zijn staatssecretaris een potje huilen in de Tweede Kamer en daarna blèrde ze met onze pubers op het Malieveld mee. En heel onderwijskundig Nederland is in rep en roer over tweede fase en studiehuis. Weinig rust dus. En toch voltrekt zich ondertussen operatie-vmbo vrijwel geruisloos.

De manoeuvres in het vmbo-veld zijn voor het grote publiek nauwelijks zichtbaar. De kruitdampen die van de slag om de tweede fase afkomen, ont-nemen vrijwel ieder zicht op de verrich-tingen elders in het onderwijs. Daar helpen geen duizend tv-spotjes tegen. Bovendien gaat de aandacht van pers en politiek nu eenmaal meer uit naar het onderwijs aan toekomstige accountants en bedrijfsjuristen en minder naar dat aan aankomend fietsenmakers en bejaardenverzorgsters. Misschien wel omdat journalisten en politici zich bij het vmbo zo weinig kunnen voorstel-len; meestal hebben zij alleen havo of vwo langere tijd van binnen bekeken. Daar komt bij dat vmbo-leerlingen geen gegooi en gesmijs in Den Haag organiseren. Waarom zouden ze ook? Als er problemen komen, merken ze dat pas in de derde of vierde klas. Want de consequenties van de invoering van het vmbo worden, anders dan bij de

tweede fase, voor alle betrokkenen pas voor het eerst over ruim een jaar duidelijk.

Wat het vmbo op didactisch gebied, los van de kretologie van het procesmanage-ment, voor ons vak gaat betekenen, blijft voorlopig dus onduidelijk. Ook op organi-satorisch terrein is niet alles bekend. Er is nog steeds geen definitieve versie van het eindexamenprogramma voor het vmbo gepubliceerd. Maar één ding is wel duide-lijk: de basisvorming wordt in het vmbo al na twee jaar afgesloten. Geschiedenis wordt in de derde en vierde klas een keuzevak.

Voor het oude vbo, waar geschiedenis toch meestal alleen in de onderbouw werd gegeven, een niet erg ingrijpende maatregel. Maar op de mavo, waar toch vrijwel altijd in de derde klas geschiedenis werd gegeven, hakt dat er wel in. Hoe oordelen de collega's die in het vmbo lesgeven hierover? Wat zijn hun verwach-

tingen over de toekomst van ons vak op hun scholen?

Keuzevak

René Corbeij van het Meerwegen College in Amersfoort denkt dat de invoering van het vmbo op de betrok-ken afdeling van zijn school weinig gevolgen zal hebben. Zijn school zal alleen de theoretische leerweg aanbie-den – deze lijkt het meeste op de oude mavo – en in de sector Zorg en Welzijn is geschiedenis een van de keuze-vakken.

Wel verwacht hij dat minder leerlingen dan nu het vak zullen kiezen. Het vak had op de mavo-afdeling de laatste jaren aan populariteit gewonnen, maar waarschijnlijk blijft daar straks in mavo 3 en 4 maar één klasje van over. De oude situatie, waarbij in klas 1, 2 en 3 steeds twee uur geschiedenis werd gegeven en in de examenklas vier, zal veranderen. Op het Meerwegen

Nu les over de Middeleeuwen, middeleeuws eten.

College zal in klas 1 en 2 nog twee uur gegeven worden, de basisvorming. Het grootste deel van de leerlingen zal vanaf de derde klas geen geschiedenis meer krijgen. Alleen diegenen die voor geschiedenis gekozen hebben, doen nog twee jaar drie uur het examenprogramma. Voor de bovenbouw staat er dus in totaal zes uur op het rooster. Dat compenseert dan gedeeltelijk het verlies aan uren voor de docenten door de veranderingen in de derde klas. Corbeij vindt het jammer dat de leerlingen in de derde klas niet meer allemaal verplicht geschiedenis krijgen, maar hij verwacht dus niet dat dit grote consequenties zal hebben voor het aantal docentenuren op zijn school. Hij was er wel enigzins van op de hoogte wat de invoering van het vmbo kan betekenen. Hij was deelnemer aan de netwerkbijeenkomsten over het sectorwerkstuk, vanwege zijn mavo en vbo-achtergrond. *'Als je op het vbo gewerkt hebt, is het van: ga jij daar maar bijzitten, jij hebt daar verstand van'.* Maar hij vindt de voorbereiding op de invoering van het vmbo niet goed. Er is niets gedaan aan algemene informatie voor de docenten.

Ook op het Penta College, een brede scholengemeenschap op Voorne en Putten en IJsselmonde, blijft geschiedenis en staatsinrichting als twee-uurs vak

in de onderbouw bestaan. Daarna moet voor de vmbo-leerlingen de basisvorming afgesloten zijn. Volgens Joris Koekoek, werkzaam op een vmbo-afdeling in Spijkenisse waar geen theoretische leerweg zal worden aangeboden, verandert er voor hem niets. Ook nu krijgen zijn leerlingen alleen in klas 1 en 2 geschiedenis. *'Ik zie niet zoveel veranderen. Geschiedenis blijft bij ons een zelfstandig vak voor de onderbouw. We hadden geen eind-examenklassen en die zullen we nu ook niet krijgen. Dus voor de werkgelegenheid hier heeft de invoering van het vmbo geen gevolgen.'*

Onduidelijkheid

Voor Jan Rensen, die op een mavo, havo en vwo-afdeling van dezelfde school in Spijkenisse werkt, is er rond de invoering van het vmbo veel onduidelijk. Zo weet hij niet zeker hoeveel uur er in klas drie en vier voor geschiedenis ter beschikking komt. *'Ik heb gehoord, dat er gesproken wordt over eventueel geschiedenis voor alle leerlingen in klas 3. Waarbij dan wel de examenstof behandeld zal worden. We hebben wel studiemiddagen over het vmbo voor alle Penta-docenten, maar tegelijkertijd praten de bovenbouwdocenten dan over de tweede fase. Docenten die in boven- en onderbouw les geven, kiezen daar dan voor. Wat zie je dus: alle*

aandacht gaat naar de tweede fase. En dat terwijl de hoofdmoot van onze leerlingen het vmbo gaat doen. Maar van de vmbo-commissie op deze school hoor je niets.

Ik hoor van andere scholen, het gaat dan vooral om vbo-scholen, dat men daar veel verder is met de voorbereiding van het vmbo. Met name de didactische veranderingen. Al moet ik eerlijk bekennen me niet zo goed te kunnen voorstellen wat al die aftreksels van het studiehuis, zoals zelfstandig werken, voor onze mavo-leerlingen zouden kunnen betekenen.'

Op alle Penta-vestigingen wordt in de eerste klas met dezelfde methode gewerkt: *Memo*, een methode die voor de verschillende niveaus en schooltypes aparte uitgaven heeft. Joris Koekoek, die alleen leerlingen heeft die maar twee jaar geschiedenis krijgen: *'Een vbo-mavo boek is voor onze leerlingen net iets te moeilijk. Ik gebruik ook altijd de ivbo-toetsen.'*

Jan Rensen ziet weer andere bezwaren: *'Omdat je in de mavo de kerndoelen van de basisvorming in twee jaar moet behandelen, terwijl je daar in de havo drie jaar voor hebt, is er dus geen aansluiting. Leerlingen die van havo 1 bevorderd worden naar mavo 2, slaan gewoon een stuk geschiedenis over. Ik heb daar nog niemand over gehoord'.*

Frank van der Kamp, werkzaam op een kleine mavo, havo en vwo-afdeling van het Penta College in Brielle, wist aan het begin van dit schooljaar ook nog weinig van het vmbo. *'Van de organisatorische kanten, zeg maar van de sectoren en de leerwegen, was ik snel op de hoogte. Maar van de didactische kanten van het vmbo weet ik nog niet veel. En ook de plaats van het vak geschiedenis en staatsinrichting is me nog duister.'* Op zijn afdeling met 230 leerlingen heeft nu veertig procent van de mavo-leerlingen in klas 4 geschiedenis. Hij heeft geen idee hoeveel leerlingen er straks geschiedenis zullen kiezen. *'Maar ik denk wel dat het er minder zullen zijn. In principe zal onze school in de theoretische leerweg geschiedenis blijven aanbieden. Maar je kunt je afvragen, hoe klein dat soort groepen mogen worden; wanneer wordt het punt bereikt, dat er wordt gezegd: er zijn nu zo weinig leerlingen die geschiedenis kiezen, we bieden het dit jaar niet aan. Je gaat dan een drempel over, je vak dreigt marginaal te worden, een vak dat incidenteel gegeven wordt in de mavo-bovenbouw. En ja, voor*

de werkgelegenheid heeft het natuurlijk ook consequenties, als er minder uren geschiedenis op het rooster staan.'

Ook een oplossing!

Op het Petrus Canisius College in Alkmaar is lang veel onduidelijk gebleven over het vmbo. Wat ons eigen vak betreft: de geschiedenisdocenten vinden dat zowel de VGN als *Kleio* te kort zijn geschoten. Voorlichting over wat er met ons vak gaat of kan gaan gebeuren was er niet, van enige betrokkenheid was niets merkbaar. Eén en ander is als zeer teleurstellend ervaren.

De ivbo en vbo-klassen van het Canisius College kregen in de basisvorming zowel in de eerste als in de tweede klas twee uur geschiedenis. De invoering van het vmbo heeft daar geen verandering in gebracht. Voor deze afdeling was geschiedenis geen examenvak. Ook voor de andere vmbo-leerlingen geldt voortaan dat zij twee maal twee uur geschiedenis in de onderbouw krijgen. Maar zelfs als keuzevak zou geschiedenis in de derde niet meer worden aangeboden! Pas in de vierde zou geschiedenis in de gemengde en theoretische leerweg bij de sector Zorg en Welzijn weer voor twee uur op het rooster staan. Dit zou een enorme adering voor het vak betekenen. Bovendien, welke leerling gaat een vak kiezen, dat hij al een jaar niet meer heeft gehad? En wie kon het nog kiezen: het examenprogramma duurt twee jaar!

Omdat deze constructie ook de aansluiting tussen mavo 4 (vmbo met theoretische leerweg) en havo 4 vrijwel onmogelijk maakt (havo 3-leerlingen krijgen natuurlijk nog wel twee uur geschiedenis), heeft men het volgende bedacht: alle leerlingen die de theoretische en gemengde leerweg weg doen, krijgen naast de verplichte twee uur maatschappijleer in klas 3 ook één uur geschiedenis. Omdat de uren geschiedenis en maatschappijleer door dezelfde docent worden gegeven, betekent dat de verhouding tussen geschiedenis en maatschappijleer in zijn lessen dus niet per se één op twee zal zijn. Voor geschiedenis een aardige uitkomst. In de derde beslissen de leerlingen of ze geschiedenis wel of niet zullen kiezen in de vierde.

Ondanks deze constructie zal er toch een teruggang in het aantal uren geschiedenis zijn, voor de docenten én zelfs voor de leerlingen die het vak kiezen.

Weinig veranderingen?

Op een niet nader te noemen school in Haarlem was een collega nog niet op de hoogte van de invoering van het vmbo. Men is met dezelfde methoden en lessentabel blijven werken. Ook blijft men daar gewoon van mavo spreken. Scholen zijn immers wel verplicht het vmbo in te voeren, maar ze mogen zich vbo of mavo blijven noemen. Omdat het hele gedoe met het vmbo natuurlijk ook bedoeld was om het vbo van zijn slechte imago af te helpen, zullen vbo-afdelingen en –scholen zich vrijwel altijd met de naam vmbo tooien, terwijl categorale mavo's zich mavo zullen blijven noemen. Waardoor het imagoverbeterende karakter van de operatie-vmbo dus al mislukt is.

Op het College Blaucapel in Utrecht spreekt men wél van vmbo. Ook hier in de onderbouw twee maal twee uur geschiedenis. Geschiedenis zal alleen in de theoretische leerweg een keuzevak zijn; leerlingen die het vak kiezen, zullen in klas 3 twee uur en in klas 4 drie of vier uur (afhankelijk van de klassengroottes) krijgen. Van samenvoeging met andere vakken zal geen sprake zijn; geschiedenis blijft een zelfstandig vak. Voorlopig is er geen nieuwe methode ingevoerd.

Enkele geschiedenisdocenten zijn naar cursussen geweest, die hen moesten voorbereiden op het werken in het vmbo.

Ook in de locatie Kanaalstraat van de Goudse Waarden in Gouda zal er niet zoveel veranderen. Op deze voormalige (i)vbo zijn alle leerwegen ondergebracht, behalve de theoretische. De leerlingen houden de twee uur in de eerste en de tweede klas, die ze nu hebben, en veel leerlingen krijgen in de derde nog één of twee uur.

Geschiedenis blijft een zelfstandig vak, dat gekozen kan worden.

'Als bavocoördinator wist ik wel het een en ander en ik heb echt gestreden voor mijn vak. Maar we moeten ook reëel zijn', zegt docent Hans Werker, *'voor een aantal leerlingen heeft het echt geen zin om na de tweede klas nog met het vak door te gaan'.*

Karin Loggen is locatie-directeur van het Meerstroom College in Utrecht. *'Als lid van de directie word ik wel voldoende voorgelicht over de gang van zaken bij het vmbo. Maar de traagheid van de besluitvorming is zo ergerlijk. Niemand*

weet precies waar hij aan toe is. Dat veroorzaakt bij de docenten een sfeer van: ach we zien wel, het zal onze tijd wel duren.'

Geschiedenis is op haar school geen examenvak en zal dat in het vmbo ook niet worden. *'We hebben veel allochtone leerlingen, veel isk-leerlingen, en die hebben moeite met talige vakken. Ze kiezen voor wiskunde of scheikunde. Dus wij bieden geen geschiedenis, maar ook geen aardrijkskunde aan. In de onderbouw is er veel samenwerking met aardrijkskunde, met name op het gebied van de vaardigheden. We proberen in blokken te werken: zes weken geschiedenis en dan zes weken aardrijkskunde. Die uren worden door dezelfde docent gegeven.'*

Op het Meerstroom College krijgen de eerste klassen in het vmbo twee uur geschiedenis (vier uur in een blokperiode) en de tweede klassen zullen drie uur krijgen (zes uur in een blokperiode). Ze werken er met de verkorte methode van *Sporen*.

Hete hangijzers

Voor secties die op scholen of afdelingen werken waar geschiedenis als zelfstandig vak gegeven wordt, zal de schade in het verlies aan uren hopelijk beperkt blijven. Maar op de scholen maakt men heel verschillende keuzes; bovendien is er nog heel veel onduidelijk. Betrokken docenten vragen zich af wat er in klas 3 en 4 moet gebeuren en hoe ze dat moeten doen. Vragen waar ze voorlopig nog maar zeer onvolledig antwoord op kunnen krijgen.

Anders ligt het waar, met name op de voormalige vbo-scholen, geschiedenis in combinatie met andere vakken gegeven gaat worden. Maar op deze scholen was geschiedenis al vrijwel nooit examenvak en de docent combineert er in zijn betrekking geschiedenis meestal met andere vakken.

René Corbeij: *'Je kunt geschiedenis een heel nuttig en fijn vak vinden en dat doe ik ook, maar je kunt je afvragen of het wel in de bovenbouw van het vbo thuis hoort.'*

Maar dan nog blijft het schrijnend als dat vak straks achter de streep verdwijnt.

GS/K/4

GS/V/1

GS/K/5 **Geschiedenis en staatsinrichting vmbo**

GS/K/6

GS/V/3

GS/K/7

GS/V/4

GS/K/8

GS/V/5

Bert Dijkstra

GS/K/9

GS/V/6

Een ingrijpende operatie

Veel scholen zijn druk doende met de vormgeving van het vmbo. Vbo en mavo gaan voortaan samen, zo horen we in voorlichtingsspotjes van de overheid op televisie en radio. Maar de operatie is meer dan het samenvoegen van twee schoolsoorten.

Er worden andere eisen aan leerlingen gesteld en de docent zal zijn didactiek aan moeten passen. Er komen leerwegen en nieuwe examens. En het vak geschiedenis en staatsinrichting komt verder in de verdrukking.

6

Het vmbo komt niet zomaar uit de lucht vallen. De overheid wil met de invoering ervan een aantal problemen het hoofd bieden, zoals de slechte aansluiting op het middelbaar beroepsonderwijs, schooluitval en demotivatie van leerlingen. Het vmbo moet het antwoord zijn op deze moeilijkheden.

Centraal in de opzet van het vmbo staat, evenals in de tweede fase, de activerende didactiek. De leerling zal zelfstandiger moeten gaan werken en de rol van de docent wordt meer die van begeleider van de leerling en diens leerproces. Door de leerling zelfstandiger te laten werken, kan een docent beter inspelen op de verschillen tussen de leerlingen; het zelfstandiger werken zal ook de motivatie van de leerlingen verhogen. Bovendien móet een leerling ook wel leren om zelfstandiger te wer-

ken, immers bij veel beroepen wordt ervan uitgegaan dat de werknemer over de nodige zelfstandigheid beschikt.

Om de aansluiting tussen het vmbo en het middelbaar beroepsonderwijs (in de nieuwe terminologie Regionale Onderwijscentra (ROC) genoemd) goed te laten verlopen, komen er in het vmbo leerwegen. Leerlingen kunnen kiezen tussen de theoretische, de gemengde en de beroepsgerichte leerweg. Deze laatste is weer verdeeld in twee leerwegen: de kader- en de basisberoepsgerichte leerweg.

In principe zouden door deze operatie vbo, mavo en ivbo verdwijnen. Maar de mavo's die alleen de theoretische leerweg (en eventueel een gemengde leerweg) bieden mogen zich 'mavo' blijven noemen.

Het is de bedoeling dat de i-leerlingen de basisberoepsgerichte leerweg gaan volgen, en daar waar het niet lukt, kunnen ze rekenen op extra begeleiding binnen het zogenaamde leerwegondersteunend onderwijs. Daarnaast verdwijnt ook het voortgezet speciaal onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (VSO-LOM).

Deze leerlingen moeten opgevangen worden binnen het regulier onderwijs en ook zij kunnen, wanneer zij daar dreigen vast te lopen, een beroep doen op het vangnet van het leerwegondersteunend onderwijs.

Geschiedenis in het vmbo

Voor het vak geschiedenis en staatsinrichting heeft het nieuwe vmbo aardig wat consequenties. In geen enkele leerweg is het vak verplicht gesteld. Wel kan het vak gekozen worden in het sectordeel van de sector Zorg en Welzijn, maar het moet dan concurreren met aardrijkskunde, biologie, wiskunde of maatschappijleer II. In de gemengde en theoretische leerweg kan geschiedenis gekozen worden in het vrije deel.

Geschiedenis blijft dus, net als nu, een keuzevak. Echter, het vmbo heeft het kenmerk dat de keuzevrijheid veel minder groot is dan in de huidige situatie. Geschiedenis kan alleen gekozen worden in het vrije deel, en dan is het zeer de vraag of een leerling zomaar geschiedenis kiest of een vak dat veel beter past bij zijn sector en aansluit bij

Bert Dijkstra is als trainer/adviseur verbonden aan het Educatief Centrum Noord en Oost (ECNO) te Groningen en was daarvoor als leraar geschiedenis en aardrijkskunde werkzaam in het voortgezet speciaal onderwijs.

de vervolgopleiding. Mijn verwachting is dan ook, dat het aantal leerlingen dat examen zal afleggen in geschiedenis en staatsinrichting lager zal zijn dan in de huidige situatie.

Maar een nog somberder scenario is goed denkbaar: er zijn te weinig leerlingen op een school die het vak kiezen en dus wordt het niet meer aangeboden.

Inmiddels weet ik dat een aantal scholen deze keuze hebben gemaakt.

Laten we echter aannemen dat er veel redelijke schoolleiders en alerte secties zijn die toch willen kijken hoe ze het vak kunnen blijven aanbieden.

Een mogelijk daartoe is het clusteren van leerwegen voor het vak. Leerlingen die de theoretische leerweg volgen, kunnen bijvoorbeeld geclusterd worden met leerlingen die de gemengde leerweg hebben gekozen. Ook kan gekozen worden om de kaderberoepsgerichte leerweg te koppelen aan de theoretische en de gemengde leerweg. Ten slotte kunnen de kaderberoepsgerichte leerlingen geclusterd worden met de basisberoepsgerichte leerlingen.

Het examenprogramma

Intussen is het werk aan de examenprogramma's voor het vmbo bijna afgerond. Er valt dus wel het een en ander over te zeggen al zijn ze nog niet definitief.

Elk examenprogramma bestaat uit een preambule, een kerndeel en een verrijksdeel. In de preambule, die voor elk vak identiek is, worden de vakoverstijgende onderwerpen en vaardigheden beschreven. Die vaardigheden zijn:

- leren uitvoeren,
- leren leren,
- leren communiceren,
- leren reflecteren op het eigen leer- en werkproces,
- leren reflecteren op de toekomst.

Dat deze vaardigheden ook tijdens het examen aan bod komen is nieuw. Een andere nieuwheid is dat in het examenprogramma meer nadruk ligt op de zelfstandig werkende leerling. En ten slotte sluit het programma aan bij actuele ontwikkelingen. Hierbij moet gedacht worden aan internationalisering, culturele vorming, informatietechnologie en emancipatie.

Het examenprogramma bevat verder de vakspecifieke onderwerpen die aan de orde moeten komen. Voor geschie-

Code	Examineenheid	Leerweg			
		B	K	G	T
GS/K/1	Oriëntatie op leren en werken	x	x	x	x
GS/K/2	Basisvaardigheden	x	x	x	x
GS/K/3	Leervaardigheden in het vak geschiedenis en staatsinrichting	x	x	x	x
GS/K/4	De koloniale relatie Indonesië –Nederland	x	x	x	x
GS/K/5	Staatsinrichting van Nederland	x	x	x	x
GS/K/6	De industriële samenleving in Nederland	x	x	x	x
GS/K/7	Sociale zekerheid en verzorgingsstaat in Nederland	x	x	x	x
GS/K/8	Cultureel-mentale ontwikkelingen in Nederland na 1945	x	x	x	x
GS/K/9	De Koude Oorlog	x	x	x	x

Tabel 1. Examineenheden in het kerndeel.

B = basisberoepsgerichte leerweg

G = gemengde leerweg

K = kaderberoepsgerichte leerweg

T = Theoretische leerweg

Code	Examineenheid	Leerweg			
		B	K	G	T
GS/V/1	Het Indonesisch-Nederlands conflict 1945-1949			x	x
GS/V/2	Nederland en Europa			x	x
GS/V/3	De verhouding mens – milieu			x	x
GS/V/4	Ontwikkeling van de gezondheidszorg in Nederland			x	x
GS/V/5	Verzuiling en ontzuiling in Nederland			x	x
GS/V/6	Nederland en de Verenigde Staten na de Tweede Wereldoorlog			x	x
GS/V/7	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie			x	x
GS/V/8	Vaardigheden in samenhang			x	x

Tabel 2. Examineenheden in het verrijksdeel.

De code wordt gebruikt in de stukken over het examenprogramma vmbo. GS is het vak, K het kerndeel en V het verrijksdeel.

denis en staatsinrichting zijn de onderwerpen in tabel 1 (het kerndeel) en 2 (het verrijksdeel) opgenomen.

Eindtermen van het kern- en verrijksdeel

Het voert te ver om alle eindtermen hier te bespreken. Geïnteresseerden kunnen ze vinden op de internetsite van de SLO, <http://www.slo.nl>. Toch laten we enkele eenheden de revue passeren.

In de eenheid *De industriële samenleving in Nederland* staan de industriële ontwikkeling, arbeidsomstandigheden en –verhoudingen centraal. Onderdelen als schaalvergroting, verstedelijking, de invloed van het onderwijs op de sociale mobiliteit komen aan de orde. De verdiepingsstof richt zich met name op de verschuivingen in het aantal werknemers in de primaire, secundaire en tertiaire sector. Daarnaast moeten de leerlingen iets weten van de sociale gelaagdheid van de samenleving bij

het begin van de industrialisatie en die gelaagdheid aan het einde van onze eeuw.

Een relatief nieuw onderwerp is *Sociale zekerheid en verzorgingsstaat in Nederland*. Bij dit onderdeel is de rode draad de veranderingen in de organisatie van de zorg van het einde van de negentiende eeuw tot op heden. Ijkkpunten zijn de zorg aan het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw, de situatie tijdens de crisisjaren, de opbouw van de verzorgingsstaat na 1945 en de herziening van de verzorgingsstaat vanaf de jaren tachtig. Leerlingen die de verdiepingsstof volgen moeten zich verdiepen in de visie van de verschillende zuilen op zaken als armoede, de verantwoordelijkheid van individuen, particuliere organisaties en de overheid.

De Koude Oorlog is een fenomeen dat zeker niet mag ontbreken in het totaal

GS/K/4	GS/V/1
GS/K/5	GS/V/2
GS/K/6	GS/V/3
GS/K/7	GS/V/4
GS/K/8	GS/V/5
GS/K/9	GS/V/6

Tabel 3. Koppeling tussen exameneenheden van het kern- en verrijksdeel.

van items. Bij de invulling van deze eenheid gaat veel aandacht uit naar de rol van Duitsland tijdens en na de Koude Oorlog. Van leerlingen wordt verwacht dat zij het verloop van de Koude Oorlog aan de hand van ontwikkelingen in Duitsland kunnen herkennen en daarbij ingaan op de blokkade van Berlijn in 1948, de Duitse deling, de vlucht naar het Westen en de bouw van de Berlijnse Muur.

Natuurlijk is er ook aandacht voor de politieke en economische ontwikkelingen binnen de Sovjet Unie die een bijdrage hebben geleverd aan het beëindigen van de Koude Oorlog. Ten slotte wordt nog aandacht geschonken aan de rol van het verenigde Duitsland en zijn bijdrage aan de politieke stabiliteit in Europa. Ook de 'Ostpolitik', de beeldvorming die Oost- en West-Duitsers van elkaar hadden en de wapenwedloop komen in het verrijksdeel aan bod.

Bij de eindtermen per eenheid staat steeds vermeld dat leerlingen bij bepaalde onderdelen een eigen standpunt kunnen innemen en hun stelling met argumenten moeten kunnen onderbouwen.

Bij de exameneenheid *Oriëntatie op leren en werken* staat centraal dat de leerling zich kan oriënteren op de eigen loopbaan. Zo moet een leerling de eigen mogelijkheden en interesses in geschiedenis en staatsinrichting kunnen verwoorden in het licht van een vervolgstudie, van beroepen of van maatschappelijk functioneren.

Onder *Basisvaardigheden* (GS/K/2) worden verstaan het zelfstandig kunnen leren en werken, werken met informatie- en communicatietechnologie, de Nederlandse taal functioneel gebruiken, vaardig omgaan met verbale en cijfermatige informatie en ten slotte in het leer- en werkproces adequaat omgaan met zichzelf en anderen.

Docenten geschiedenis en staatsinrichting die niet vaardig zijn met de computer zullen hun kennis van de moderne communicatiemiddelen op peil moeten brengen. Bij de eenheid *Leervaardigheden in het vak geschiedenis en staatsinrichting* (GS/K/3) wordt er onder meer van uitgegaan dat leerlingen gebruik kunnen maken van geautomatiseerde zoeksystemen, geautomatiseerde gegevensbestanden kunnen raadplegen, simulatieprogramma's kunnen gebruiken en gegevens kunnen bewerken met behulp van eenvoudige tekstverwerkings-, reken- en spreadsheetprogramma's.

Het nieuwe examen

Het centraal schriftelijk examen

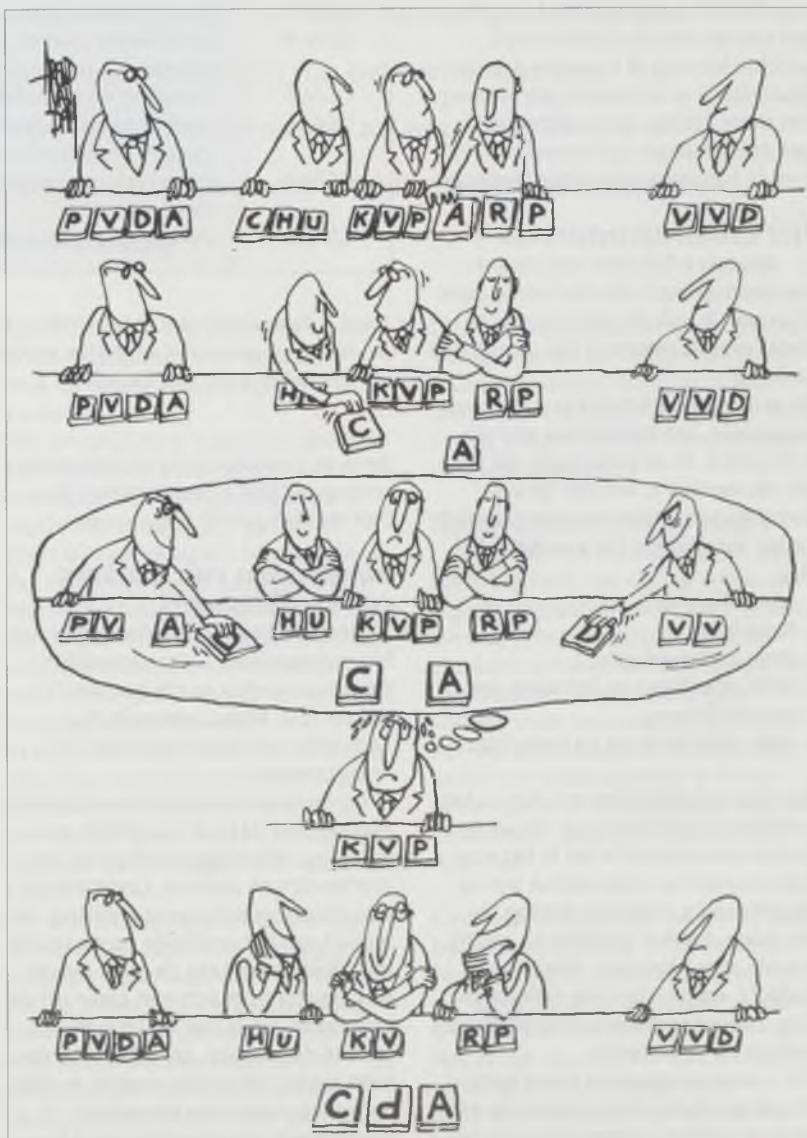
Net als nu zal een deel van het examenprogramma centraal schriftelijk geëxamineerd worden. De CEVO zal

telkens bekendmaken welke onderdelen uit het examenprogramma in het landelijk examen worden opgenomen. Leerlingen in de theoretische en in de gemengde leerweg leggen examen af in onderwerpen zowel uit het kerndeel als uit het verrijksdeel.

Hierbij moet men bedenken dat de exameneenheden van het kerndeel en het verrijksdeel aan elkaar zijn gekoppeld. Zo hoort bijvoorbeeld eenheid 4 van het kerndeel 'De koloniale relatie Indonesië-Nederland' bij eenheid 1 van het verrijksdeel 'Het Indonesisch-Nederlands conflict 1945-1949'. Zie voor alle combinaties tabel 3.

Het schoolexamen

De schoolonderzoeken worden vervangen door het zogenaamde school-examen.

Voor wat betreft het kerndeel heeft dit schoolexamen ten minste betrekking op de exameneenheden GS/K/1 *Oriëntatie op leren en werken* en GS/K/3 *Leervaardigheden in het vak geschiedenis en staatsinrichting*. Daarnaast worden de exameneenheden getoetst die niet in het centraal schriftelijk examen worden geëxamineerd. Ook moet tijdens het schoolexamen eenheid GS/K/2 *Basisvaardigheden* aan de orde komen. Doet een leerling het verrijksdeel dan wordt ook GS/V/8 *Vaardigheden en samenhang* getoetst. De eenheden uit het verrijksdeel die niet tijdens het centraal schriftelijk examen worden getoetst, komen ook niet aan bod tijdens het schoolexamen.

Het schoolexamen krijgt de vorm van een examendossier. Leerlingen vullen hun dossier in het derde en vierde leerjaar met afgelegde toetsen, werkstukken en andere zaken die te maken hebben met het examen. Voordat een leerling aan de slag gaat met het centrale examen, moet het schoolexamen zijn afgerond.

Een ander onderdeel van het schoolexamen wordt gevormd door het sectorwerkstuk. Leerlingen maken over een vakoverstijgende thematiek die past binnen de sector een werkstuk waaraan ten minste twintig uur wordt besteed. Het vak geschiedenis en staatsinrichting kan hierbij een rol spelen.

Plussen en minnen

We staan aan het begin van een ingrijpende verandering, en voorzover ik het nu kan overzien, wordt daar door de overheid te weinig aandacht aan geschonken. De vmbo-problematiek wordt overschaduwd door de tweede fase. Dat is begrijpelijk: de onderwijswereld is nog volop bezig met de invoering van deze vernieuwing. En daarom is er voor het vmbo te weinig aandacht. Deze vernieuwing zal echter veel ingrijpender blijken te zijn dan de invoering van de tweede fase.

Het nieuwe vmbo-programma kent veel goede elementen. Er wordt gestreefd naar een doorgaande leerlijn vanaf de basisvorming naar de bovenbouw, er wordt een groter beroep gedaan op de zelfstandigheid van de leerlingen en de aansluiting tussen het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs zal naar verwachting beter zijn.

De invoering stelt echter andere eisen aan de docent. Diens rol zal gaan verschuiven naar die van begeleider. Hij zal beter moeten omgaan met verschillen tussen leerlingen en zal vaardigheden bij leerlingen moeten ontwikkelen. Veel docenten zien deze vernieuwing als een bedreiging en ze gaan zich afvragen wat er mis is met hun huidige onderwijspraktijk. Bovendien zijn er docenten die weinig vertrouwen stellen in de zelfstandigheid van de leerlingen. De vraag is ook of docenten, die in de eerste plaats zijn opgeleid om kennis over te dragen plotseling over vaardigheden beschikken om leerlingen adequaat te begeleiden en goed in te spelen op het omgaan met verschillen. De uitkomsten van het onderzoek van de inspectie naar de basisvorming stemmen mij niet optimistisch. Ik pleit er dan ook voor om de verandering geleidelijk te laten plaatsvinden en de docent te laten groeien in zijn nieuwe rol waarbij hij een balans kan vinden tussen zijn huidige manier van lesgeven en die waarbij de leerlingen een meer verantwoordelijke rol krijgen.

Liever een verplicht combinatievak!

Het vak geschiedenis en staatsinrichting komt er in het vmbo bekaaid van af. En dat is buitengewoon jammer. Het vak is bij uitstek geschikt voor het oefenen van de diverse vaardigheden zoals die

in de preambule verwoord staan. Geschiedenis en staatsinrichting had een verplicht onderdeel moeten worden en had een plaats verdiend in het gemeenschappelijk deel. Dat was een stuk effectiever geweest dan de invoering van het verplichte onderdeel maatschappijleer I, dat maar op een minimaal aantal uren mag rekenen en alleen wordt afgesloten met een schoolexamen.

Hoe komt het dat geschiedenis zoveel terrein moet inleveren? Misschien wordt er meer waarde gehecht aan het belang van het vak in de tweede fase, misschien heeft de lobby niet adequaat gehandeld.

Ik hoop nog steeds, misschien tegen beter weten in, dat er nog een kans is om een combivak geschiedenis/staatsinrichting en maatschappijleer te creëren en dat dit vak, met een behoorlijke inhoud, in het gemeenschappelijk deel komt en afgesloten wordt met een centraal schriftelijk examen.

Het past in de trend om vakken te gaan clusteren, iets wat in het voormalige ivbo en het speciaal voortgezet onderwijs niet uitzonderlijk is. Het is in het belang van de leerlingen, maar ook van de vakken geschiedenis/staatsinrichting en maatschappijleer om de wil te tonen hier daadwerkelijk vorm aan te geven.

Staatsinrichting in de basisvorming van het vmbo

Jannet van Drie en Jan Greep

*ACH, JIJ MET JE PARLEMENT!
DIE PRAAT MAAR IEN FRAHT
MAAK DAAR IN DAT PARLEMENT...!

Een haalbare zaak?

Sinds enige tijd houdt een werkgroep van VGN en SLO zich bezig met staatsinrichting in de basisvorming van het vmbo, tot 1 augustus 1999 vbo en mavo. Wat wordt er nu precies gedaan aan staatsinrichting en waar ervaren docenten problemen?

In dit artikel wordt verslag gedaan van ervaringen van docenten met staatsinrichting, zoals die onder andere op een daartoe gehouden conferentie naar voren kwamen. Het artikel wordt besloten met aanbevelingen die de werkgroep op basis van haar bevindingen opgesteld heeft.

'Ik behandel staatsinrichting niet in de basisvorming. Daar heb ik geen tijd voor. De basisvorming duurt bij ons op school twee jaar. Ik heb twee uur in de week. Staatsinrichting sla ik dan over. Het is voor leerlingen ook veel te abstract en moeilijk. Zij begrijpen er weinig tot niets van.'

Deze reactie is één uit de vele, die op 10 november tijdens de Werkconferentie Staatsinrichting in het vmbo werden geplaast. Op veel scholen voor vmbo duurt de basisvorming twee jaar. Het blijkt moeilijk, zo niet ondoenlijk om binnen die tijd alle kerndoelen te behandelen. Daarnaast is staatsinrichting voor veel leerlingen een moeilijk onderwerp. Ook het onlangs verschenen inspectierapport over de basisvorming bevestigt dit oordeel. Volgens dit rapport liggen de oorzaken in het

hoge abstractieniveau en bij de taalzwakte van leerlingen.

De vraag is derhalve: is staatsinrichting voor de basisvorming en met name voor het vmbo wel een haalbare zaak?

Werkgroep Staatsinrichting

Het bestuur van de VGN onderken- de de problemen en wilde bezinning op de positie en op de didactiek van staatsinrichting. Daartoe stelde zij een werkgroep in, waaraan ook de SLO deelnam. Doel was om helderheid te krijgen op de vraag welke problemen docenten tegenkomen bij het geven van staatsinrichting en in welke richting oplossingen gezocht dienen te worden.

Ter voorbereiding op genoemde conferentie werden leermiddelen geïnventariseerd en geanalyseerd. Hierbij werden ook ervaringen van leraren, die deze leermiddelen gebruiken, betrokken. Zo werd gepeild in welke mate docenten tevreden zijn over de aandacht die het schoolboek geeft aan de kerndoelen en de wijze waarop dat

gebeurt. Deze analyse en de ervaringen van individuele docenten dienden als uitgangspunt voor de conferentie. Via uitspraken en stellingen confronteerde de werkgroep de ongeveer dertig deelnemers aan de conferentie met de problematiek. Daarnaast was er alle gelegenheid om zich uit te spreken over problemen die docenten tegenkomen, over mogelijke oplossingen en over de rol van de basisvormings- toetsen.

De deelnemers waren zeer te spreken over deze aanpak.

Zorgwekkend

Het beeld dat de werkgroep kreeg van de positie van staatsinrichting is zorgelijk, in die zin dat de onderwijs- praktijk sterk afwijkt van het beoogde beleid. Opvallend was de bezorgdheid van docenten over de toekomst van het vak op het vmbo. Niemand wil staatsinrichting kwijt. Iedereen vindt dat juist voor vmbo-leerlingen (ongeveer de helft van alle leerlingen in het voortgezet onderwijs!) dit vak nuttig kan zijn.

Jannet van Drie is SLO-lid
van de werkgroep,
Jan Greep is voorzitter.

De randvoorwaarden zijn echter niet best. Door het lerarentekort worden docenten ingezet voor meerdere vakken, waardoor soms docenten het vak geven zonder daarin te zijn opgeleid. Door de wisseling van docenten bestaat er nauwelijks een sectie, laat staan sectiebeleid. Status en aanzien van staatsinrichting in scholen zijn laag. In een tweejarige basisvorming komen de kerndoelen in de knel. Temeer daar veel lestijd opgaat aan de pedagogische aandacht die leerlingen nodig hebben. Zo ontstaat de situatie dat voor leerlingen die de meeste moeite met het vak hebben, de minste uren beschikbaar zijn.

Niet interessant en moeilijk

Docenten ervaren dat leerlingen weinig interesse in staatsinrichting hebben. Zij zijn meer bezig met de ontwikkeling van hun eigen identiteit, waardoor er minder ruimte is om zich te verdiepen in maatschappelijke vraagstukken. Veel leerlingen hebben arg-

waan ten opzicht van gezagsdragers ('allemaal zakkenvullers'). Het is lastig deze weerstanden weg te nemen, het vak tot leven te brengen en te laten zien dat staatsinrichting ook over hen gaat.

Begrippen in de staatsinrichting zijn voor veel vmbo-leerlingen moeilijk, abstract en ingewikkeld. Ze worden in de methode vaak niet uitgebreid genoeg uitgelegd, bijvoorbeeld in maar één of twee zinnen.

De taal vormt bij het leren van begrippen de echte barrière. De lees- en taalvaardigheid is veelal laag. De teksten in methodes en toetsen vereisen veel van de leesvaardigheid, mede door het gebruik van juridisch jargon.

Hoge didactische eisen

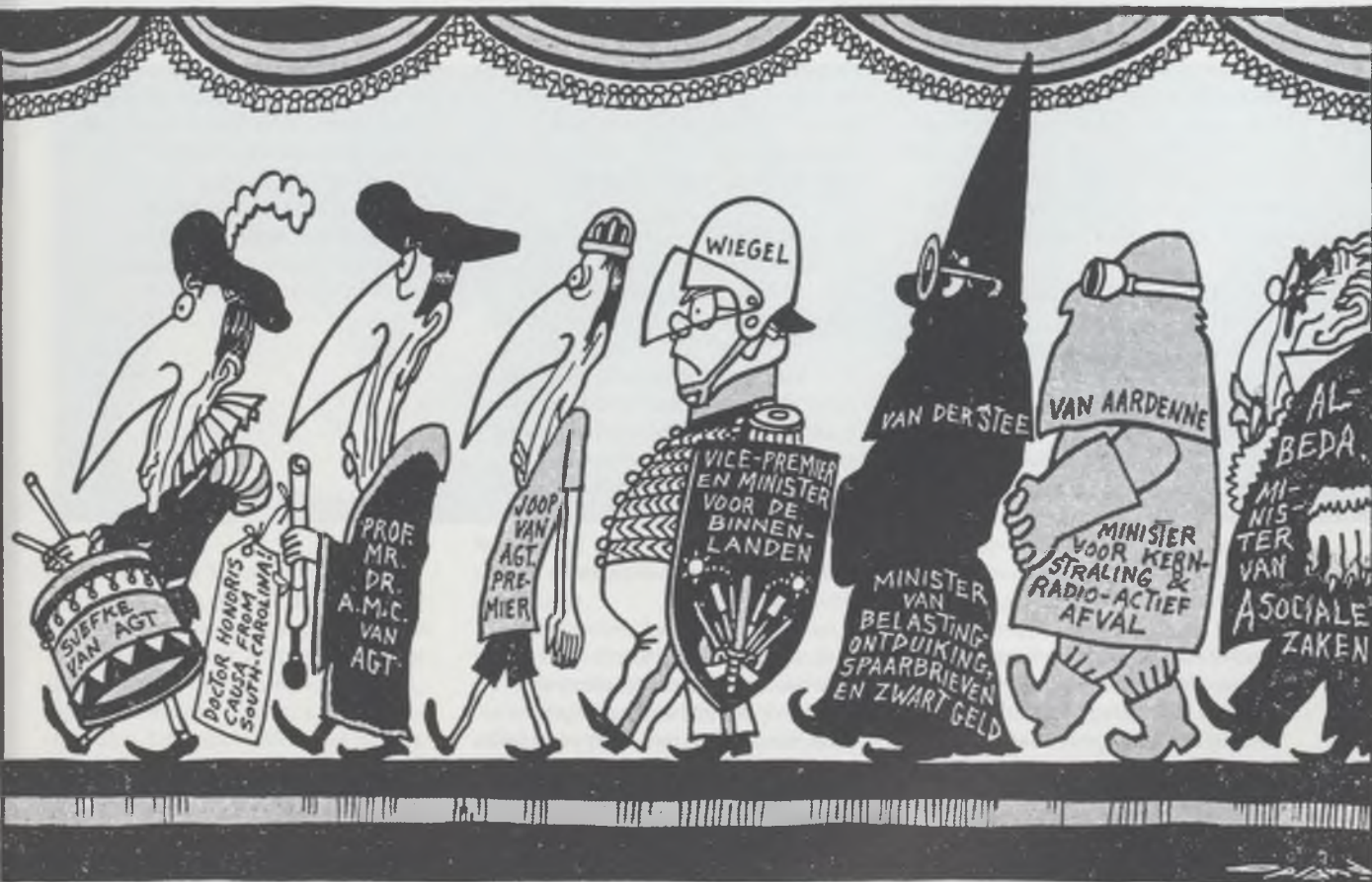
Voor het leren van begrippen is het belangrijk om aan te sluiten bij de belevingswereld van leerlingen. Echter, de diversiteit aan belevingswerelden is tegenwoordig groot. Leerlingen komen

uit allerlei sociaal-culturele milieus. De voorbeelden in schoolboeken zijn al gauw verouderd. Het kost docenten veel tijd en energie om zelf actuele voorbeelden uit te werken voor gebruik in de klas.

Het is belangrijk om bij leerlingen reacties of emoties op te roepen, waardoor hun belangstelling en een bereidheid tot leren gewekt worden. Dat is een moeilijke opgave. Emoties kunnen aangesproken worden door het gebruik van gevarieerde werkvormen en passende voorbeelden.

Maar niet het boek of de leraar zouden moeten bepalen wat de belevingswereld van leerlingen is, dat zouden de leerlingen veel meer zelf moeten doen. Je zou bijvoorbeeld leerlingen zelf voorbeelden en actuele situaties kunnen laten aandragen.

Ook projectonderwijs wordt door docenten genoemd als een mogelijkheid om politiek voor leerlingen tot

Plechtige Aankomst Van De Voltallige Ministerraad In De Ridderzaal Te Den Haag

'Allemaal zakkenvullers...!' aldus veel leerlingen. (Cartoon van Opland uit 'Blablablanië'.)

leven te brengen; ze ervaren dan wat politiek is. Aan die ervaringen kunnen vervolgens begrippen gekoppeld worden. In de praktijk is projectonderwijs helaas nauwelijks te realiseren door tijdgebrek, geldgebrek en allerlei organisatorische obstakels.

De kern van het vak

Waar ligt nu de kern van het staatsinrichtingsonderwijs op het vmbo?

Als belangrijke onderdelen werden op de conferentie genoemd: de rechtstaat, de grondwet, grondrechten, democratie en emancipatieprocessen. Dit alles behandeld vanuit historisch perspectief. Ook de invloed van de politiek (met name de lokale politiek) op het dagelijks leven werd genoemd.

Verder vond men dat het niet alleen gaat om kennis: democratie begint thuis en op school. Normen en waarden vormen dus een onderdeel van het onderwijs in staatsinrichting. Belangrijk is dat leerlingen zich bewust worden dat ze keuzes moeten maken en dat zij leren nadenken waarom zij welke keuze maken.

Veel aandacht was er voor de positie van maatschappijleer, dat in het derde en vierde jaar een verplicht vak is op het vmbo. Een goede afstemming tussen staatsinrichting en maatschappijleer is wenselijk. Ook samenwerking met andere vakken, bijvoorbeeld aardrijkskunde, behoort tot de mogelijkheden.

De basisvormingstoets staatsinrichting

Veel van de genoemde problemen zijn terug te vinden in de basisvormingstoets voor staatsinrichting. Docenten in het vmbo (met een tweejarige basisvorming) achten deze toets voor hun leerlingen niet haalbaar. Het niveau is te hoog en vereist te veel van het leesvermogen van leerlingen, omdat er veel tekstbronnen zijn opgenomen. De variatie in de toetsvragen is gering. Er zouden meer typen vragen gesteld kunnen worden, bijvoorbeeld naar aanleiding van grafieken en cartoons of matchvragen, waarbij een leerling moet aangeven wat bij wat hoort.

Het opnemen van meer reproductievragen is wenselijk. Dat heeft als voordeel dat leerlingen daar meer vertrouwd mee zijn en erop kunnen scoren.

Het gebruik van casussen in de basisvormingstoets ervaren docenten als positief. Helaas blijken vaak te veel

casussen opgenomen te zijn, waardoor leerlingen zich steeds in een nieuwe situatie moeten inlezen.

De basisvormingstoets sluit enerzijds aan bij de lessen, in de zin van verwerken van bronmateriaal en terugkoppeling naar de tekst. Anderzijds verschilt de toets te veel van toetsen die docenten zelf geven. Ook in de methodes wordt niet getoetst zoals in de afsluitingstoetsen. Hierdoor voelen leerlingen zich onzeker.

Aanbevelingen

Op basis van de ervaringen van docenten (o.a. op de conferentie) en van de leermiddelenanalyse heeft de werkgroep aanbevelingen gemaakt voor haar opdrachtgever het bestuur van de VGN. We laten ze hieronder volgen.

1. De huidige kerndoelen dienen heroverwogen te worden. De kerndoelen zijn in de praktijk niet haalbaar: het zijn er te veel en ze zijn te hoog gegrepen. De doelen van staatsinrichting zouden primair gericht moeten worden op de rechtstaat, grondrechten, grondwet, democratie en emancipatieprocessen, alle geplaatst in historisch perspectief. Daarnaast enigermate op de invloed van politiek op de samenleving (met name op lokaal niveau).

2. De inhouden van staatsinrichting in basisvorming/vmbo dienen aansluiting te vinden bij het verplichte vak maatschappijleer in leerjaar drie of vier.

3. Voor een goede behandeling van het onderdeel staatsinrichting is minimaal 20% van het beschikbare aantal uren van het vak geschiedenis en staatsinrichting gewenst.

4. In de basisvorming en zeker in het vmbo is een nieuwe didactische benadering gewenst die:

- rekening houdt met pedagogische en affectieve aspecten,
- aansluit bij de belangstelling en belevingswereld van leerlingen,
- rekening houdt met leer- en ontwikkelingspsychologische inzichten,
- specifieke aandacht geeft aan het leren van begrippen (o.a. met hulp van visuele en ict-middelen),
- rekening houdt met taal- en leesproblemen van leerlingen,
- meer aansluit op ervaringen in het basisonderwijs.

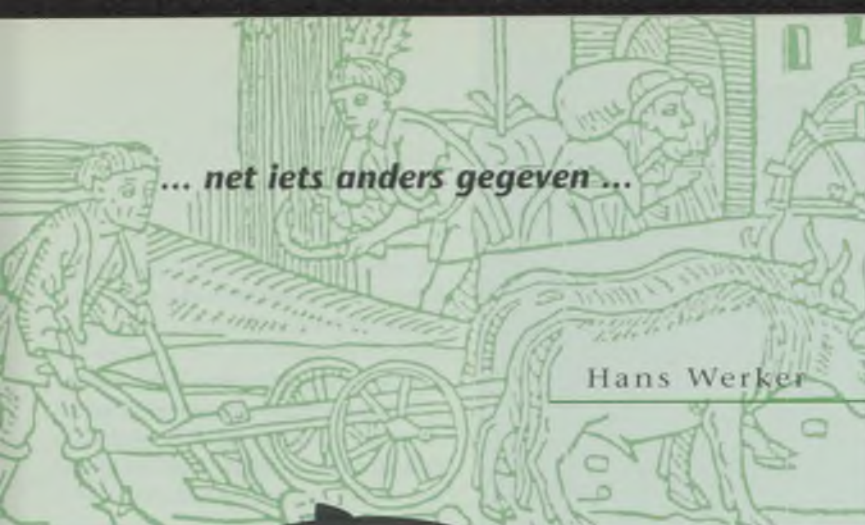
5. De bij- en nascholing moeten aansluiten bij deze nieuwe didactische benadering. Ook moet deze nieuwe benadering fungeren als uitgangspunt in de opleidingen.

6. Deze aanbevelingen zouden op termijn moeten leiden tot een nieuw en aangepast leerplan staatsinrichting, waarin een inhoudelijk en didactisch raamwerk wordt uitgewerkt. Op kleine onderdelen moet handzaam voorbeeldmateriaal ontwikkeld worden, waar leraren mee kunnen experimenteren. Dit lesmateriaal moet makkelijk toegankelijk (bijvoorbeeld via Internet) en direct toepasbaar zijn.

7. Aansluitend bij de nieuw geformuleerde didactiek moet er een toetsenbank komen waar docenten direct inzetbare toetsen kunnen krijgen, die aansluiten bij het onderwijs en de behoeften van de docent.

'Later begint vandaag' is de slogan die de overheid gebruikt om het belang van het vmbo in spotjes op de televisie te onderstrepen. Dezelfde slogan kan gebruikt worden voor de toekomst van staatsinrichting.

Momenteel werkt de Commissie Historische Maatschappelijke Vorming, de commissie-De Rooy, aan het opstellen van een leerplan voor ons vak. Wij hopen dat deze commissie genoemde aanbevelingen meeneemt in haar werk. Dat zoiets geen eenvoudige opgave is, daar is de werkgroep zich van bewust.

De Middeleeuwen *in de klas*

Op het ivbo (het leerwegondersteund- en praktijkonderwijs) is het moeilijk om leerlingen te motiveren. Ze willen graag iets met hun handen doen en dan nog het liefst in groepjes. Het was voor mij dan ook een uitdaging om iets te verzinnen om de Middeleeuwen voor deze groep aantrekkelijk te maken

13

In de eerste klas van de basisvorming geef ik les over de Middeleeuwen. Het valt onze leerlingen zwaar om daar iets van te onthouden. Ze zijn niet ingesteld op dergelijke afstandelijke feitenkennis. Je moet continu herhalen. Een lessenserie moet dus voldoen aan de eis dat herhaling is ingebouwd en dan liefst op zo'n manier dat

de leerlingen gemotiveerd worden zich in te zetten.

In een boekwinkel in Gouda kwam ik een serie bouwplaten tegen. Misschien waren die te combineren met het maken van een soort ganzenbord. Dat laatste, het middeleeuws boerendobbelspel, had ik zien staan in een opdrachtenboek van het KPC, dat ik na een cursus in Utrecht had aangeschaft. De oorspronkelijke versie van het spel vond ik voor mijn leerlingen niet geschikt. Alles moest precies zo gaan als voorgeschreven werd. Maar het idee om leerlingen een spel te laten

maken vond ik erg leuk. Welk spel ze maken mogen de leerlingen bij mij zelf kiezen.

De lessenserie moest naar mijn idee bestaan uit een aantal verschillende onderdelen. Het bezig zijn met de maquettes, een spel maken en huiswerk. En dat alles met de methode erbij.

Met veel geploeter hebben mijn vrouw, mijn collega Wim Borghuis en ik de maquettes in elkaar gezet. Deze zouden de basis vormen voor de lessenserie. De maquettes moesten passen bij het gedeelte over de Middeleeuwen

**Hans Werker is docent en
bavocoördinator aan de
Goudse Waarden in Gouda.
Hij werkt op de locatie
Kanaalstraat voor (i)vbbo.**

Werken met een maquette.

van het boek *Sporen Kort*, dat wij gebruiken. We hebben bij elk onderwerp een maquette gezocht. Het werden er vier:

de Middeleeuwse Stad, de Middeleeuwse Havenstad, het Middeleeuwse Dorp, het Middeleeuwse Kasteel.

Wij hebben toen bij elke maquette twintig vragen gemaakt, verdeeld in vieren. Een groep zou dan ook maximaal uit vier personen kunnen bestaan; vijf vragen per persoon.

Verder hebben we bij elke maquette een doe-opdracht gemaakt als huiswerk en de juiste bladzijde daarbij in *Sporen* opgezocht.

Van de oorspronkelijke versie van het spel van het KPC bleef weinig over, omdat de juiste plaatjes er niet bij zaten. In de aanloop hebben wij zelf plaatjes bij elkaar gezocht die verband hielden met de onderwerpen. Daar hebben wij setjes van gemaakt en elke groep er een gegeven tegelijk met een werkblad (wit A-3 vel).

De leerlingen

De leerlingen waren van het begin af aan zeer enthousiast bezig. Het was voor hen een andere manier van les krijgen. Ze werkten veel meer zelfstandig. Ze corrigeerden en hielpen elkaar. Als zij klaar waren met de vragen gingen zij direct aan de slag met het huiswerk dat zij bij de docent konden halen. Ook met het maken van het spel ging alles uitstekend. De leerlingen maakten onderling uit wie wat deed en ook hierbij hielp men elkaar weer.

De leraar

Als leraar heb je het meeste werk aan de voorbereiding. Daarna begin je met een introductieles, waarin alles wordt uitgelegd en de groepjes worden samengesteld. Vervolgens werken de leerlingen zelf.

Tijdens de les loop je rond en stimuleer je de leerlingen. Als je ziet dat ze enthousiast zijn dan is dit een positieve

stimulus om je werk te doen.

De klassen moeten niet al te groot zijn. Als je tegelijk zes groepjes moet begeleiden is dat eigenlijk te veel. Je komt ogen tekort. Ivbo leerlingen hebben vaak wat te vragen of te zeggen; als je groep 1 hebt gehad en bezig bent met het uitleggen van iets aan groep 2, zit behalve 3, 4 en 5 ook 1 al snel weer in de problemen. Ook is je lokaal al gauw te klein. Je hebt natuurlijk wel wat ruimte nodig voor de maquettes.

Vakoverstijgend onderwijs

Bij dit Middeleeuwen-project kun je zoveel vakken betrekken als je zelf wilt. Wij hebben gekozen voor de vakken Verzorging (het maken van een middeleeuwse maaltijd), Handvaardigheid (het maken van middeleeuwse pionnen) en Wiskunde (het maken van dobbelstenen). Ook deze leraren werden aangestoken door het Middeleeuwenvirus en zodoende doet tegenwoordig een groot deel van de leraren die lesgeven aan het ivbo mee met het project.

Volgend jaar weer?

Ja, het is goed bevallen. We zijn er al weer mee begonnen. Het koken hebben we voor een aantal leerlingen helaas moeten laten vallen. Alleen de praktijkklas heeft Verzorging. We zijn hiervan afhankelijk, want Verzorging brengt ook de keukens mee. De keukens zijn bij ons altijd vol.

De maquettes houden het nog wel even uit. Ze worden nu voor de derde keer gebruikt. De leerlingen zijn er heel zuinig op. De werksfeer in het groepje en de omgang met elkaar worden ook beoordeeld en dat weten ze.

De resultaten waren heel behoorlijk. Ze maken de toets uit *Sporen kort* en die uit het gewone *Sporen* ging ook.

Omdat je bij de bezigheden betrokken bent, kun je op tijd bijsturen. Leerlingen die gewoonlijk niets deden kwamen soms helemaal los en haalden een goed punt. Dat enthousiasme en

de stimulans van het punt kan je later gebruiken. Ze komen in een soort spiraaltje omhoog.

De lessenserie in vaktermen

Bij deze lessenserie komen verschillende lesdoelen aan de orde: vakspecifieke doelen, algemene (vakoverstijgende) doelen en cognitieve doelen.

Vakspecifieke doelen

Uit Domein A van de basisvorming:

- De leerlingen kunnen met het oog op de beantwoording van een gegeven of een door henzelf gestelde vraag hun behoefte aan historische informatie vaststellen en relevante bronnen en/of bronfragmenten selecteren.
- De leerlingen kunnen ordening aanbrengen in historische gebeurtenissen, ontwikkelingen en personen (agrarisch/agrarisch-stedelijk en rijk/arm).
- De leerlingen kunnen zich een weloverwogen beeld vormen van historische gegevens.

Uit Domein B van de basisvorming:

- De leerlingen kunnen enkele belangrijke economische ontwikkelingen beschrijven. (Het ontstaan van steden en van een stedelijke economie in de Middeleeuwen).

Algemene vaardigheidsdoelen

- De leerlingen moeten in het kader van interactief leren, samen werken aan opdrachten.
- Het kunnen schrijven van een verslag.
- Het presenteren van een onderzoek door middel van een spel.

Cognitieve doelen

Het doel van mijn lessenserie was, dat de leerlingen de hoofdvraag uit *Sporen Kort* konden beantwoorden 'Hoe zijn steden ontstaan en wat veranderde voor de mensen?'

Toetsing

Bij de maquettes worden steeds vragen gemaakt. Hier wordt een cijfer voor gegeven.

Bij het spel krijgen de leerlingen een groeps cijfer voor het spel. Er wordt gekeken naar:

1. Hoe werd er samengewerkt.
2. Verzorging van het spel.
3. Originaliteit.
4. Historische verantwoording.

Tot slot wordt er afgesloten met de toets behorende bij het hoofdstuk Middeleeuwen uit *Sporen Kort*.

Les 1

Introductie Middeleeuwen

De eerste les bestaat uit het uitleggen van de opzet van de lessenserie en het indelen van de groepen.

De leerlingen lezen een instapverhaal over de Middeleeuwen uit het boek *Sporen VBO* en maken de bijbehorende vragen.

Les 2 t/m 5

De leerlingen werken in groepen met de maquettes. Zij bepalen zelf hoe zij de bijbehorende vragen maken. Zelfstandig of met de gehele groep. Na afloop krijgen leerlingen een huiswerkopdracht. Deze opdracht behoort bij de maquette.

Stad: het schrijven van van een artikel voor de plaatselijke krant.

Havenstad: het inkleuren van een middeleeuwse stadswandeling.

Dorp: kleuren van een dorp op de juiste manier.

Kasteel: het maken van een klein werkstukje over het kasteel.

Het maken van de pionnen.

Materiaal:

Vier maquettes over stad, havenstad, dorp en kasteel van uitgever Usborne. De huiswerkopdrachten kun je zelf aanpassen aan het niveau.

Lesdoelen:

De leerlingen maken kennis met stad/platteland in de Middeleeuwen en krijgen een indruk over arm en rijk.

Werkvormen:

Zelfstandig werken en het leren omgaan met groepsprocessen. Leerlingen maken zelf uit hoe ze gaan werken. Leerlingen leren hoe zij anderen moeten corrigeren.

Docentactiviteit:

De docent stimuleert leerlingen. Voorts deelt hij huiswerk uit nadat de vragen over de maquettes klaar zijn.

Leerlingactiviteit:

Leerlingen maken vragen. Zij bepalen zelf hoe zij de vragen maken. Met de hele groep of individueel. Voorts maken

Vragen maken bij het spel.

Huiswerkopdracht: Kasteel.

Je hebt een stukje gelezen uit het boek "De brief voor de Koning" van Tonke Dragt. Als je aan de Middeleeuwen denkt, denk je vast direct aan geharnaste ridders, wapperende vaandels (vlaggen) en toernooien.

Ridder werd je echter niet zomaar. Eerst moest je in de leer als schildknaap en voor je uiteindelijk geridderd werd, moest je ook nog een nachtwake volbrengen. Een hele nacht moest je dan opblijven en mocht je niets zeggen. Dat valt niet mee.

Opdracht:

Het verhaal van Tiuri eindigt dat het licht wordt. Jij moet nu het verhaal afmaken. Wat gebeurt er met Tiuri op de dag dat het licht wordt.

Het verhaal moet tenminste één bladzijde A4 zijn.

Ook moet er een mooie voorkant gemaakt worden die met jouw verhaal te maken heeft.

Heel veel succes!!!

Huiswerkopdracht: Middeleeuwse stad.

Jij bent een verslaggever van de Goudse Waarden Courant. Je moet een verslag maken van iets dat er gebeurd is in Gouwestad in het jaar 1402. Je moet goed naar de maquette kijken en daar één figuur uitnemen. Als verslaggever moet je nu gaan denken wat er met dit figuur is gebeurd en wat hij heeft gedaan/meegemaakt.

Eerst maak je een kop (op de stippellijntjes). Daarna maak je een tekening van wat er gebeurd is. (een soort foto) Deze moet worden ingekleurd. Daarna schrijf je op de lijntjes wat er precies gebeurd is in Gouwestad. Let wel op!!! Het moet ons wel duidelijk worden welk figuur je van de tekening hebt genomen.

Heel veel succes!!!

zij het huiswerk dat bij de volgende les ingeleverd moet worden.

Les 6

Evaluatie van de vorige lessen en vertonen van de videoband *Klokhuis, Middeleeuwse stad*.

Lesdoelen:

Leerlingen inzicht geven in de gemaakte fouten.

Inleven in de middeleeuwse stad door middel van de video.

Werkvormen:

Onderwijsleergesprek over de maquettes. Als laatste behandel je dan de Middeleeuwse stad en daarna vertoon je de video. De leerlingen bekijken klas-sikaal de video.

eeuwen gezocht en tot een boekje gemaakt. Leerlingen kunnen deze plaatjes gebruiken. Voor de rest heb je lijm, scharen, A-3-papier, computer en stiften nodig.

Lesdoelen:

Leerlingen moeten zelf een taakverdeling maken. Leerlingen leren zo hoe zij voor zichzelf moeten opkomen.

Leerlingen moeten juiste informatie gebruiken en verwerken. Leerlingen herhalen zo de informatie die zij tegen zijn gekomen bij het werken met het boek en met de maquettes.

Docentactiviteit:

De docent moet vantevoren alles hebben klaar gezet. Voorts moet je aanwijzingen geven, stimuleren en corrigeren bij dreigende conflicten.

Middeleeuws eten eet je op zijn middeleeuws.

Docentactiviteit:

Docent leidt het gesprek over de maquettes. Legt nadruk op de fouten die door leerlingen zijn gemaakt. Daarna toont hij de video en geeft hierbij eventueel commentaar en/of laat de leerlingen dat leveren.

Les 7 t/m 10

De leerlingen moeten bij de laatste lessen een spel over de Middeleeuwen maken. Leerlingen bepalen zelf de titel, spelregels, vorm en inhoud van het spel. Ook bij de vakken Wiskunde (maken van een dobbelsteen) en Handvaardigheid (maken van een pion) zijn de leerlingen bezig met het Middeleeuwse spel.

Materiaal:

In navolging van het Middeleeuws Boerendobbelspel hebben we zoveel mogelijk plaatjes over de Middel-

Leerlingactiviteit:

Leerlingen maken in groepjes een eigen spel. Zij moeten daarbij kleuren, rechte lijnen trekken, plakken, de spelregels en vragen in de computer zetten.

Les 11

Evaluatie door middel van het spelen van alle spellen. De spellen worden willekeurig uitgedeeld, zodat iedere groep een ander spel heeft. Na het spelen van het spel krijgen de leerlingen een evaluatieformulier. Hierop vullen zij in wat zij van het spel vinden, wat er allemaal mis is gegaan en wat zij van de lay-out vinden. Dit wordt dan in de beoordeling meegenomen. Zo krijgen de leerlingen invloed op het cijfer.

Het fabriceren van middeleeuwse gerechten.

Literatuur

Usborne Modelbouwboeken:

Maak zelf een stad (Amsterdam 1994) ISBN 9054570245

Maak zelf een Middeleeuwse havenstad (Den Haag 1995) ISBN 9054570547

Maak zelf een dorp (Amsterdam 1994) ISBN 9054570180

Maak zelf een Middeleeuws kasteel (Amsterdam 1997) ISBN 9054571217

Johanna Maria van Winter,
Van soeter cokene. Recepten uit de oudheid en de middeleeuwen (Bussum 1971/Haarlem 1976) ISBN 9022842916.

KPC, *Middeleeuws Boerendobbelspel*

Les 12a

Het maken van een gezamenlijke Middeleeuwse maaltijd bij het vak Verzorging.

Leerlingen krijgen bij Verzorging uitleg over Middeleeuws eten en bereiden zelf de maaltijd. Zij kiezen uit recepten die te doen zijn. De ingrediënten moeten te koop zijn en te betalen. Het maken moet niet al te ingewikkeld zijn en niet al teveel tijd kosten. We houden het wel zo middeleeuws mogelijk: de docent heeft de recepten overgenomen en aangepast uit historisch verantwoorde kookboeken.

Les 12b

Het maken van een repetitie over de Middeleeuwen.

John Louws en Menno van den Hoek

Het project van de eeuw

... of hoe je documentatiecentra, bibliotheken en archieven kunt ontsluiten voor pabostudenten, leerkrachten basisonderwijs en basisschoolkinderen.

18

Menno van den Hoek is docent geschiedenis en John Louws docent Nederlands aan de Pabo van de Hogeschool Zeeland.

Sombere verhalen, daarmee opent dit artikel. Sombere verhalen over het geschiedenisonderwijs in Nederland. Het aantal contacturen (wie heeft deze term verzonnen?) neemt af, geschiedenis als schoolvak staat onder druk in tegenstelling tot de beleving van geschiedenis in de maatschappij. De verkoopcijfers van publicaties over historische onderwerpen, algemene en zeker ook regionale, zijn ongekend hoog. Maar dat maakt voor het geschiedenisonderwijs, zeker op de pabo, niets uit. De kranten zijn goed gevuld met artikelen over de basisvorming en de tweede fase in het voortgezet onderwijs. De discussies laaien op: leerlingen staken, er wordt geschoven met vakken en docenten. Maar hoe het geschiedenisonderwijs op de pabo's in Nederland onder druk staat, is niet bekend bij een groter publiek.

In grote lijnen wordt op de pabo's een vergelijkbare discussie gevoerd als die rond de tweede fase en het vmbo in het voortgezet onderwijs. Ook de pabodocenten, niet alleen de geschiedenisdocenten, worden geconfronteerd met een vermindering van het aantal lesuren, vaak zelfs zodanig dat er nauwelijks nog sprake is van 'het vak goed uit de verf laten komen'.

In *Kleio* wordt hieraan de laatste jaren geen aandacht besteed. Dat is jammer. Het gaat hier toch om zo'n veertig pabo's in Nederland en dus om enkele

duizenden studenten. Natuurlijk, er verschijnt per jaar een nieuwsbrief, maar die komt slechts terecht bij de pabodocenten geschiedenis. *Kleio* is dus steeds meer een blad geworden voor docenten die werkzaam zijn in het voortgezet onderwijs. Dat vinden we jammer.

In Zeeland is onlangs 'Het project van de eeuw, 1900 - 2000' afgesloten. In dit artikel willen we aan de ene kant dat project onder uw aandacht brengen, maar aan de andere kant daarmee informatie verschaffen over het geschiedenisonderwijs aan een pabo.

Sombere verhalen

Als je kranten, onderwijstijdschriften en commentaren van leraren mag geloven, gaat het niet goed met het geschiedenisonderwijs. Zowel in het basis- als in het voortgezet onderwijs zou het historisch besef en vooral het inzicht bij kinderen en jongeren ontbreken. Ook de ervaringen met het studiehuis zijn op z'n zachtst gezegd niet om over naar huis te schrijven. Voeg daar nog de resultaten van een enquête onder kamerleden aan toe en je wordt niet bepaald optimistisch over de kennis van het verleden bij de gemiddelde Nederlander.

Moderne media en de huidige geschiedismethodes bieden kinderen wel mogelijkheden om kennis te nemen van het verleden, maar over het effect

Themaweeek 1900-2000, april '99

Aankleding van de school, motor uit 1928.

ervan is men somber en vaak zelfs cynisch. In een breder kader sprak ook de voormalige staatssecretaris van OCW, Aad Nuis, zijn zorg uit over het historisch en cultureel besef van de huidige generatie kinderen en jongeren. Tijdens een symposium 'Jong over oud' wees hij er op dat er best wat meer gedaan mocht worden aan het cultureel erfgoed.

Voor wat het basisonderwijs betreft, wordt er terecht kritisch gekeken naar de lerarenopleidingen voor basisonderwijs: wat leren die toekomstige leraren nog over het verleden, zodat ze in hun toekomstig beroep kinderen daarover iets bij kunnen brengen?

'De studenten weten zelf heel weinig van het verleden, dus wat moeten ze de kinderen dan bijbrengen?' merkte een basisschoolleerkracht laatst op toen we het hadden over de kennis van de huidige studenten. Is er reden om somber te zijn over de toekomstige leerkrachten basisonderwijs?

Een Zeeuws initiatief

In 1997 ontstond binnen de Stichting LURV (platform voor jeugdliteratuuractiviteiten Zeeland) het idee om met het oog op het naderende nieuwe millennium 'iets te doen' voor het basis-, voortgezet en hoger beroepsonderwijs in Zeeland. Dat 'iets' groeide in de samenwerking tussen Hogeschool Zeeland, de Zeeuwse Bibliotheek en SCOOP (de stichting die de cultuureducatie in Zeeland coördineert) uit tot een ambitieus projectplan. Het moest gaan om culturele educatie in de meest brede zin. Doel: vanuit het heden, de eigen beleving en de eigen omgeving kijken naar het verleden.

Uitgangspunt was Zeeland in de periode 1900 - 2000: aan de vooravond van

een nieuwe eeuw terugkijken naar de afgelopen eeuw.

De doelgroepen waren de leerkrachten en leerlingen uit het basisonderwijs, uit het voortgezet onderwijs en studenten van het hoger beroepsonderwijs. Het project voor het basisonderwijs is als eerste afgerond. Hieronder volgt een verslag van de totstandkoming van het projectproduct: het vervaardigen van een projectkoffer voor leraren van het Zeeuwse basisonderwijs.

Met driehonderd studenten op zoek naar het cultureel erfgoed

Samen werkten we in 1998 en in de eerste helft van 1999 het idee uit voor een projectkoffer *Zeeland 1900 - 2000*.

Bij het samenstellen van de inhoud van deze projectkoffer lieten we ons leiden door de volgende uitgangspunten:

- het is noodzakelijk dat kinderen al vroeg vertrouwd raken met het raadplegen van verschillende informatie-dragers die hen interessante gegevens en inzichten te bieden hebben;
- omgevingsonderwijs biedt uitstekende aanknopingspunten om de interesse bij kinderen voor het verleden op te wekken;
- in (Zeeuwse) bibliotheken, documentatiecentra, bij stichtingen en archieven ligt een schat aan materiaal opgeslagen dat aantrekkelijk is voor leerkrachten en kinderen in de basisschool als je het toegankelijk maakt.

Het moest een koffer worden met lesmateriaal bestemd voor leerkrachten

basisonderwijs van groep 1 t/m 8. Kinderen zouden informatie moeten krijgen over de periode 1900 - 2000, met Zeeland als uitgangspunt.

Het lesmateriaal zou door driehonderd studenten van de Zeeuwse Pabo gemaakt worden. Het moest:

- kinderen een gevarieerd beeld geven van heden en verleden;
- kant-en-klare producten bieden in de vorm van uitgewerkte lesideeën en achtergrondinformatie waarmee leerkrachten direct aan de slag kunnen;
- gevarieerdheid aan leermiddelen bevatten en daarbij ook de moderne media inschakelen.

Na meer dan een jaar voorbereiding organiseerden we in april 1999 een themaweeek Project 1900-2000, waarin we met driehonderd pabostudenten (alle eerste, tweede en derdejaars) op zoek gingen naar diverse aspecten van het alledaagse leven in Zeeland tussen 1900 en 2000. Daarbij zou er ook sprake zijn van een blik op de toekomstige ontwikkelingen.

19

De start van het project

Studenten aan het werk.

Korte toelichting op serie activiteiten:

1. De eerste les vormt de inleiding op het onderwerp 'Schoolboekjes en andere leermaterialen'. De kinderen kunnen verschillen noemen tussen de school van vroeger en nu. De kern van de les bestaat uit een geschiedenisverhaal. De kinderen gaan in deze les zelfstandig met een werkblad aan de slag.
2. In deze les wordt het rekenonderwijs van vroeger vergeleken met nu. De kinderen ervaren dat er vroeger andere manieren werden gebruikt om iets uit te rekenen, bijv. het uitrekenen van een staartdeling.
3. Het tekenonderwijs van vroeger staat in deze les centraal. De kinderen ervaren hoe het is om tekenvoorbeelden na te moeten tekenen. In het tweede gedeelte van deze les werken de kinderen aan een 'moderne' tekenopdracht. Aan het eind van de les kunnen de kinderen verwoorden wat de verschillen waren in werkvormen en welke les hen het meest aansprak.
4. De kinderen maken in deze les kennis met een 'oud' leesboekje, waarbij ze allerlei vragen gaan beantwoorden. Het leesonderwijs van vroeger wordt vergeleken met nu.
5. Twee aardrijkskundelessen over Zeeland en het deltaplan worden met elkaar vergeleken. De kinderen verwoorden welke werkvormen het meest uitdagend waren.
6. In deze laatste les maken de kinderen kennis met een 'oud' gedicht en een vrij nieuw gedicht. De kinderen kunnen de verschillen opmerken in de uitvoering en vormgeving van de gedichten. Bij het 'moderne' gedicht maken ze een illustratie.

De start van het project vond plaats in een gepaste sfeer: in de vleugel van de Pabo stond een oude ijscocker, een solex, een vooroorlogse motor, attributen van oude beroepen, etalagepoppen in oude kleding en een heuse klassieker op het plein.

Na een algemene inleiding kregen de studenten in groepjes van zes een onderwerp op voor de onder-, midden-, of bovenbouw van de basisschool. Het ging om onderwerpen die voor kinderen herkenbaar zijn zoals: ga je mee naar de stad?, speel je mee?, hoe woon jij?, wat doen je ouders eigenlijk?, ga je mee naar school?, hoe ben jij hier gekomen?, houdt de dijk het?, wat zegt dat schilderij? en vele andere. Met een van die onderwerpen ging iedere groep aan de hand van een gedetailleerd draiboek aan de slag.

Op zoek naar het Zeeuws cultureel erfgoed

Na werkoverleg gingen de groepen aan de slag. Aan de slag betekende in dit geval verspreiden over heel Zeeland om materiaal te verzamelen in bibliotheken, archieven, musea, documentatiecentra en andere plaatsen waar het Zeeuws cultureel erfgoed ligt opgeslagen. Studenten namen contact op met stichtingen die zich op de een of andere manier inspanden om het Zeeuws cultureel erfgoed te bewaren, zoals de Stichting Behoud Hoogaars, de werkgroep Industriële Archeologie en vele andere die wijzelf vooraf al benaderd hadden. Daarnaast zijn studenten ook bejaardenhuizen ingestapt om bijvoorbeeld oud-dijkwerkers te interviewen.

De studenten maakten een werkplan aan de hand van het uitgereikte draiboek, ze verzamelden en selecteerden materialen in de vorm van teksten, beelden en interviews en kregen de opdracht om daar uitgewerkte lessen bij te maken. Drie richtvragen bepaalden mede hun product: wat blijft? wat verdwijnt? wat verandert? Alle docenten van de Pabo waren die week beschikbaar voor adviezen en begeleiding.

Het zou te ver voeren een gedetailleerd verslag te geven van deze week. Wat duidelijk werd, was dat studenten niet

Materiaal dat een studentengroepje maakte voor de leskoffer. Alle onderdelen zijn uitgewerkt met kant en klaar lesmateriaal en verdere suggesties.

alleen veel materiaal en ideeën verzamelen en zich daarover verbaasden maar dat ze ook tot de ontdekking kwamen waar al dat materiaal ligt opgeslagen en dat het hen als toekomstige leerkrachten enorm veel te bieden heeft. Dat is winst, zeker als je daarbij betrekt met welk enthousiasme de meeste studenten aan het werk gingen en hun vondsten presenteren.

Een belangrijke stimulator en subsidieverstrekker

Vanaf het eerste moment waren de gedeputeerden voor cultuur, Gert de Kok en voor onderwijs, Louws Coppoolse bijzonder enthousiast over onze plannen. Zij overtuigden Provinciale Staten om dit project te subsidiëren. Wilden wij in eerste instantie alleen scholen die zich inschreven en daarvoor een bepaald bedrag betaalden een projectkoffer bezorgen, al spoedig gaven de gedeputeerden te kennen dat ze de projectkoffer gratis aan alle Zeeuwse basisscholen wilden aanbieden. Geen school zou zich kunnen beroepen op het argument 'wel interessant, maar we hebben geen geld'. De Provincie kwam met ongeveer f150.000,- subsidie over de brug. Dat betekende dat alle 270 Zeeuwse basisscholen, waaronder 10 scholen voor speciaal onderwijs, gratis een projectkoffer kregen aangeboden.

In nauwe samenwerking met enkele ambtenaren van de provincie, die ons niet alleen op organisatorisch en financieel gebied ondersteunden, maar ook initiatieven namen om nog meer sponsors te vinden, kwam de projectkoffer er. Op 24 november 1999 reikte Gert de Kok namens de Provincie Zeeland de koffers uit aan vertegenwoordigers van het Zeeuwse basisonderwijs in het atrium van de Hogeschool Zeeland. Het werd een happening waarbij via grote schermen producten uit de koffer werden gepresenteerd aan de uitgenodigde leerkrachten en studenten.

De inhoud van de projectkoffer

De speciaal ontworpen koffer bevat de volgende materialen.

- *Toen ik zo oud was als jij*, een prentenboek voor kleuters waarin op een simpele manier steeds het heden vergeleken wordt met het verleden inclusief een geluidscassette met tekst en achtergrondgeluiden.
- Het *Poppenhuisboek van Meggen-dorfer*, een uitklapbaar prentenboek (diorama) waarin aan de hand van ver-

schillende kamers te zien is hoe mensen honderd jaar geleden leefden en werkten.

- Een cd met Zeeuwse liedjes, onder andere een lied dat speciaal voor dit project is gecomponeerd. Het zijn liedjes die kinderen mee kunnen zingen.
- Een videocassette met historische filmbeelden die aansluiten bij de thema's van het project.
- Een cd-rom met meer dan duizend foto's uit het heden en verleden, opgenomen interviews van 'mensen die het hebben meegemaakt', onder andere over de ramp van 1953, filmfragmenten, spelletjes en opdrachten waardoor kinderen kunnen nagaan wat ze weten van het Zeeuwse verleden.
- En bij al het bovenstaande materiaal een grote map met uitgewerkte les-ideeën, zodat leerkrachten direct aan de slag kunnen. Daarbij kreeg iedere school een regiopakket waarin lessuggesties en materiaal over de stad waar de school staat of waarbij de school dicht in de buurt staat.
- Tenslotte kregen de scholen vooraf de mogelijkheid nog een serie uitgewerkte lessuggesties te kiezen voor onder-, midden-, en bovenbouw.

In de koffer is dus sprake van een standaard deel en een door de school gekozen deel.

Enige bescheidenheid

Terugkijkend zijn we trots op dit Zeeuwse product. Het heeft wellicht tot gevolg dat studenten in de toekomst archieven, bibliotheken, musea, documentatiecentra en stichtingen die ons cultureel erfgoed beheren beter weten te vinden en kunnen ontsluiten voor kinderen.

Ze hebben gewerkt met bronnen in de meest ruime zin, ze hebben zich bezig gehouden met oral history en met het verzamelen van teksten en beeldmateriaal.

Over alles wat er mis kan gaan en soms ook mis ging, zouden we een apart artikel kunnen schrijven. Producten van meer dan veertig studentengroepjes corrigeren en redigeren is een gigantisch werk. Dat is alleen gelukt dankzij dertien oud-studenten, nu leerkracht basisonderwijs, die als redactie fungeerden. Een eindredactie van drie van hen heeft al het materiaal zodanig bewerkt dat reproductie mogelijk werd.

Voor de cd-rom werd het materiaal voor een deel verzameld door studenten, maar voor een belangrijk deel

Overhandiging van de projectkoffer aan het basisonderwijs, november 1999.

werd het werk verricht door Jan van Hanegem, leerkracht van de Theo Thijssenschool in Vlissingen. De cd met Zeeuwse liedjes was eveneens het product van een muzikale oud-student en leerkracht in het basisonderwijs. Daarbij dient men te bedenken dat de inhoud van de projectkoffer niet het werk is van professionele auteurs, uitgegeven door een gerenommeerde uitgever, maar van studenten, aangestuurd en gecorrigeerd door leerkrachten uit het basisonderwijs.

In januari is het project op veel Zeeuwse scholen uitgevoerd. Pabo-studenten van de Hogeschool Zeeland hebben dit op een aantal scholen begeleid. Of het project echt geslaagd is, kunnen we op het moment dus nog niet zeggen (dit nummer van *Kleio* is in de loop van januari naar de drukker gegaan). Maar eigenlijk twijfelen we daar niet aan.

Het enige houvast dat in je tas past

De onderwijsinspectie constateerde in haar rapport over de eerste vijf jaar basisvorming dat bij het vak geschiedenis te veel klassikaal gewerkt wordt en dat de methode daarbij centraal staat. Van alle bevindingen uit het inspectierapport werd ik het meest getroffen door die opmerking. Ofschoon er geen expliciete afkeuring wordt uitgesproken, blijkt uit de overige bevindingen in het rapport, dat er toch sprake is van een zekere 'methodeslaafheid'. Hoe is dit zo ontstaan? Is het strak volgen van de methodes af te keuren? Zijn er verbeteringen mogelijk?

22

Bij de invoering van de basisvorming is gekozen voor het formuleren van kerndoelen in plaats van een 'map of history'. Naar mijn idee is hiermee al de eerste stap gezet in de richting van de methodeslavernij. Zoals de inspectie zelf in haar rapport schrijft, zijn deze kerndoelen te ambitieus en is de formulering te abstract. De uitgevers zijn hiermee aan de slag gegaan en inmiddels beschikt het overgrote deel van de scholen over een, op de basisvorming toegesneden, nieuwe methode.

De moderne methodes bieden veel meer dan hun voorgangers uit de tijd voor de invoering van de basisvorming. Uiteraard bestaan de methodes uit een, vaak fraai geïllustreerd, tekstboek met een werkboek. Alleen al het gewicht

van deze boeken, samen met het materiaal van de overige vakken, dat de leerlingen dagelijks meetorsen, rechtvaardigt dat ze ook gebruikt worden.

Een voor de docent minstens zo belangrijk onderdeel van de methodes vormt de docentenhandleiding. Deze bestaat, in tegenstelling tot wat vroeger gebruikelijk was, uit een flink aantal hoofdstukken. Vanzelfsprekend bevat de handleiding de antwoorden op de vragen in het werkboek. Dit scheelt veel tijd. Het valt, zelfs voor goed opgeleide docenten, niet altijd mee de gedachtegang van methodeschrijvers te volgen. Verder bevat de handleiding toetsvragen en -antwoorden, vaak op verschillende niveaus en met meer dan genoeg materiaal, waardoor selectie mogelijk is. Het wordt de docent soms nog gemakkelijker gemaakt, doordat de vragen op diskette of cd-rom meegeleverd worden. Voor de lessen is er een uitgebreid arsenaal aan suggesties voor het werken met het boek, differentiatiemogelijkhe-

den, uitgangspunten van de methode, literatuurlijsten, lijsten met videomateriaal en internetsites, aanvullend instapmateriaal, overzichten van de gebruikte begrippen, schema's met mogelijke jaarplannen, studieplanners, enzovoort.

Het onderdeel van de docentenhandleiding, dat het minst gelezen zal worden maar waarover men het meest verheugd zal zijn, is de verantwoording van het gebruik van de kerndoelen in de methode. Ik moet mij sterk vergissen als niet veel docenten vlak voor de invoering van de basisvorming, zich afgevraagd hebben, hoe zij de abstract geformuleerde kerndoelen voldoende in hun lessen aan bod zouden moeten laten komen. Velen zullen opgelucht adem gehaald hebben toen bleek dat de uitgevers hen dit werk uit handen namen.

Wat overbleef was het kiezen van een methode die, blijkens de verantwoording, de kerndoelen dekte. Velen zullen gedacht hebben dat, wanneer zij de methode nu maar precies volgden, het wel goed zou zitten.

René Corbeij is lid van de VGN-commissie VMBO en leraar geschiedenis aan het Meerwegen College in Amersfoort.

Dat is het thema van het middagdeel van de jaarvergadering op 18 maart a.s. Uitgangspunt is een onderzoek dat de OAC

Hoe gaat de VGN de 21e eeuw in?

heeft gedaan naar de sterke en zwakke kanten van de VGN.

Hoe raakt de VGN zijn imago van 'grijze mannen club' kwijt?

De vereniging bij veel mensen blijkt te hebben. Hoe bereiken we de jonge collega's, hoe zorgen we dat ze actief worden in de VGN?

Moet het bestuur betaald worden?

Waarom niet? Als je af, als je ziet dat van alle kanten wordt aangedrongen op een professioneler bestuur.

Waarom hebben we de slag om het vak geschiedenis in het vmbo verloren?

En, is daarmee niet alleen een slag, maar ook de oorlog verloren?

Welke mogelijkheden heeft de VGN om publieke opinie, politiek en ambtenarij te beïnvloeden?

Hoe maken we daar optimaal gebruik van?

Deze en andere vragen zijn van levensbelang voor de ontwikkeling van de VGN in de komende jaren. En daarmee van geschiedenis en staatsinrichting in het voortgezet onderwijs. En dus van de positie van de geschiedenisdocent ...

De jaarvergadering van de VGN op 18 maart a.s. biedt een unieke kans om mee praten over het VGN-beleid. Zorg, dat je erbij bent!!!!

Verslag van de Algemene Ledenvergadering 20 maart 1999

Welkomstwoord en jaarrede van de voorzitter

Verslag Algemene Ledenvergadering 21 maart 1998

Geen opmerkingen

Jaarverslag bestuur

1. De vermelding van het KNHG bij de opzet van het historisch-didactisch centrum moet met name strategisch gezien worden.
2. Totnogtoe heeft de Werkgroep Staatsinrichting weinig laten zien, maar dit jaar moet dat veranderen: de groep wordt snel uitgebreid, samen met de SLO wordt een conferentie in het najaar voorbereid en het besef is er, dat het onderwerp 'in' is.
3. De taakomschrijving van de Intercommissie wordt nogmaals geformuleerd: bevorderen van de contacten tussen onderwijs en wetenschap, adviseren naar het VGN-bestuur, gevraagd (rapport-De Wit, stofomschrijvingen) en ongevraagd.
4. Nog dit jaar gaat er contact gelegd worden met de NVLM, bijvoorbeeld over de opzet van het combinatievak in de tweede fase.
5. De positie van de tweedegraads lerarenopleidingen is een punt van aandacht en zorg. Dit komt hoog op de agenda van het Platform VVVO.

Beleidsplan

1. Onder het kopje Examens wordt de term examenonderwerpen vervangen door subdomeinen.
2. De situatie op het vmbo verdient om allerlei redenen explicieter de aandacht. Het vak geschiedenis en staatsinrichting zal een plek in het derde leerjaar moeten bevechten, zowel op de scholen als via de Tweede Kamer. En aandacht voor het andere examen vanaf 2003. Beide punten staan op de agenda van de Commissie Basisvorming/Vmbo.
3. Onder het kopje basisonderwijs wordt aansluiten op de basisvorming vervangen door afstemmen op elkaar. In eerste instantie is de Commissie PA-BO hiermee bezig.
4. Expliciet aan het beleidsplan toegevoegd wordt de zorg over de lerarenopleidingen voor het vak geschiedenis. Een kleine initiatiefgroep formuleert voorstellen om te komen tot een nieuwe commissie. Deze voorstellen worden dan nog voor de zomervakantie met het bestuur besproken en de mogelijke financiën worden bekeken.
5. Onder het kopje Leerwegen verdwijnt de laatste zin. De VGN zal zich blijven inzetten.
6. Het bestuur zal ten behoeve van omgevingsonderwijs contacten leggen met het Bureau Cultureel Erfgoed.
7. Een welgemeende opmerking: neemt het bestuur van de VGN niet erg veel taken op zich? Het bestuur blijft zoeken naar professionele ondersteuning en facilitering. En gelukkig zijn er vele actieve leden.

Jaarverslagen coördinatrice buitenland en commissies

1. De studiedag van de commissie PA-BO was in 1998. De nieuwsbrieven van deze commissie (twee keer per jaar) worden verspreid op de Pabo's en onder de leerkrachten in het basisonderwijs. Wellicht ook via onze website.
2. Het verzoek aan de Commissie Volwasseneneducatie om contacten te leggen met Zweden. Hélène Budé kan bemiddelen. Overigens is de commissie bezig met het opzetten van een netwerk op de ROC's en een inventarisatie van de positie van het vak geschiedenis. De exacte invulling van de tweede fase op het ROC is niet duidelijk.
3. Volgend jaar aandacht besteden aan de commissies op de begroting, die feitelijk niet meer bestaan. Moeten de commissies Internationalisering en Omgevingsgeschiedenis op deze wijze nog genoteerd worden?
4. Er ontbreekt een verslag van de Intercommissie, omdat deze commissie nog maar pas herstart is. Een woord van dank voor de leden van de oude commissie is hier op zijn plaats.
5. De commissie Cliomatica is in opbouw.
6. Namens de redactie van *Kleio* geeft Carla van Bortel een eerste indruk van de *Kleio*-enquête. In een volgende *Kleio* wordt hier uitgebreid op teruggekomen.

Financieel jaarverslag

De kritische grens wordt nog eens geformuleerd: zoveel in kas, dat de vereniging een jaar zonder inkomsten aan haar verplichtingen kan voldoen. De kascommissie is zeer tevreden en wordt bedankt voor hun werk. Dezelfde commissie zal ook volgend jaar de rekening controleren. De vergadering dechargeert de penningmeester.

Bestuurssamenstelling

Loek Janssen wordt voor een tweede termijn gekozen, Johan Raven neemt plaats in het bestuur en van Harald Buskop wordt afscheid genomen.

Rondvraag

1. Het volgende jaar de jaarstukken graag op een leesbare kleur.
2. De heer Grevers blikte nog even terug op het lustrum en vraagt zich af of ereleden voor dit soort activiteiten worden gevraagd.
3. De heer Schenk miste een bestuurlijke toelichting op de ontwikkelingen rondom de Intercommissie dit jaar.
4. Het LOOG heet tegenwoordig het Landelijk Netwerk Erfgoed Educatie.
5. Er ligt nog een deel van het archief bij Harald Buskop. Moet worden opgehaald.
6. De poster is klaar (en mooi!) en de aanwezigen kunnen ook de allernieuwste *Kleio* meenemen.

De Algemene Ledenvergadering van de VGN wordt gehouden op zaterdag 18 maart a.s. in de Gertrudiskapel, Willemsplantsoen 1C, in Utrecht, vlakbij het Centraal Station.

Aanvang 10.30 u.; vanaf 10.00 u. wordt er koffie geschonken.

Wilt u zich schriftelijk opgeven vóór 1 maart in verband met de lunch.

Een invulstrookje daarvoor vindt u op bladzijde 15 van dit katern.

Aanmelden kan ook via e-mail: <http://home.wxs.nl/~srd/vgn.htm>

AGENDA

10.30	Opening van de vergadering. Welkomstwoord en jaarrede van de voorzitter.
10.45	Uitreiking van de Huib de Ruijterprijs, dit jaar aan Leo Dalhuisen, die aansluitend kort het woord zal voeren.
11.15	Bespreking van de jaarstukken: - Verslag ALV van 20 maart 1999- Jaarverslag bestuur en beleidsplan 2000- Jaarverslagen en plannen van de commissies- Financieel jaarverslag, beleid en begroting 2000- Décharge kascommissie- Aftreden van de heer en mevrouw Houweling Bestuurswisseling. Aftredend is Hans Kummerer (niet herkiesbaar), Riemke Leusink, Herry Groothuis en Kees Weltevrede (allen herkiesbaar). Kandidaat-bestuurslid is Johan Raven. Benoeming kascommissie Rondvraag
12.30	Lunch
13.30	Ledenraadpleging over de resultaten van de sterkte/zwakte-analyse, uitgevoerd door de OAC. We rekenen op een inspirerende gedachtewisseling.
15.30	Sluiting van de vergadering en borrel.

Jaarverslag van het bestuur over 1999 en Beleidsplan 2000

Bestuur

In maart 1999 trad Harald Buskop af als bestuurslid. Omdat er zich pas zeer kort voor de algemene ledenvergadering een nieuw kandidaat-bestuurslid meldde in de persoon van Johan Raven, kon deze niet reglementair verkozen worden. Hij heeft in 1999 bestuurstaken waargenomen en is op de jaarvergadering in maart 2000 verkiesbaar.

Het bestuur kwam in 1999 vijftien maal bijeen. De bestuursleden bezochten zoveel mogelijk de hun toevertrouwde commissies. Om de contacten met de commissies te intensiveren heeft het bestuur tijdens zijn vergaderingen een aantal commissies ontvangen om nader van gedachten te wisselen. In 1999 waren dat de Onderwijs Adviescommissie (OAC), de Kleio-redactie, de Intercommissie KNHG/VGN en de Commissie Lerarenopleidingen. Ook in het komende jaar wil het bestuur een aantal commissies hiertoe uitnodigen.

Om ook in de toekomst adequaat beleid te kunnen ontwikkelen en om te bezien of de organisatie van de VGN aan efficiëntie en slagvaardigheid kan winnen is de OAC op verzoek van het VGN-bestuur medio 1999 begonnen met het uitvoeren van een sterkte-zwakke analyse. Begin 2000 hoopt de OAC deze analyse af te ronden.

Ontwikkelingen in het geschiedenisonderwijs

In 1999 heeft het bestuur bij diverse gelegenheden contact gehad met het ministerie van OC&W over de implementatie van het in 1998 verschenen rapport *Het verleden in de toekomst*. Deels in overleg met het KNHG zijn kandidaten aangezocht voor de Commissie Historische en Maatschappelijke Vorming die officieel 1 november 1999 is geïnstalleerd door de staatssecretaris. In overleg met NVLM, KNHG en het ministerie is de taakomschrijving geformuleerd. In grote lijnen komt dit neer op het implementeren van de in het hierbovengenoemde rapport geformuleerde voorstellen.

Het geschiedenisonderwijs is nog steeds in beweging. De VGN heeft er aan bijgedragen dat de discussie op gang blijft.

Zo deed de VGN een aanvraag voor een SLO-veldrapportage met betrekking tot het geschiedenisonderwijs in het primair onderwijs, hetgeen resulteerde in een voorstel voor een nieuw curriculum voor het geschiedenisonderwijs op de PABO's.

In september 1999 verscheen het inspectierapport over de eerste vijf jaar basisvorming. Vier leden van het VGN-bestuur namen deel aan de paneldiscussie voorafgaand aan de publicatie van dit rapport. Na verschijning van het rapport heeft het VGN-bestuur een schriftelijke reactie met aanbevelingen aan diverse instanties gestuurd. Deze reactie was ook te lezen in *Kleio*.

Ontwikkelingen rond de tweede fase werden met belangstelling gevolgd. Een VGN-veldaanvraag resulteerde in een SLO-bundel op het gebied van praktische opdrachten. In april was een informatief themanummer van *Kleio* gewijd aan de tweede fase.

Over de inrichting van de toekomstige examens voor vmbo is uitvoerig overleg geweest met Cito, CEVO en het ministerie. Dit heeft ertoe geleid dat de kerndelen voor vmbo nader geconcretiseerd zijn. Vanaf 2003 zal het Centraal Examen voor vmbo rechtstreeks uit de kerndelen gegenereerd worden (dus niet op basis van een stofomschrijving). Het bestuur maakt zich waar mogelijk sterk voor meer en blijvende aandacht voor het onderwijs in geschiedenis en staatsinrichting op het vmbo. Dit zal onder meer resulteren in twee *Kleio*-nummers met bijdragen over het vmbo begin 2000.

De Commissie Historische en Maatschappelijke Vorming heeft mede tot taak om de ontwikkelingen in de verschillende onderwijsvormen op elkaar af te stemmen. Daarnaast is door het VGN-bestuur (conform een afspraak op de Algemene Ledenvergadering in maart 1999) een Commissie Lerarenopleidingen in het leven geroepen, die de ontwikkelingen in het geschiedenisonderwijs vanuit de opleidingsproblematiek nauwlettend volgt.

In 1999 is binnen de VGN een Werkgroep Staatsinrichting actief geweest, die op basis van een conferentie in november een voorlopig eindrapport met conclusies en aanbevelingen aan het VGN-bestuur overhandigd heeft.

Het Volwassenenonderwijs dreigt steeds meer een aparte positie in te nemen. Het bestuur volgt deze ontwikkeling met zorg.

Contacten met verwante organisaties

Diverse malen had het bestuur contact met het KNHG, onder meer over de oprichting van een landelijk historisch didactisch documentatiecentrum (LHDDC). Langaamaan krijgt dit LHDDC gestalte. De VGN draagt mede verantwoordelijkheid hiervoor en heeft een financiële bijdrage toegezegd.

Verder is met het KNHG regelmatig gesproken over de Geschiedisdagen die in november 2000 in het Koninklijk Instituut voor de Tropen plaats zullen hebben. Ook met de Rijksarchiefdienst (RAD) en de Koninklijke Nederlandse Vereniging van Archivarissen (KVAN) is hierover contact geweest. Met de RAD is ook gesproken over de inrichting van 'werkplaatsen' ten behoeve van het geschiedenisonderwijs op provinciaal niveau. Hiervan is in *Kleio* 8 verslag gedaan.

De VGN leverde in oktober een bijdrage op de conferentie die het Duitsland Instituut Amsterdam organiseerde in het kader van het CE-onderwerp over Duitsland.

Met de SLO was contact over de veldaanvragen van de VGN op het gebied van de digitale leeromgeving (een onderzoek dat in 2000 zal worden afgerond) en staatsinrichting (hetgeen leidde tot de hierboven gemelde conferentie in november).

Zes keer bezochten vertegenwoordigers van het VGN-bestuur de bijeenkomsten van het Platform VVVO, de vereniging van vakinhoudelijke verenigingen. Een poging van dit Platform om een vorm van facilitering voor het (tijdrovende) werk van bestuurders van vakinhoudelijke verenigingen te krijgen is helaas tot op heden zonder resultaat gebleven. Gedachten over een mogelijke bundeling van krachten ten einde de administraties van een aantal verenigingen onder

één beheer te brengen lijken op korte termijn niet haalbaar. Het Platform buigt zich momenteel over de vraag of vakverenigingen een rol kunnen spelen bij het beoordelen van methodes.

De jaarvergadering van Euroclio in Edinburgh (maart 1999) werd door vier leden van het VGN-bestuur bezocht. Twee VGN-bestuursleden maken deel uit van de Stichting Euroclio/VGN teneinde de ontwikkelingen in het geschiedenisonderwijs in Europees verband van nabij te kunnen volgen.

Beleidsplan 2000

De bestuurlijke organisatie en de communicatie met de leden

Het komende verenigingsjaar wil het bestuur een aantal bestuurlijke zaken anders en beter gaan organiseren. Hoofddoelen daarbij zijn, dat de bestuurders zich meer gaan bezighouden met het beleid en de aansturing van ontwikkelingen en dat het contact met de leden, met name via de commissies duidelijker geformuleerd wordt. Een weekeinde in april moet uitmonden in werkbare voorstellen daartoe. De analyse van de OAC zal dan gebruikt worden als onderlegger. We denken aan een betere of nog optimalere benutting van onze website, de modernisering van onze administratie en de werving van nieuwe leden voor de commissies. Geprobeerd zal worden de commissies, die het afgelopen jaar nog niet op bezoek zijn geweest, het komende jaar op een maandagmiddag uit te nodigen. Zeker ook door middel van de contacten met commissieleden wil het bestuur op ideeën komen voor een betere organisatie.

Daarnaast realiseren we ons, dat veel leden, vanwege hun leeftijd, niet meer werkzaam zijn in het onderwijs, maar wel nog hart hebben voor het geschiedenisonderwijs en de VGN. Het bestuur wil onderzoek doen naar de mogelijkheid deze leden meer te betrekken bij het wel en wee van de vereniging, bijvoorbeeld in de vorm van een stichting Vrienden van het Geschiedenisonderwijs.

Ontwikkelingen in het geschiedenisonderwijs

In 1999 is de Commissie Historische en Maatschappelijke Vorming van start gegaan. Behoorlijk veel actieve VGN'ers maken deel uit van deze commissie. Nog in het jaar 2000 komt de commissie met aanbevelingen, die betrekking zullen hebben op de inhoud en de didactiek van het vak geschiedenis en staatsinrichting. De opvattingen van de commissie zullen in het najaar door middel van een veldraadpleging gepresenteerd worden. De ontwikkeling ervan zal door het bestuur, en waarschijnlijk ook door de commissies, nauwlettend gevolgd worden. Het bestuur ziet het werk van de commissie als een uitgelezen kans voor langere tijd orde op zaken te stellen in geschiedenisland en een duidelijk signaal af te geven naar het ministerie en de maatschappij.

In de aanbevelingen van de commissie zal ook worden ingehaakt op de resultaten van het inspectierapport over de basisvorming. Maar de discussies hierover zullen ook elders gevoerd worden. Vorig jaar heeft het bestuur een signaal afgegeven hoe de VGN denkt over het onderzoek, in samenwerking met de commissies zal dat dit jaar moeten leiden tot concrete aanbevelingen.

De tweede fase komt zeker nog niet tot 'rust' in het jaar 2000, daarvoor waren de discussies eind 1999/begin 2000 te fel. Een mogelijke (be)dreiging van het vak geschiedenis zal

Interne communicatie

Naast de persoonlijke contacten tussen bestuur en commissies blijft *Kleio* een centrale plaats innemen in de infrastructuur van de VGN. In toenemende mate wordt de VGN-website bezocht en deze blijkt een effectief communicatiemiddel. Vrijwel alle commissies hebben een eigen pagina op deze site, die veel bezocht wordt. Ook hebben via de website diverse nieuwe leden zich aangemeld. De site wordt door een van de bestuursleden onderhouden in samenwerking met de Kleio-redactie.

direct tot reacties van het bestuur leiden. Maar daarnaast vindt het bestuur dat er dit jaar meer voorlichting mag komen over het vak geschiedenis en staatsinrichting in de tweede fase: voorbeelden uit de praktijk, bijvoorbeeld van praktische opdrachten, en tips uit het veld. Veel leden zullen daar profijt van kunnen hebben.

Min of meer vanzelfsprekend formuleren we voortdurend: geschiedenis en staatsinrichting. Het vakonderdeel staatsinrichting blijft onze aandacht houden. Enerzijds vragen we de Werkgroep Staatsinrichting te blijven nadenken en te komen met praktische uitwerkingen voor het onderdeel staatsinrichting in de basisvorming. Anderzijds zullen we niet ontkomen deel te nemen aan de discussies omtrent staatsinrichting, ook met de collega's van maatschappijleer, en de inhoud ervan in het geschiedenisonderwijs.

We zijn blij met de actieve commissie volwassenen-educatie. Regelmatig bereiken ons signalen, dat er veel gaat veranderen in het tweedekansonderwijs en de commissie is daar erg alert op. We hopen de discussies in het volwassenen-onderwijs in positieve zin te kunnen beïnvloeden.

De contacten met andere organisaties

Over het aantal contacten hebben we niet te klagen. De meeste contacten verlopen erg goed en breiden zich zelfs nog steeds uit. Samen met andere 'geschiedkundige' organisaties (KNHG, KVAN, Nederlands Centrum voor Volkscultuur, Historisch Platform) organiseren wij de Geschiedenisdagen 2000. Zeker de leden van de VGN zullen hier aan hun trekken kunnen komen.

Onmisbaar zijn de contacten met het KNHG. Samen willen we ons inspannen voor een leerstoel didactiek der geschiedenis. Ter ondersteuning van ons vak blijven we betrokken, via de Commissie Havo/Vwo, bij de inrichting van het LHDDC te Leiden. Met de RAD is zeer regelmatig goed contact over de relatie tussen het onderwijs en hetgeen de archieven te bieden hebben. Overigens lopen dergelijke contacten ook door het hele land en zijn we gevraagd mee te denken aan de organisatie van het herdenkingsjaar VOC 2002. We zullen deze contacten en initiatieven blijven onderhouden en steunen.

Met Euroclio bestaat al langer een uitstekende band. Natuurlijk bezoeken we ook in 2000 met een bestuurlijke delegatie de jaarvergadering van Euroclio en werken we mee aan de formulering van de Rechten van het geschiedenisonderwijs.

Tenslotte zullen we in het jaar 2000 ook op 'politiek' terrein betrokken blijven: we nemen actief deel aan de besprekingen binnen het Platform VVVO en staan regelmatig in contact met het ministerie en de Kamers.

Verslag van de internationaal secretaris van de VGN

In het afgelopen verenigingsjaar waren het bestuur en de leden van de VGN betrokken bij tal van internationale activiteiten. In maart 1999 werd de VGN op de Algemene Vergadering van Euroclio vertegenwoordigd door een delegatie van het VGN-bestuur. Tijdens deze vergadering traden Joke van der Leeuw en ondergetekende af als bestuursleden van Euroclio vanwege het verstrijken van de statutair toegestane ambtstermijn. Wel werd door de vergadering besloten dat een Euroclio-secreteriat in Den Haag gevestigd zou blijven en dat Joke als Executive Director zou blijven werken voor Euroclio. Ook ik zal nog enige hand- en spandiensten blijven verrichten voor Euroclio.

In april vond in Doorn de laatste bijeenkomst plaats in het project 'Democracy and the Welfare State'. Zesendertig vertegenwoordigers uit achttien landen namen met een Comeniusbeurs deel aan deze conferentie. De conferentie verliep zeer goed, het SBI Conferentiecentrum in Doorn is een aanrader, het weer was fantastisch (warm en nauwelijks regen) en de buitenlanders verbaasden zich dan ook over Nederlanders die altijd klagen over het weer.

Het werk in het MATRA-project in Rusland om te komen tot de productie van modern lesmateriaal nadert zijn voltooiing. Nadat tussen november 1998 en mei 1999 de boeken zijn getest in ongeveer vijftig Russische scholen, vond in mei de evaluatie plaats tijdens een seminar in Serechnaja Poljana in de buurt van Moskou. De leraren die met de boeken gewerkt hadden waren overwegend positief tot zeer positief over het materiaal. Echter door de toelatingsexamens voor de universiteiten is het moeilijk om te moderniseren, omdat deze examens voor geschiedenis gebaseerd zijn op de reproductie van feiten en niet op het testen van vaardigheden.

Ook de werkzaamheden in het MATRA-project in Estland en Letland verlopen voorspoedig. Hier wordt gewerkt aan een docentenhandleiding met voorbeeldmateriaal. Dit moet gekopieerd kunnen worden voor gebruik in de klas.

In oktober vond in Budapest de afsluitende bijeenkomst plaats van het driejarig project voor zes landen van de Raad van Europa 'Learning and Teaching for Democratic Citizenship'. Ik was als expert (wat dit ook moge betekenen) gevraagd door het ministerie van OC&W en werd ondersteund door vijf Nederlandse collega's. De uitkomst van dit project is een verzameling bruikbaar lesmateriaal dat gepubliceerd zal worden door de Raad van Europa en, misschien nog belangrijker, goede contacten met collega's uit andere landen.

In november vond ook weer de studiereis naar Noord-Ierland plaats. Zoals tot nu toe elk jaar waren de deelnemers zeer enthousiast en de begeleiders ook. Ik hoop dat het mogelijk is deze reis volgend jaar te internationaliseren en dan met behulp van de unieke PLATO-beurzen van het Europees Platform weer enige Nederlandse docenten te laten deelnemen.

In november zijn ook de voorbereidingen gestart voor een groepsstudiebezoek aan Noorwegen in najaar 2000. Verdere informatie zal te zijner tijd in *Kleio* verschijnen en op de website van de VGN.

In december vonden de eerste teacher-trainingen in het kader van het MATRA-project plaats in Moskou en Ivanovo, met groot succes.

Slechts een teleurstellend aantal scholen/leerlingen nam deel aan het Schülerwettbewerb. Uit een kleinschalig onderzoek blijkt dat het voornaamste struikelblok voor deelname het feit was dat de inzendingen in de Duitse taal moesten zijn. Toch behaalden de scholen die meegedaan hebben prijzen, een school (die samenwerkte met een Duitse partnerschool) zelfs de derde prijs.

De Raad van Europa deed verscheidene malen een beroep op Nederlandse experts om een bijdrage te leveren aan seminars. Om het netwerk van mogelijke sprekers uit te breiden is een oproep geplaatst in het decembernummer van *Kleio*.

Verschillende malen is geprobeerd door projectaanvragen in Brussel in het kader van Comenius en Phare meer te kunnen doen op internationaal niveau. Helaas zijn deze aanvragen steeds afgewezen op onduidelijke gronden (Wilt u meer weten over Brusselse besluitvorming lees dan het boek van Van Buitene!)

Beleidsplan 2000

Internationale contacten zijn belangrijk, al willen niet alle schoolleiders dit inzien en verhinderen zij nog te vaak dat docenten kunnen deelnemen met het argument van lesuitval.

Bij het tot stand brengen van de ontmoetingen met geschiedenisdocenten uit vele landen heeft de VGN, vooral ook in Euroclioverband, een belangrijke rol gespeeld. In het jaar 2000 zal de Algemene Vergadering met conferentie van Euroclio plaats vinden in Estland.

Het ligt in de bedoeling een groepsstudiebezoek te brengen aan Noorwegen in september 2000. Eveneens zal geprobeerd worden de conferentie in Ulster in internationaal verband te laten doorgaan. Daarnaast zal geprobeerd worden u allen zo goed mogelijk op de hoogte te houden van voor geschiedenisdocenten relevante zaken op internationaal gebied. Informatie over geplande conferenties, seminars etcetera, vindt u in *Kleio*, *Uitleg*, de websites van VGN, Euroclio en Europees Platform. Door op deze informatiebronnen te letten kunt u ervoor zorgen op de hoogte te blijven.

Tot slot het volgende

Ik heb hierboven al gewezen op de unieke subsidiemogelijkheid die ons land kent in de PLATO-beurzen. Als u erover denkt om een studiebezoek te brengen aan een van de landen waarvoor beurzen beschikbaar zijn of wilt deelnemen aan conferenties in deze landen, neem dan contact op met het Europees Platform in Alkmaar. Ook zijn er jaarlijks een beperkt aantal beurzen beschikbaar in het kader van het Socrates/Comenius-programma van de EU en in het kader van het 'In-service Training Programme for Teachers' van de Raad van Europa. Ook hierover kunt u informatie inwinnen bij het Europees Platform in Alkmaar.

Hélène Budé-Janssens

De commissies: jaarverslagen en plannen

ONDERWIJS ADVIES COMMISSIE

De leden van de OAC waren in 1999: Hanneke Tuithof, *voorzitter*, Mirjam Beekmans, Maria Boersen, Diana Jansen, Wiel Lenders, en Paul van Leeuwen, *secretaris*. Namens het bestuur nam Kees Weltevrede deel aan de vergaderingen. Maria Boersen trad in januari tot de OAC toe, en vormde de zo gewenste versterking met een Pabo-achtergrond.

In de loop van dit kalenderjaar vergaderde de OAC acht maal. Inhoudelijk stond in 1999 één belangrijk onderwerp centraal: op verzoek van het VGN-bestuur voerde de OAC een Sterkte/Zwakte-Analyse (SZA) van de vereniging uit. Dit betekende voor de leden van de OAC, dat ze moesten proberen zicht te krijgen op wat zo'n SZA inhield, en hoe deze met de beperkte middelen en mogelijkheden die de OAC ter beschikking stonden, kon worden uitgevoerd. Daarbij kon de OAC gelukkig gebruik maken van het advies, de expertise en de praktische hulp van niet-OAC-leden zoals Eugène Brutel, Kara von Schmid en Roald Paaps. De OAC is hen zeer erkentelijk!

De SZA

De SZA is opgezet in drie delen: de leden kregen de kans hun mening te geven door het invullen van een bij *Kleio* gesloten mini-enquête, OAC-ers bezochten vergaderingen van het kader van de VGN (bestuur, Kleio-redactie en commissies) om hun oor te luisteren te leggen en gerichte vragen te stellen, een aantal vertegenwoordigers van de 'intermediairs' (SLO, KPC etcetera) werd in interviewvorm ondervraagd.

Het resultaat van al deze activiteiten hoopt de OAC uit te werken tot een bruikbaar rapport, waarin opgenomen aanbevelingen voor het bestuursbeleid.

Overige onderwerpen

Het werken aan de SZA nam vrijwel alle tijd in beslag. Daarnaast kwamen twee zaken met enige regelmaat ter sprake: de studiedag voor vakdocenten en decanen met als thema 'Oriëntatie op Studie en Beroep', en de overgang van de commissie-De Wit naar de commissie-De Rooy.

In de eerste maanden van het jaar rondde de OAC zijn bijdrage aan de informatiestroom over de tweede fase af, onder andere met een artikel in *Kleio* over nuttige publicaties over dit onderwerp.

Oriëntatie op Studie en Beroep

Het initiatief voor de studiedag 'Oriëntatie op Studie en Beroep' kwam van Jan Ramaker, namens het Landelijk Coördinatiepunt Vakdocentendagen. In samenwerking met de betreffende vakgerichte vereniging organiseert hij al enkele jaren studiedagen die vooral als invalshoek hebben de de oriëntatie op studie en beroep. Tijdens de studiedag moet naar voren komen, wat je met het vak kunt, waarom het een belangrijk vak is. De organisatie van een dergelijke studiedag begon al vorm te krijgen, toen bleek dat op het gekozen tijdstip het KNHG, in samenwerking met de VGN de Geschiedenisdagen organiseert. Sindsdien is geprobeerd het OSB-initiatief in dit grote geheel onder te brengen.

Commissie-De Wit/commissie-De Rooy

Tijdens de eerste vergaderingen van 1999 kwam de gang van zaken rond het eindrapport van de commissie-De Wit, en het beleid van het VGN-bestuur op dat punt nog enkele keren ter sprake. Op verzoek van het bestuur heeft Paul van Leeuwen zich voor de werkzaamheden van de nieuwe commissie-De Rooy beschikbaar gesteld. Deze commissie, officieel Commissie Historische en Maatschappelijke Vorming geheten, is op 1 november 1999 door de staatssecretaris van OCW geïnstalleerd.

Plannen voor 2000

De OAC streeft ernaar, het resultaat van de SZA op de jaarvergadering aan het bestuur te kunnen aanbieden. Het ligt in de lijn der verwachting dat het bestuur de OAC belast met de implementatie van een of meer van de in de SZA gedane aanbevelingen, bijvoorbeeld op het gebied van pr. Daarnaast zal de OAC ook eigen initiatieven ontwikkelen op dit vlak.

Paul van Leeuwen, *secretaris*.

COMMISSIE VROUWEN- EN GENDERGESCHIEDENIS

In het kalenderjaar 1999 is de commissie zeven keer bijeen geweest om de voortgang van de verschillende activiteiten te bespreken en om nieuwe initiatieven te ontplooiën. De samenstelling van de commissie is gewijzigd: Sasja Beeren-donk heeft de commissie verlaten; Nienke Landman is als nieuw lid erbij gekomen. Nienke versterkt de commissie vanuit het voortgezet onderwijs en de uitgeverwereld.

In het begin van het kalenderjaar heeft de commissie commentaar geleverd op de vragen die vanuit het VGN-bestuur kwamen: onder andere 'Wat is het minimum aan kennis en vaardigheden dat een leerling op de verschillende eindniveaus moet beheersen?' De commissie heeft haar zorg uitgesproken ten aanzien van een eenzijdige canon-ontwikkeling, waarin meer nadruk op traditioneel politieke geschiedenis zal liggen dan op bijvoorbeeld sociale/culturele geschiedenis.

De commissie heeft meerdere keren commentaar en adviezen geleverd aan de stofomschrijvingscommissie over het examenonderwerp 'Nederland en Indonesië'.

De commissie heeft voor verschillende bladen recensies geschreven:

Voor het blad *Historica*: 'Een nieuwe eeuw. Nederland 1895-1919 uit de serie Nederland in Beweging' (Albert van der Wal, Edward Schenk) door Fia Dieteren, 'Barrières voor meisjesonderwijs. Besluitvorming ten aanzien van voortgezet onderwijs aan meisjes in Den Haag en Rotterdam van 1850 tot 1920' (Tilly Beukenholdt-ter Mors) door Gerda Geerdink.

Voor het blad *Kleio*: 'Voeden en opvoeden', jaarboek voor Vrouwengeschiedenis nummer 19, door Annemieke Windt.

Voor het VELON-tijdschrift: de HBO-module over 100

jaar mannen en vrouwenwerk is door Gerda Geerdink besproken.

De HBO-module waaraan Marianne Zewald en Gerda Geerdink hebben meegewerkt is gepresenteerd en wordt nu op de verschillende hogescholen gebruikt. Daarnaast heeft Gerda meegewerkt aan een andere module van het landelijk emancipatiepunt.

Mariëtte Matthijsen heeft haar medewerking verleend aan een studiemiddag van de Vereniging voor Vrouwengeschiedenis over de arbeidsmarkt van historica's. Zij is tevens geïnterviewd over de gevolgen van de invoering van de tweede fase door het blad *Kleio*. Nienke Landman heeft voor het KPC een workshop gegeven.

De commissie heeft een begin gemaakt met het onderzoek naar de gender-inhoud van de verschillende tweede fase-methoden. In het komende kalenderjaar zullen er publicaties volgen.

Fia Dieteren heeft in *Kleio* een openingsartikel geschreven over de ontwikkeling van vrouwen- naar gendergeschiedenis. In verschillende artikelen zullen praktische opdrachten verschijnen waarmee in de tweede fase gewerkt kan worden. Gerda Geerdink heeft zo'n eerste voorbeeld geschreven over de rollen van mannen en vrouwen veertig jaar geleden en nu.

In 1999 zijn de contacten met verschillende instellingen, verenigingen en uitgeverijen gecontinueerd. Met name te noemen zijn: de vereniging voor Vrouwengeschiedenis (VVG), het Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging (IIAV), Stichting Vrouwenkontakt, Steunpunt Emancipatie HBO, de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) en het KPC.

Activiteitenplan

Basisvorming, examenprogramma vmbo en tweede fase

De positie en aandacht voor vrouwen- en gendergeschiedenis bewaken, met name door:

- het voortzetten van het publiceren van praktische opdrachten met daarin voorbeelden hoe vanuit de domeinen van de tweede fase de categorie sekse/gender concreet kan worden uitgewerkt door leerlingen;
- het screenen van tweede fase-methoden en nieuwe basisvormingsmethoden op de toepassing van vrouwen- en gendergeschiedenis;
- het adviseren van de stofomschrijvingscommissie;
- het onderhouden van de eigen home-page en mogelijkheden onderzoeken van het publiceren van lesmateriaal op de website;
- het evalueren van ervaringen opgedaan met de praktische opdrachten rond gender en met het boekje *Honderd jaar vrouwen- en mannenwerk 1898-1998*;
- het kritisch volgen en gepast reageren op de uitkomsten van de commissie-De Rooy.

Publiceren in Kleio

Voortzetten van het publiceren van praktische opdrachten met daarin voorbeelden hoe vanuit de domeinen van de tweede fase de categorie sekse/gender concreet kan worden uitgewerkt door leerlingen en het recenseren van boeken op het terrein van vrouwen- en gendergeschiedenis.

Contacten

Het onderhouden van contacten met de tweede graads lerarenopleidingen om aandacht te blijven vragen voor de onderdelen vrouwen- en gendergeschiedenis in de curricula; intensivering van de contacten met de andere commissies van de VGN; onderhouden van contacten met vrouwen-, onderwijs- en emancipatieorganisaties; contact leggen met de commissie 'Historica op de arbeidsmarkt' van de VVG.

COMMISSIE HAVO/VWO

Dit jaar bestond de commissie uit Theun Dankert, Genio Ruesen (*secretaris*), Elise Storck (*voorzitter*), Greetje de Vries, Peter Westerveld; vanwege het bestuur woonde Ineke Veldhuis de vergaderingen bij en Leo Dalhuisen bleef extern adviseur. In de loop van het jaar nam de commissie afscheid van een zeer gewaardeerd lid en secretaris; Theun Dankert ging vooral richting geven aan de invulling van de tweede fase op zijn eigen school. Inspanningen tot aanvulling van de commissie hebben nog geen resultaat gehad; kennelijk eist diezelfde tweede fase veel van mensen in het veld.

Er is welhaast maandelijks vergaderd in het afgelopen kalenderjaar, in totaal tien keer. Op de agenda stonden de naweën van de commissie-De Wit, de oprichting van het LHDDC, het combivak geschiedenis/maatschappijleer, de organisatie en uitvoering van de cse-besprekingen en standpuntbepalingen ten opzichte van de te verwachten ontwikkelingen in het geschiedenisonderwijs.

In het komende jaar wil de commissie zich vooral bezighouden met het LHDDC, de vervolmaking van het draaiboek voor de eindexamenbesprekingen en de (ongevraagde) begeleiding van de commissie-De Rooy. De samenstelling van een longitudinaal program voor het geschiedenisonderwijs, de invoering van het combivak geschiedenis/maatschappijleer zijn zaken die het vak in het hart raken.

Daarnaast blijft aanvulling en vernieuwing van de commissie een punt van aandacht.

COMMISSIE BASISVORMING/VMBO

De Commissie Basisvorming/Vmbo vergaderde vijf maal in 1999. De vergaderingen vonden plaats in pizzeria Claudius in Utrecht. In de loop van het jaar veranderde de samenstelling van de commissie: Saskia Stoffelsen trok zich terug als lid. Annet van Leersum was voorzitter; René Corbeij was secretaris. De overige leden waren: Marie-Jes Boonekamp-Wingen en Joost Dik, Ron Hendriks en Harm van Dam. Ron Hendriks heeft te kennen gegeven dit jaar niet actief te willen zijn. Loek Janssen woonde de vergaderingen bij namens het VGN-bestuur. Huub Kurstjens woonde de vergadering een enkele keer bij als adviseur.

NB. De commissie heeft inmiddels een te klein aantal leden, waardoor het voortbestaan ernstig bedreigd wordt.

Werkzaamheden

De commissie heeft zich het afgelopen jaar beziggehouden met:

- De organisatie van de prijs voor het beste jeugdboek (voor 12 tot 15-jarigen) op historisch gebied.
- Het op afstand volgen van de activiteiten van de commissie-De Rooy.

- Het onderwerp omgevingsonderwijs.
- Het voortdurend aandacht besteden aan de positie van geschiedenis en staatsinrichting in de basisvorming.
- Het becommentariëren van de toetsen basisvorming.
- Het volgen van de discussie rond de plattegrond van de geschiedenis.
- Het volgen van de ontwikkelingen op het gebied van het vmbo.
- Het becommentariëren van het inspectierapport basisvorming.
- Harm van Dam heeft examenbesprekingen vbo/mavo georganiseerd.

Plannen

- Het blijven volgen van de activiteiten van de commissie-De Rooy.
- Het bespreken van de eindtoets basisvorming.
- Het blijven volgen van de ontwikkelingen met betrekking tot de plattegrond van de geschiedenis.
- Het becommentariëren van de eindtermen leerwegen vmbo.
- Lobby 'Aardrijkskunde/geschiedenis in alle leerwegen van het vmbo'.
- Het blijven volgen van de ontwikkelingen in het vmbo.
- Examenbespreking vbo/mavo door Harm van Dam.
- Het ideeën aandragen met betrekking tot het onderwerp omgevingsgeschiedenis.

René Corbeij, secretaris

COMMISSIE PA-BO

De leden van de commissie: Marjan de Groot (*voorzitter*), Hans Keissen (*secretaris*), Marjolein du Jour (*penningmeester*), Theo Beker, Francien van der Meer (*plaatsvervangend voorzitter*), Cees van der Kooij, Gert Olthof, Herry Groothuis – namens het VGN-bestuur.

Veranderingen ten opzichte van vorig jaar zijn: het secretariaat gaat naar Hans Keissen, Frans van Baal verlaat de commissie vanwege het aanvaarden van een baan in het voortgezet onderwijs, in zijn plaats komt Gert Olthof in de commissie.

Commissievergaderingen: in 1999 vergaderden we vijf keer, op 3 maart, 14 april, 9 juni, 15 september, 17 november.

Jaarverslag

De commissie heeft zich het afgelopen jaar bezig gehouden met de volgende zaken:

de Nieuwsbrief – De Nieuwsbrief is ontstaan na de studiedag in 1996, als een middel om de relatie tussen de commissie en het veld te versterken. Pas na een lange aanloop is het eerste nummer in 1998 verschenen. De reacties op het eerste nummer waren zeer positief. In het voorjaar van 1999 verscheen de laatste nieuwsbrief die onder andere een verslag bevatte van de laatste studiedag, en een pleidooi voor een adaptieve geschiedenistoets voor de lerarenopleidingen. Omdat we merkten dat de doorlooptijd van een nieuwsbrief erg lang is en dat de kosten hoog oplopen, hebben we besloten ons vooral te richten op informatievoorziening via de VGN-site. Daar zal met grote regelmaat gepubliceerd worden door de commissie PA-BO.

Het Expertisecentrum Wereldoriëntatie, in samenwerking met het CPS – In het afgelopen jaar zijn er geen activiteiten meer ontplooid door het expertisecentrum. Bij het CPS mist men de menskracht om dit initiatief verder uit te voeren. Op dit gebied is de komende jaren weinig meer te verwachten.

PML – We hebben in alle fasen van het werk van PML geprobeerd te reageren op de voorstellen. Met name het voorstel over de 'vierslag' viel niet goed. Het zal ons inziens het vak geschiedenis geweld aandoen. Ondanks al onze moeite staat de vierslag nog steeds in het advies. In april heeft de commissie het bestuur van de VGN nog eens uitgebreid geïnformeerd over dit probleem.

Het rapport van de commissie-De Wit – Twee leden van onze commissie (Marjan de Groot en Cees van der Kooij) hebben zitting genomen in de Commissie Historische en Maatschappelijke Vorming. In de komende maanden gaat de commissie proberen vulling te geven aan de canon.

Veldaanvraag Pabo-curriculum bij SLO – In december 1999 verscheen het lang verwachte Pabo-curriculum. In 2000 zal de commissie haar mening geven over het voorliggende stuk.

Bespreken van geschiedenismethoden voor het basisonderwijs – Voor we over konden gaan tot het bespreken van geschiedenismethoden bleek het nodig een serie criteria te ontwikkelen waarmee de methoden besproken konden worden. De criteria stonden ook op de internetpagina van de VGN. Uit het veld kwam hier geen reactie op. In de eerste maanden van 2000 worden de methoden bekeken. Een rapport zal aangeboden worden aan *Kleio* en gepubliceerd worden op de internetpagina van de VGN.

Plannen voor volgend jaar

Volgend jaar willen we het volgende gaan doen:

- het Pabo-curriculum bestuderen en van advies voorzien;
- meewerken aan het vullen van de VGN-pagina op internet;
- bespreken van geschiedenismethoden voor het basisonderwijs;
- organiseren van een studiedag, bijvoorbeeld over het aangeboden Pabocurriculum.

WERKGROEP STAATSINRICHTING

De Werkgroep Staatsinrichting heeft zich vanaf maart samen met de SLO beziggehouden met de organisatie van een conferentie over staatsinrichting in de basisvorming en dan vooral gericht op het vmbo. Op 10 november werd een geslaagde conferentie in Utrecht gehouden met ruim dertig deelnemers. Mevr. Blom, inspectrice voor het voortgezet onderwijs, opende de conferentie met een prikkelende lezing, vervolgens was er een workshop waarin beschrijvingen van methoden centraal stonden. Na de lunch werd in dezelfde groepen ingegaan op de staatsinrichting-basisvormingstoets. De dag werd afgesloten met een forum onder leiding van Jan Greep.

Eind november kwam de werkgroep bijeen om de conferentie te evalueren en aandachtspunten en aanbevelingen voor een andere didactiek voor het staatsinrichtingsonderwijs op te stellen. Deze aanbevelingen zullen aan het bestuur worden gedaan. De werkgroep gaat er vanuit dat het bestuur deze door zal sturen naar de Commissie Historische en Maatschappelijke Vorming. In dit *Kleio*-nummer van februari 2000 is een verslag van de conferentie met de conclusies en aanbevelingen opgenomen.

De werkgroep heeft op een zeer plezierige manier met de SLO samengewerkt en haar werkzaamheden opgeschort, zij heeft daarmee haar werk beëindigd en is bereid om opnieuw aan het werk te gaan als het bestuur van de VGN haar een nieuwe opdracht verstrekt.

REDACTIE KLEIO

Met de acht nummers van de veertigste jaargang van het tijdschrift *Kleio* heeft de redactie zich ingespannen een gevarieerd aanbod aan artikelen te bieden, met het accent op zowel vakdidactiek als vakinhoud, en steeds met de nodige diepgang. Dit om de gemiddelde lezer van *Kleio* te bedienen, die wij ons voorstellen als een goed gemotiveerde en vakbetrokken geschiedenisdocent, die niet terugschrikt voor vernieuwing en wie de status en het belang van zijn schoolvak immer ter harte gaat. Daarnaast is ons blad het verenigingsperiodiek van de VGN, en als zodanig het typische contactorgaan tussen de leden, het bestuur en de actievelingen in de commissies.

In het kalenderjaar 1999 heeft de redactie – voor het eerst sinds geruime tijd – geen personele wijzigingen ondergaan. De samenwerking verloopt prima. De redactie kwam tienmaal in vergadering bijeen. Vergaderingen waren – los van het jaarlijkse uitstapje – steeds in het gastvrije huis van onze eindredacteur, Tineke Bogaerts te IJsselstein.

Naast die gewone bijeenkomsten, was er op 17 mei te Utrecht een geanimeerde ontmoeting van de redactie met het VGN-bestuur. Op verzoek van het bestuur is er inmiddels voor intern gebruik een nauwkeurige omschrijving op papier gezet van zowel de werkzaamheden van de redactie als geheel, als de werkzaamheden van de eindredacteur. Ook is het huishoudelijk reglement op enkele onderdelen geactualiseerd.

De bedoeling is om frequenter bijdragen van VGN-commissies in het blad te krijgen. Intern is dan ook afgesproken dat op elke VGN-commissie zo mogelijk één redacteur als contactpersoon 'gezet' wordt. Op het moment zijn dat: Stefan Boom – havo-vwo, Marijke Meuwissen – bavo/vmbo, Carla van Boxtel – didactiek- en activiteitencommissie, Huub Oattes – Cliomatica, Hans Pols – vrouwen- en gendergeschiedenis, Tineke Bogaerts – Pabo en Volwasseneneducatie, Jan van Oudheusden – VGN-bestuur, OAC, Intercommissie.

De acht nummers van *Kleio* telden dit jaar bij elkaar 432 pagina's. Enkele tientallen pagina's daarvan waren als mid-denkatern opgenomen: de stukken voor de jaarvergadering (20 pagina's), de stofomschrijving van het CE-onderwerp 'Duitsland en Europa' (16), het register (4), de millenniumquiz (4) en de bronnenbijlage over jeugd in de DDR (12).

De redactionele inspanningen om van *Kleio* een blad te maken met een geheel eigen uitstraling hebben ook in deze jaargang weer geresulteerd in enkele opvallende themanummers. De gegroeide praktijk om een tweetal redacteurs speciaal in te zetten om zo'n themanummer van de grond te krijgen, blijkt goed te werken. Bijvoorbeeld:

- Het tweede-fasenummer van april werd geredigeerd door Carla van Boxtel en Huub Oattes. Dit nummer oogste veel lof.
- In het zomernummer zetten Jos Trippenzee en Tineke Bogaerts de traditie voort van tips voor lekker leesbare

vakantieboeken op historisch gebied; ditmaal historische detectives.

- Het millenniumnummer van september werd geredigeerd door Ruud Slotboom en Hans Pols. In dit nummer heeft elk van de redacteurs van het jubilerende *Kleio* zich verstout om aan de lezers het boek voor te houden dat zijn/haar persoonlijke 'Werdegang' als historicus markeerde.
- Het Duitslandnummer van december werd eveneens geredigeerd door Ruud Slotboom en Hans Pols, die erin slaagden gerenommeerde auteurs aan te trekken. Voor het bronnenkatern – een oude traditie in ere hersteld – verzette ook Stefan Boom veel werk.

Los van deze opvallende themanummers, probeerde de redactie ook nog op diverse andere manieren met de lezersachterban te communiceren. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- De service van het bieden van een overzicht van tweede-fasemethodes (in nummer 2).
- De *Kleio*-enquête naar voorkeuren van docenten in verband met de toekomstige canon volgens de commissie-De Wit. Carla van Boxtel zette dit onderzoek op en presenteerde de resultaten tijdens de jaarvergadering van maart 1999 (en in het juni-nummer, waarin enkele diepgaande beschouwingen over het nut van chronologische kennis).
- De millenniumquiz, samengesteld door Ruud Slotboom en andere redacteurs.

De redactie streeft ernaar regelmatig de vaste rubrieken te vullen: *Kleioskoop* (film, cd-rom en Internet), museum-nieuws, interview, en 'boek van de maand'. Onder meer in het kader van het studiehuis wordt getracht de oude slapende rubriek 'ideetje' nieuw leven in te blazen. De *Kleio*krant – onder verantwoordelijkheid van eindredacteur Tineke Bogaerts – blijft de vertrouwde plek voor mededelingen van bestuur en commissies, aankondigingen van exposities en evenementen, ingezonden brieven etcetera. De recensies en de boekenrubriek, onder verantwoordelijkheid van de redactiesecretaris Jos Trippenzee, vervullen, naar wij aannemen, een zeer nuttige functie.

De voornemens voor het komende jaar

De redactie heeft alweer enkele themanummers in de steigers staan, twee nummers met bijdragen speciaal over en voor het vmbo, geredigeerd door Marijke Meuwissen en Hans Pols, een special over koning Arthur (Jos Trippenzee en Jan van Oudheusden), en aan het eind van het jaar een nummer over Nederlands-Indië. Daarnaast houden we de vinger aan de pols met betrekking tot zaken die de geschiedenisdocent ter harte zouden moeten gaan, zoals: de praktijk van het werken in de tweede fase; de voortgang van de commissie-De Rooij, enzovoort. De redactie hoopt op almaar meer (instemmende dan wel kritische) reacties uit haar lezerskring.

Jan van Oudheusden, redactievoorzitter.

DIDACTIEK- EN ACTIVITEITENCOMMISSIE

De commissie bestaat uit Bernardine Beenackers-Heeren (sinds mei van dit jaar), Will Bouwman, Margreet Braams, Tineke de Danschutter, Louis Nolet en Ruud Soeter (*voorzitter*). Hans Kummerer heeft de commissie verlaten, maar is nog wel secretaris van de didactiekconferentie. Johan Raven is, na vele jaren lidmaatschap, geen 'gewoon'lid meer van de commissie, maar vertegenwoordigt nu binnen de commissie het VGN-bestuur.

De commissie vergaderde acht keer.

Activiteiten 1999

Op vrijdag 29 en zaterdag 30 januari vond in Vught de jaarlijkse didactiekconferentie plaats met als titel: 'Geschiedenis, een machtig vak!'. Er waren rond de 120 deelnemers. Uit de evaluatieformulieren bleek dat de deelnemers zeer te spreken waren over de conferentie: bij de vraag naar de totaalindruk kruiste men uitsluitend 'uitstekend' of 'goed' aan. Het gemeenschappelijke gedeelte (lezingen door Willem Otterspeer en Maarten van Rossum; cabaret op vrijdagavond) scoorde over het algemeen zeer goed. Bij de workshops was men zeer te spreken over onder andere: Willem Janssen en George van der Vliet over 'Alternatieve toetsvormen'; Joop Walhain over 'Nederland 1880-1919 in cabaret en chanson'; Henk van Duijsen over 'Liederen als bron'; Nienke Landman over 'De schone was'; en Gerrit Hasendonckx over 'Archeologie in de schoolpraktijk'. Nieuw was dat dit jaar de Startersconferentie werd georganiseerd op de dag voor de didactiekconferentie en dat de starters de mogelijkheid werd geboden aansluitend een deel van de didactiekconferentie bij te wonen. Er was dit jaar zeer veel belangstelling voor de startersconferentie; er werd uiteindelijk een dubbel programma gedraaid met 40 deelnemers, die enthousiast waren over hun conferentie.

Er werden dit jaar geen korte excursies georganiseerd. Wel organiseerde de commissie in mei in samenwerking met de Stichting Went een reis naar Estland en Letland. Interessante onderdelen van het programma waren onder andere de bezoeken aan het archief in Tallinn en aan Tartu (de huidige naam van de oude universiteitsstad Dorpat). Grote indruk maakte ook het voormalige Duitse concentratiekamp Kurtenhof (tegenwoordig Salapils) in Letland.

De commissie maakt deel uit van het Landelijk Netwerk Erfgoededucatie en heeft mede hierdoor regelmatig contact met mensen uit de wereld van de archieven, de musea en de monumentenzorg. Velen bezoeken ook de didactiekconferentie.

De plannen voor het jaar 2000

Op 28 en 29 januari 2000 zal de didactiekconferentie plaats vinden in Vught.

Het motto is: "Geschiedenis? Millenniumbestendig!" De opzet is in grote lijnen gelijk aan die van voorafgaande jaren. De startersconferentie vindt plaats op 27 en 28 januari. De starters zullen net als vorig jaar een eigen programma volgen, maar ze wonen wel de openingslezing van de didactiekconferentie bij en kunnen als ze daar prijs op stellen vanaf vrijdagmiddag doorgaan als deelnemers aan de didactiekconferentie.

We zijn bezig met de voorbereidingen voor een excursie naar de Waterlinie op zaterdag 15 april. Voor het najaar denken we aan Xanten.

Verder is de commissie betrokken bij de organisatie van de Geschiedenisdagen 2000 en willen we de bestaande contacten buiten de vereniging voortzetten.

Margreet Braams

COMMISSIE VOLWASSENEN EDUCATIE

Leden: Iet Attema (*voorzitter en penningmeester*), Margriet Vencken-Martens (*secretaris*), Chris van Asperen, Elselien van Gils, Jorien Ruyters en Constance Sciarone. Renee Schreuder vertegenwoordigt het bestuur van de VGN in de commissie.

In 1999 is de commissie zeven keer bijeen geweest. Constance Sciarone is toegetreden als nieuw lid.

Activiteiten 1999

Sinds januari 1997 is het VAVO onderdeel van de BVE-sector (beroepsonderwijs en volwassenen educatie). De veranderingen ten gevolge van deze constructie zijn zeer ingrijpend en nog steeds voelbaar op de werkvloer. Fusies, reorganisatie en inkrimping zijn aan de orde van de dag. VAVO's zijn verstrikt geraakt in een groeiende onderwijsbureaucratie die door de schaalvergroting wordt veroorzaakt. Binnen deze contouren moet met een steeds ingewikkelder wordende, zeer heterogene doelgroep productgericht gewerkt worden. Te lage uitstroom of te hoge uitval betekenen bezuinigen. Daarbij komt dat de financiering voor het VAVO anders is geregeld dan voorheen. De gemeentes kopen sinds de invoering van de WEB (de wet educatie en beroepsonderwijs) in 1997 onderwijs in bij het ROC. Ons onderwijsaanbod is afhankelijk van de onderhandelingen tussen ROC-directie en gemeente. Een gevolg is ook dat leerlingen niet meer buiten hun gemeente een educatietraject zoals een mavo, havo of vwo mogen volgen, tenzij zij uit hun gemeente een pot geld meenemen. In de praktijk zijn gemeenten niet of nauwelijks daartoe bereid. Dit zou immers ten koste gaan van andere activiteiten. Een knelpunt is dat de meeste gemeenten nauwelijks tweede kansen in het voortgezet onderwijs voor volwassenen te bieden hebben. Dus de leerling is de dupe! Voorheen reisde hij af naar een andere stad, nu is hem de pas afgesneden. Of hij moet verhuizen en dat gebeurt ook in sommige gevallen. Alleen in grote steden is een volwaardig VAVO-tweede kans onderwijs financieel nog haalbaar. Maar hoe lang nog?

Omdat we regelmatig merken dat veel mensen niet op de hoogte zijn van de veranderde situatie in het voortgezet onderwijs voor volwassenen, heeft de commissie in het juli/augustusnummer van *Kleio* van 1999 een informatief artikel gepubliceerd onder de titel 'Van moeder mavo tot unit educatie'. Verleden en heden komen daarin aan de orde. Daarnaast hebben we in het artikel het commissiewerk van de afgelopen jaren en plannen voor de toekomst naar voren gebracht. Naar aanleiding van dit artikel heeft de RVU in haar radioprogramma *Sporen* op 7 oktober 1999 bijna een uur aandacht geschonken aan de veranderingen in het algemeen vormend onderwijs van volwassenen.

Het is nog niet duidelijk hoe de VAVO-scholen er na de invoering van de tweede fase en de nieuwe leerwegen uit moeten gaan zien, maar er wordt hard gewerkt om een passende vorm te vinden. Als pioniers experimenteren VAVO-docenten deels onder druk van de bezuinigingen al enige jaren met elementen passend in het studiehuis-concept zoals

open leercentra, modulering en vormen van zelfstandig werken. Een werkwijze die steeds verder wordt uitgebouwd. Toch zijn er over de toekomst veel onzekerheden.

Voor wat betreft de concrete invulling van ons vak in de toekomst vinden we dat het als commissie zinvol is om in een bredere kring hierover van gedachten te wisselen. Aan het einde van cursusjaar 1998-99 hebben we daarom een brief met vragenlijst gestuurd naar de geschiedenissecties van de VAVO's binnen de units educatie. Er kwamen vele positieve reacties binnen. De meeste collega's die de vragenlijst terugstuurden voelen voor het voorstel om een brainstormmiddag te organiseren waarbij het uitwisselen van informatie, ideeën en materiaal over tweede fase en nieuwe leerwegen centraal staat. Met de voorbereiding van deze middag zijn we in 1999 begonnen. De contactpersonen van de vragenlijsten hebben een brief met aanmeldingsformulier gekregen en in de rubriek *Kleio* van het kerstnummer van *Kleio* heeft een aankondiging gestaan.

Plannen 2000

De brainstormmiddag zal plaatsvinden op 18 februari 2000. De commissie zal naderhand een reader samenstellen van het door de deelnemers ingebrachte materiaal. Wij hopen dat deze bijeenkomst het begin zal worden van een functioneel VAVO-netwerk voor docenten geschiedenis en staatsinrichting. Met elkaar kunnen we zo meer helderheid krijgen over de mogelijkheden en onmogelijkheden op ons vakgebied binnen de tweede fase en de nieuwe leerwegen voor het VAVO.

Het volgende cursusjaar gaan de eerste VAVO-scholen van start met de invoering van de tweede fase. Het lijkt ons een goed idee de eerste ervaringen met deze nieuwe aanpak in bredere kring te evalueren.

De nieuwe wetgeving geeft ons aanleiding tot ongerustheid. De tweedeling in de samenleving wordt erdoor gestimuleerd. Komt een leerling met havo/vwo-capaciteiten door omstandigheden in het vmbo terecht, dan is het niet zo gemakkelijk om de schade in te halen. De doorstroming naar havo/vwo via het VAVO wordt gecompliceerder dan voorheen. De mavo-nieuwe stijl of theoretische leerweg wordt ook moeilijker. Voor onze allochtone leerlingen kan dit problematisch zijn. Zij hebben vaak door taalachterstand meer tijd nodig in het reguliere voortgezet onderwijs en belanden daardoor in een leerweg en een beroepssector binnen het vmbo waarin ze zich niet thuisvoelen omdat deze niet overeenkomt met hun aanleg en capaciteiten. Het VAVO kan hun een tweede kans bieden.

Als commissie vinden we het van groot maatschappelijk belang dat er binnen ons onderwijssysteem goed gefaciliteerde mogelijkheden voor inhaalonderwijs gehandhaafd blijven. Het vak geschiedenis en staatsinrichting hoort daarin een belangrijke rol in te spelen. Kennis van het verleden en van de inrichting van de staat met de daarbij behorende vaardigheden zijn van essentieel belang om als een volwaardig burger mee te draaien in deze steeds ingewikkelder wordende wereld.

Het onderwijs voor volwassenen biedt veel mensen die in het regulier onderwijs uit de boot gevallen zijn of verkeerd gekozen hebben, vaak na enkele jaren werk een nieuw perspectief op hun loopbaanmogelijkheden. En dat moet zo blijven wat ons betreft.

Iet Attema, voorzitter.

COMMISSIE LERARENOPLEIDINGEN

Op de jaarvergadering van vorig jaar is een initiatiefgroep in het leven geroepen tot oprichting van een commissie lerarenopleidingen. Op 20 september 1999 is deze commissie geïnstalleerd. De commissie bestaat uit: Marianne Zewald (*voorzitter*), Frits Rovers (*secretaris*), Thijs van Vugt (*penningmeester*), Harry van Alphen, Janneke Riksen, Sipko Veneman en Anette Wind. De nieuwe commissie is twee keer bij elkaar geweest en heeft plannen gemaakt voor de toekomst. Die plannen zien er als volgt uit:

Activiteitenplan voor het jaar 2000

1. Inventariseren van gegevens over het studieprogramma, studentenaantallen, puntenverdeling, knelpunten enzovoort van de 1e en 2e graadsopleidingen.
2. Verwerking van de inventarisatiegegevens tot een 'position paper' over de opleidingen tot leraar geschiedenis en staatsinrichting.
3. Schrijven van een artikel voor *Kleio* over de huidige stand van zaken op de tweedegraads lerarenopleidingen.
4. Schrijven van een artikel voor *Kleio* over de huidige stand van zaken op de eerstegraads lerarenopleidingen.
5. Contact met het VGN-bestuur om nadere afspraken te maken over zaken waarin de commissie het bestuur kan adviseren of waarin het VGN-bestuur zaken naar de commissie delegeert (te denken valt aan overleg met Inspectie, Platform van Vakinhoudelijke Verenigingen, bestuursstandpunt over verkorte opleidingen, Inspectierapport over de bavo enzovoort).
6. Een discussie op gang brengen binnen VGN en het onderwijsveld over de kwaliteit van de opleiding tot leraar geschiedenis en staatsinrichting.
7. Contact leggen met de Commissie PA-BO om elkaar te informeren en om te onderzoeken of er sprake moet zijn van samenwerking als de uitkomsten van de commissie-De Rooy hiertoe aanleiding geven.

Marianne Zewald, voorzitter.

INTERCOMMISSIE KNHG/VGN

Op 8 december 1998 is de Intercommissie van de VGN en het KNHG door de voorzitters van beide organisaties in de volgende nieuwe samenstelling geïnstalleerd: Ineke Veldhuis-Meester (namens VGN-bestuur), Gert-Jan van Setten (namens KNHG-bestuur), Maria Grever (vanuit het KNHG), Jan van der Dussen (vanuit het KNHG; *voorzitter*), Sabine te Rietstap, Kees Bogaerts, Huub Kurstjens. In oktober 1999 heeft Jeroen Duindam de plaats van Gert-Jan van Setten ingenomen.

Als bijzondere aandachtsgebieden van de Intercommissie werden bij de installatie genoemd: het kritisch volgen en evalueren van de wijze waarop de tweede fase gestalte krijgt, in het bijzonder in verband met het vervolg op het rapport van de commissie-De Wit; het verbeteren van de relatie tussen het voortgezet en universitair onderwijs in de geschiedenis; de eindexamen-problematiek. De Intercommissie heeft verder als taak de VGN en het KNHG gevraagd en ongevraagd van advies te dienen over zaken betreffende het geschiedenisonderwijs in het voortgezet onderwijs.

In 1999 heeft de Intercommissie op de volgende data vergaderd: 12/1, 11/3, 27/5, 20/9 (met de besturen van VGN en

KNHG) en 18/11. In haar eerste vergadering heeft de Intercommissie aandacht besteed aan de gang van zaken rond het examenprogramma geschiedenis en met name aan de wijze waarop door de staatssecretaris in een aan de vaste Kamercommissie voor OC&W toegezonden conceptregeling in dit verband een relatie werd gelegd met de aanbevelingen van de commissie-De Wit. Dit overleg heeft ertoe geleid dat de Intercommissie in een aan de besturen van de VGN en het KNHG gericht schrijven haar bezorgdheid over het een en ander tot uitdrukking heeft gebracht (zie ook *Kleio*, nr. 2, 1999).

Ook in de volgende vergaderingen heeft de implementatie van de aanbevelingen van het rapport van de commissie-De Wit ruime aandacht gevraagd. In verband hiermee is op een desbetreffend verzoek in juni een advies voor het bestuur van de VGN opgesteld, waarin een aantal punten naar voren zijn gebracht, zoals: aandacht voor het vmbo, de problematiek van het combivak en de rol van de NVLM hierin, de mogelijke rol van de VSNU, de noodzaak volgens een gefaseerd tijdspad te werk te gaan, en het belang van het verder vormgeven aan de didactiek van de geschiedenis.

Op 20/9 is de Intercommissie uitgenodigd op de gemeenschappelijke vergadering van de besturen van VGN en KNHG, waarbij ook P. de Rooy als voorzitter van de vervolgc commissie van De Wit aanwezig was. Vanuit de Intercommissie is bij deze gelegenheid naar voren gebracht dat zij haar taak primair als 'reflexgroep' zag, dat wil zeggen als kritische volger en ideeënaanreiker voor alle aangelegenheden betreffende het geschiedenisonderwijs in het algemeen, en in het bijzonder met betrekking tot die zaken die haar hetzij door VGN en/of KNHG worden aangedragen, hetzij door haarzelf naar voren worden gebracht. Wat de vervolgc commissie betreft, is naar voren gebracht dat de Intercommissie ervan uitgaat dat zij in de raadplegingsronde geconsulteerd zal worden.

Behalve de problematiek waarmee de commissie-De Rooy zich bezighoudt, heeft de Intercommissie drie bijzondere aandachtspunten: de relatie VO-WO, de instelling van een Historisch Didactisch Instituut met een bijzondere leerstoel geschieddidactiek, en de stofomschrijvingsproblematiek. Deze onderwerpen zijn nog eens expliciet aan de orde gesteld op de vergadering van 18/11, waarbij ook Paul van Leeuwen namens de OAC van de VGN aanwezig was. Wat de relatie VO-WO betreft, zal door Sabine te Rietstap binnen het Rijnlandcollege in Oegstgeest een pilotproject worden opgezet waarin wetenschappers kennis kunnen maken met de praktijk van de tweede fase in de klas. Verder heeft op 27/1/2000 een bijeenkomst plaatsgevonden met enkele deskundigen over de problematiek van de stofomschrijving.

Jan van der Dussen, voorzitter

'Bij de tijd met geschiedenis'

De jaarvergadering van 1999.

Balans per 31 December 1999 met vergelijkende cijfers per 31 December 1998

	31-12-1999	31-12-1998		31-12-1999	31-12-1998
Liquide middelen	268.019,88	322.649,45	Crediteuren	118.622,46	175.734,26
Debiteuren	14.917,98	16.363,23	Res. Lustrum	3.000,-	-----
Inventaris	-----	1.000,-	Vermogen	161.315,40	164.278,42
	282.937,86	340.012,68		282.937,86	340.012,68

Rekening van baten en lasten 1999 met begroting 2000

	<u>Begroting 1999</u>	<u>Werkelijk 1999</u>	<u>Begroting 2000</u>
Baten:			
Contributies	190.000	195.167,25	195.000
Abonnementen	30.000	27.312,-	27.500
Advertenties	10.000	14.530,-	12.000
<u>Verkoop VGN-uitgaven:</u>			
Kleio-Didactica 6 t/m 20	250	770	250
Kleio losse nrs.	200	170	200
Software	4.000	2.580	500
<u>Conferenties</u>			
Didactiekconferentie	40.000	55.345	45.450
Startersconferentie	5.000	5.325	6.000
Interest	14.000	12.475,57	8.500
Onvoorzienne baten	-----	1.094,70	-----
Nadelig saldo	14.150	2.963,02	17.750
	307.600	317.732,54	313.150
	-----	-----	-----

Financieel jaarverslag 1999 en begroting 2000

Het afgelopen jaar is uiteindelijk afgesloten met een zeer klein nadelig saldo van maar f2.963,-. Wij hadden zelfs voor het eerst kunnen afsluiten met een batig saldo, indien er geen reservering Lustrum had plaatsgevonden.

Wij hopen deze trend in 2000 te kunnen voortzetten omdat de administratie door modernisering en vernieuwing aanzienlijk minder zal gaan kosten.

Het ledental is per saldo in 1999 afgenomen. Ondanks de wervende kracht van de website is de vergrijzing van ons ledenbestand daar debet aan. Laten we hopen dat de vele nieuw aangetreden jonge collega's hierin verandering brengen.

De baten

De verhoging van de contributies hebben het verwachte hoge bedrag opgeleverd. De advertentieopbrengsten van *Kleio* blijven nog steeds een sterk stijgende lijn vertonen. Alle eer komt Tineke Bogaerts toe, omdat zij hierin zeer actief is.

De Didactiekconferentie kon weer afsluiten met een klein batig saldo.

Natuurlijk bleef de lage rente ook in 1999 ons de parten spelen.

De lasten

Dat de lasten binnen de raming zijn gebleven hebben we te danken aan het beleid van alle commissies binnen de VGN. De penningmeester dankt hen dan ook zeer voor hun houding in deze.

Ten slotte

Na twee jaren het penningmeesterschap bekleed te hebben, ga ik de VGN verlaten wegens andere werkzaamheden.

Rest mij de heer en mevrouw Houweling te danken voor hun medewerking in het afgelopen jaar. De heer Leenman mag ook niet onvermeld blijven, omdat hij onze administrateur altijd heeft bijgestaan indien er computertechnisch iets mis dreigde te gaan.

Mijn opvolger zal met een nieuwe administrateur in 2000 dit mooie werk mogen voortzetten, waarbij ik hoop dat wij langzaam naar een batig saldo kunnen toewerken.

Hans Kummerer, penningmeester VGN

<u>Lasten</u>	<u>Begroting 1999</u>	<u>Werkelijk 1999</u>	<u>Begroting 2000</u>
Kleio	142.000	144.544,14	145.000
Verzendkosten Kleio	15.000	16.921,38	15.000
Bestuur	28.000	32.445,58	28.000
Administratie	14.000	13.196,62	14.000
Kosten betalingsverkeer	2.000	1.402,34	1.500
Algemene vergadering	5.000	3.914,35	5.000
CE-bespreking	6.000	5.368,04	5.500
<u>Commissies:</u>			
PABO	3.000	2.364,02	3.000
BAVO-VMBO	4.000	2.986,31	3.500
HAVO-VWO	3.000	2.442,60	3.000
Redactie Kleio	6.000	4.980,81	5.000
Didactiviteitencie	5.000	3.056,15	3.500
Onderwijsadviescie	3.000	3.152,70	3.000
Intercie NHG-VGN	2.500	493,05	2.000
Volwasseneducatie	2.500	2.328,10	2.500
Cliomatica	1.500	373,44	1.500
Vrouwengeschiedenis	2.500	1.812,45	2.500
Internationalisering	500	43,00	
Omgevingsgeschiednis	250		
Staatsinrichting	1.500	1.135,85	1.500
Lerarenopleidingen		304,50	2.500
Leids Hist. Did. Doc. Ctr.			2.000
Leerstoel Vakdid. Gs			3.000
Huib de Ruyterprijs	1.000		1.000
Contributies binnenland	150	51,38	150
Contributies buitenland	2.500	2.472,84	2.500
Int. samenwerking	4.000	2.000	2.000
Ledenwerving-PR	2.000	3.168,92	2.000
Sterkte-zwakteanalyse			1.000
Afschrijving inventaris	1.000	1.000	
<u>Conferentie</u>			
Didactiekconferentie	35.000	52.076,03	37.000
Startersconferentie	7.000	8.445,31	8.000
Lustrumviering	3.000	3.000	3.000
Productie Software	1.700	1.060	
Website VGN			1.000
Geschiedenis Prijsvraag		600,05	
Onvoorziene kosten	3.000	592,58	3.000
	<u>307.600</u>	<u>317.732,54</u>	<u>313.150</u>

Komt u naar de jaarvergadering?

In verband met de omvang van de te reserveren zaal en het aantal lunches, dat moet worden besteld, zou het bestuur het zeer op prijs stellen als u deze bon (of een kopie ervan) invult en in een open envelop voor 1 maart opstuurt naar:

Administratie VGN
Antwoordnummer 43213
2504 WB Den Haag

Geen aanmelding ... geen lunch!

Ja,

ik kom naar de jaarvergadering
en gebruik de lunch

Naam

Adres

Postcode

Woonplaats

Lijst van VGN-commissies

• Onderwijs Advies Commissie (OAC)

Hanneke Tuithof, *voorzitter*,
Grifftkade 12bisA, 3572 TZ Utrecht.

E-mail: H.Tuithof@ivlos.uu.nl

Paul van Leeuwen, *secretaris*,
Everdrift 4, 5431 LV Cuyk.

Tel. 0485-314598.

Diana Jansen, Mr. Tripkade 16,
3515 BC Utrecht. Tel. 030-272 1380.

E-mail: ebrutel@wxs.nl

Mirjam Beekmans, Sneeuwheide 23,
5704 HB Helmond. Tel. 0492-518 152.

Wiel Lenders, Emmalaan 5,
6571 AK Berg en Dal. Tel. 024-6844 168.

Maria Boersen, Anna Paulownalaan 5,
1412 AK Naarden. Tel. 035-6946 926.

• Didactiek- en activiteitencommissie

Ruud Soeter, *voorzitter*, Cayennedreef 23,
3563 SB Utrecht. Tel. 030-261 2710.

Louis Nolet, *secretaris*, Reestraat 32,
6531 JM Nijmegen.

Tel. 024-3550749, fax 024-3449 794.

E-mail: louis.nolet@fe.han.nl

Will Bouwman, Kloosterstraat 47,
5708 GM Helmond. Tel. 0492-534709.

Tineke de Danschutter, Van Deyssellaan 40,
9721 WV Groningen. Tel. 050-5251 298.

Margreet Braams, Rubensstraat 37,
3817 EA Amersfoort. Tel. 033-461 5021.

Bernardine Beenackers-Heeren,
Adm. Helfrichstraat 10, 9801 EM Zuidhorn.
Tel. 0594-503365.

• Commissie Vrouwen- en Gendergeschiedenis

Marianne Zewald, *voorzitter*,
Vijverlaan 2, 2012 RC Haarlem.

Tel. 023-528 3325.

E-mail: Zewald@XS4all.nl

Mariëtte Matthijsen, *secretaris*,
Begijnepolderweg 18, 1383 AX Weesp.
Tel. 0294-484285.

E-mail: M.Matthijsen@altavista.net
Gerda Geerdink, *penningmeester*,
Van Oldenbarneveldtstraat 34,

6512 AX Nijmegen. Tel. 024-324 0054.

E-mail: Gerda.Geerdink@pa.han.nl

Fia Dieteren, Joris Ivenslaan 9,
1325 LV Almere. Tel. 036-535 4843.

E-mail: Rongen.Dieteren@wxs.nl
Annemieke Windt, Prof. Eykmanlaan 29,
2035 XA Haarlem. Tel. 023-5331 485.

E-mail: Annemiek@h105.vuurwerk.nl
Nienke Landman, Elftkolk 4,

8017 NW Zwolle. Tel. 038-46000 39.

E-mail: NMLandman@freemail.nl

• Commissie Volwasseneneducatie

Iet Attema, *voorzitter en penningmeester*,
Transvaalkade 29 II, 1092 JL Amsterdam.
Tel. 020-693 1572.

Margriet Vencken, *secretaris*,
Haarenseweg 4A, 5061 VL Oisterwijk.
Tel. 013-528 4297.

Chris van Asperen, Pastoor Versteegstraat 7,
6687 AH Angeren. Tel. 026-325 8219.

Elselien van Gils, Nieuwendammerdijk 177,
1025 LH Amsterdam. Tel. 020-6323 927.

Jorien Ruyters, Petrus Dondersstraat 54,
5614 AH Eindhoven. Tel. 040-2126 508.

Constance Sciarone, Hooglanden 33,
9801 LA Zuidhorn. Tel. 0594-503 755.

• Redactie Kleio

Jan van Oudheusden, *voorzitter*,
Massenetstraat 21, 5144 WP Waalwijk.

Tel. 0416-337430.

E-mail: jan.oudheusden@wxs.nl

Jos Trippenree, *secretaris*,
Beltmolen 30, 3833 KM Leusden.

Tel/fax 033-494 1824.

Tineke Bogaerts-Stoopman, *eindredacteur*,
Omloop West 9, 3402 XM IJsselstein.

Tel. 030-688 3576, fax 030-688 8459.

E-mail: c.bogaerts@hccnet.nl

Carla Van Boxtel, Evieveld 6,
5422 AK Gemert. Tel. 0492-361 136.

Huub Oattes, Roerdomp 80,
3641 TK Mijdrecht. Tel. 0297-281197.

Hans Pols, Van Aerssenstraat 140,
2582 JT Den Haag. Tel. 070-3501 380.

Marijke Meuwissen, Simplonbaan 17,
3524 BG Utrecht. Tel. 030-2731 670.

Stefan Boom, Albrechtlaan 28,
1404 AL Bussum. Tel. 035-6948 742.

• Commissie PaBo

Marjan de Groot, *voorzitter*,
Rompertdreef 26, 5233 AE Den Bosch.

Tel. 073-6420 692.

Hans Keissen, *secretaris*,
J. Calsstraat 25, 1067 WE Amsterdam.

Tel. 020-6146 734.

Theo Beker, Thesaurierweg 8,
6525 ES Nijmegen. Tel. 024-3555 224.

E-mail: t.beker@slo.nl

Marjolein du Jour, Dibbetsstraat 41,
2518 PN Den Haag. Tel. 070-3651 027.

Francien van der Meer, Grevelingen 90,
1826 AP Alkmaar. Tel. 072-5611 297.

Cees van der Kooij, De Hulst 53,
9301 PC Roden. Tel/fax 050-5018 947.

Gert Olthof, Persingensestraat 6,
6575 JB Persingen. Tel. 024-6843193.

E-mail: olthof@oosterhoff.nl

• Commissie Havo/Vwo

Elise Storck, *voorzitter*,
Elzenbroek 25, 4822 XE Breda.

Tel/fax 076-542 0592.

E-mail: estorck@casema.net

Genio Ruesen, *secretaris*,
Zwaluw 12, 8103 AR Raalte.

Tel. 0572-357 388.

E-mail: e.ruesen@carmelcollegesalland.nl
Leo Dalhuisen, Kortenaerlaan 18,

2121 XK Bennebroek. Tel. 023-584 9441.

E-mail: dalhuisen@wxs.nl

Peter Westerveld, Breehoven 7,

6721 SP Bennekom.

Tel. 0318-430350, fax 0318-430351.

Greetje de Vries, Winschoterdiep 155f,
9724 GR Groningen. Tel. 050-318 2317.

E-mail: gdevries@zernike.nl

• Commissie Bavo/VMBO

Annet van Leersum-Jentink, *voorzitter*,
Fabiusstraat 18, 3248 AJ Melissant.

Tel. 0187-602792.

René Corbeij, *secretaris*,
Specht 19, 3766 WN Soest.

Tel. 035-6023 741.

E-mail: rcorbeij@casema.net

Harm van Dam, Juliana van Stolberglaan
37, 6713 PA Ede. Tel. 0318-652208.

Marie-Jes Boonekamp-Wingen,
Notgerusweg 23, 6212 BJ Maastricht.

Tel. 043-3211534.

Joost Dik, Buitenhof 10,
3353 HB Papendrecht. Tel. 078-6413 422.

E-mail: j.dik.tref.nl

Hans Werker, C.S.G. de Goudse Waarden,
Kanaalstraat 31, 2801 SH Gouda.

Tel. 0172-516077, Privé 0172-216313.

E-mail: freya@consunet.nl

• Intercommissie KNHG/VGN

Secretariaat, KNHG, Postbus 90406,
2905 LK Den Haag. Tel. 070-3140 363.

Fax 070-3140 637.

E-mail: knhg@knhg.nl

Jan van der Dussen, *voorzitter*,
Molenberglaan 81, 6416 EL Heerlen.

Tel. 045-571 0851.

E-mail: w.dussen@wxs.nl

Maria Grever, Instituut Geschiedenis en
Kunst KUN, Postbus 9103,

6500 HD Nijmegen. Tel. 024-3615761.

E-mail: m.grever@let.kun.nl

Huub Kurstjens, Nijenkamp 13,
6651 HG Druten. Tel. 0487-513119.

E-mail: huub.kurstjens@cito.nl
Sabine Te Rietstap, Zuster Meijboomstraat
177,

2331 PG Leiden. Tel. 072-532 1894.

E-mail: STEMERDI@worldonline.nl

Kees Bogaerts, Omloop West 9,
3402 XM IJsselstein. Tel. 030-688 3576.

E-mail: c.bogaerts@hccnet.nl

Jeroen Duindam, Kerkstraat 31,
6883 HR Velp. Tel. 026-363 6393.

E-mail: jeroen.duindam@let.uu.nl

• VGN-vertegenwoordiger in de Atlantische Onderwijscommissie

Harald Buskop, Sportlaan 370,
2566 LP Den Haag. Tel/fax 070-364 8946.

E-mail: hbuskop@worldonline.nl

• VGN-ambassadeur buitenland

Hélène Budé-Janssens,
Patrijslaan 12a, 2261 ED Leidschendam.

Tel. 070-327 7923.

Internetsite van de VGN:

<http://home.wxs.nl/~srd/vgn.htm>

Wijzigingen in deze adreslijst van de
VGN-commissies doorgeven aan de eind-
redacteur van *Kleio*, Tineke Bogaerts.

Een vol programma

Na een aantal jaren basisvorming is gebleken dat het programma te overladen is. Niet alles kan behandeld worden. Niemand krijgt het boek uit. Zoals de inspectie opmerkt, komt een aantal elementen niet aan bod. Het betreft hier vooral staatsinrichting, de -ismen en onderwerpen uit de contemporaine geschiedenis. Wanneer secties ervoor kiezen wél alles te behandelen, blijft een onbevredigend aanstippen van de onderwerpen over. Overigens is de leerstof over Hervorming, Renaissance, Verlichting en -ismen toch al zware kost voor dertien-, veertien- en vijftienjarigen. Dat het aantal uren uitgebreid wordt zal niet gebeuren. Dilemma dus. Kiezen valt niet mee voor historici. Naast dit overladen programma verlangt de inspectie nog dat er tijdruimte voor de vaardigheden geoefend worden, er een even tijdruimte variatie aan werkvormen gehanteerd wordt en er aandacht voor verschillen is.

Bij dit alles wordt, naar mijn mening, voorbij gegaan aan het feit, dat lang niet alle leerlingen zelfstandig kunnen leren. Het vak geschiedenis leent zich vaak niet voor een zelfstudie-methode. Soms wel, maar dat is sterk afhankelijk van didactische aanpak, lesmateriaal en onderwerp.

Steeds meer leerlingen hebben echter moeite met goed lezen. Daarbij is bij geschiedenis een zeer grote woordenschat nodig van vaak zeer abstracte begrippen. Aan klassieke toelichting valt vaak niet te ontkomen.

Ook moet er nog iets aan omgevingsonderwijs gedaan worden. En als laatste extraatje moet de docent een flink aantal uren per jaar in het computerlokaal doorbrengen. Dat dit laatste niet gebeurt, is volgens de inspecteurs, naast een onvoldoende aan hard- en software, te wijten aan onbekendheid van de leraren met de mogelijkheden van de computer. Als informaticafreak wil ik hieraan wel toevoegen, dat er voor het vak geschiedenis gewoon niet veel verkrijgbaar is. Wat er is bestaat uit gedigitaliseerde tekst, boeken op beeldscherm, en dat leest sowieso al lastig. Van wie dit bestrijden wil, hoor ik graag een reactie!

Toch, zo schrijft de inspectie, 'neemt veertig procent van de secties nog ruimte om eigen onderwerpen in te voegen'.

Wat slaan zij over in hun methodes vraag ik mij af, of laten zij de leerlingen in hun vrije tijd terugkomen?

Rots in de woelige basisvormingsbranding blijft dan de methode en daar is niets mis mee, zeker niet voor de vele docenten die, zoals de inspectie schrijft, het vak geschiedenis 'erbij' doen. Ook beginnende docenten hebben wel wat anders aan hun hoofd, dan zelf aanvullend materiaal te schrijven en daarna kerndoelen te turven. Zelf zag ik tijdens de lerarenopleiding verlangend uit naar het moment, waarop ik zelf geen lessen, lessenseries, leerplannen en dergelijke meer zou hoeven te schrijven. Daar zijn uitgeverijen voor, waar mensen betaald worden voor het vertalen van het kerndoelenorakel. Ook voor de docenten, die van lokaal naar lokaal pendelen, is de methode het enige houvast dat in hun tas past, temeer daar deze lokalen, zoals de inspectie bemerkt heeft, vaak geen vaklokalen zijn; het zijn lokalen die, 'bovendien vaak de nodige ruimte missen' voor andere werkvormen.

De inspectie heeft verzuimd te vermelden, dat het hoge gemiddelde aantal leerlingen klassikaal lesgeven vaak noodzakelijk maakt. Dit geldt in het bijzonder voor de lessen in de onderbouw.

Aanbevelingen

Is er wat te doen aan deze methodegebondenheid? Op het gevaar erg kort door de bocht te gaan, wil ik voorstellen af te zien van de basisvorming of deze opnieuw in te voeren, maar nu wel met behoorlijke voorbereiding en de benodigde financiering. Wat kan er in tussentijd gedaan worden?

De overheid zou kunnen overgaan tot uitdunning van het basisvormingsprogramma in het algemeen en dus ook het geschiedenisprogramma. Daarnaast zou zij moeten werken aan een concretere formulering van de kerndoelen. Globale kerndoelen hebben, net als globale eindtermen bij het eindexamenprogramma voor geschiedenis in de bovenbouw van het vmbo, als nadeel dat toetsing dan vooral vaardigheidstoetsing wordt en minder toetsing van kennis (reproductievragen verdwijnen daardoor grotendeels).

Ik ben van mening dat we met de basisvorming te ver zijn doorgeslagen in de richting van de vaardigheden. Geen vaardigheid zonder kennis.

En hierbij sluit aan dat gestreefd moet worden naar een evenwicht in toetsing van kennis en vaardigheden én naar toetsing die aansluit op de verschillende onderwijsniveaus (één bavo-toets van (i) vbo tot en met vwo is een illusie).

Schooldirecties zouden alvast over kunnen gaan tot een herstart van de basisvorming, zeker in het licht van de tweede fase en de komende veranderingen in het vmbo. Zij kunnen daarbij zorgen voor vaklokalen en deze vaklokalen goed inrichten. De laatste jaren is te veel aandacht en geld gegaan naar techniek, verzorging en informatica. Directies moeten ook zorg dragen voor goede roosters, waardoor lokalenwisseling zoveel mogelijk voorkomen kan worden. Voorkomen moet ook worden dat geschiedenis er door een docent 'even bij gedaan' wordt.

Het inspectierapport signaleert een hoop misstanden bij geschiedenis in de basisvorming, maar die zijn lang niet altijd te wijten aan externe factoren, zoals het beleid van de overheid en de schooldirecties. Ik denk dat geschiedenisdocenten en -secties voor een groot deel ook de hand in eigen boezem behoren te steken. Overigens is veel van dezelfde kritiek bij andere vakken terug te vinden. De geschiedenissecties zouden meer aan een sterkte/zwakte analyse moeten doen en zich beter moeten profileren binnen de school; duidelijker maken wat het waardevolle is van geschiedenis als vak.

Als wij pretenderen dat geschiedenis voor iedereen belangrijk is, dan moeten wij dat aantonen. Om leerlingen enthousiast te maken voor het vak, zouden we het meer bij hun interesses en bij herkenbare en actuele situaties moeten laten aansluiten. Ook zouden we moeten zorgen voor uitdagende opdrachten en bronnen. Voor lerarenopleiders ligt een groot terrein braak op het gebied van geschiedenisdidactiek.

Ook vakdidactische her-, bij- en nascholing is er nauwelijks. Wie stort zich op het ontwikkelen van goed en inspirerend ICT-materiaal? Geschiedenis moet af van haar saaie en doodse imago!

Pedagogie en didactiek

Ik wil reageren op het gedeelte van het inspectierapport waar het gaat over het vakdidactisch profiel, de kenmerken van vakdidactiek die in de lessen aan de orde moeten komen (31-33). In tabel 6 van het rapport staat aangegeven welk percentage van de kenmerken van het vakdidactisch profiel voorkwamen in de bezochte lessen.

24

Een van de belangrijkste zinnen uit het inspectierapport is volgens mij: 'Veel leerlingen in de leeftijd waarop zij aan de basisvorming deelnemen, hebben behoefte aan acceptatie, veiligheid, structuur en aan uitdaging en stimulans' (28). Dit zal iedere onderwijsgevende herkennen en onderschrijven en in het inspectierapport wordt het pedagogisch handelen in de lessen als goed beoordeeld. In een les zul je dus niet alleen bezig moeten zijn met het streven naar een direct resultaat van je lessen en naar het halen van de kerndoelen, eerst moet aan de bovengenoemde voorwaarden voldaan zijn anders kun je een goed verloop van de les wel vergeten.

Als ik uitga van deze kwaliteitskenmerken van vakdidactisch handelen, zoals geformuleerd in het inspectierapport (zie hiernaast) dan kom ik tot de conclusie dat al deze elementen bij mij in de les regelmatig aan de orde komen, maar echt niet allemaal in elke les. De leerlingen en ik krijgen het niet voor elkaar in iedere les al die onderdelen de

revue te laten passeren. Gezien de tijd van een lesuur en de structuur die wisselt met de werkvormen zou een les naar mijn idee als een keurslijf gaan knellen. Je gaat dan volledig voorbij aan de behoefte van leerlingen zoals hiervoor beschreven. Wel moeten binnen een lessencyclus alle kenmerken zeker, en ook wel vaker dan één keer, aan de orde komen. Graag wil ik dit met een aantal voorbeelden illustreren.

De gang van zaken in de les

Al enige jaren werken wij bij ons op school met de methode *Sporen*. De school waar ik werkzaam ben is een openbare scholengemeenschap, terwijl in de omgeving godsdienst een grote rol speelt.

Hoofdstuk 2 van *Sporen 2* behandelt de Tachtigjarige Oorlog. Dit blijkt voor veel leerlingen een moeilijk hoofdstuk, vooral als zij van huis uit niets geleerd hebben over de indeling van de kerken in Nederland.

Bij dit hoofdstuk moet dus veel en vaak het een en ander uitgelegd worden en dat is makkelijk te verbinden met de dagelijkse zaken in de omgeving. Toch blijft het voor veel leerlingen keer op keer moeilijk om te begrijpen dat rooms-katholieken en protestanten beide christenen zijn. In dit hoofdstuk

is bij ons dus vaak de vertellende, uitleggende leerkracht aan het woord. Leerlingen moeten leren om zelfstandig aantekeningen te maken (trouwens een vaardigheid, die ik niet direct terug kan vinden, maar die voor de toekomst wel erg belangrijk is) en zij maken de vragen bij het hoofdstuk. Die vragen worden gezamenlijk nagekeken, want vooral bij dit hoofdstuk blijkt vaak dat leerlingen over dingen heen lezen, of dingen volledig verkeerd interpreteren. Alle onderdelen van het vakdidactisch profiel komen aan de orde tijdens deze lessen, maar in geen enkele les alles tegelijk.

Het volgende hoofdstuk behandelt de ontdekkingsreizen. De ervaring op onze school is dat dit hoofdstuk veel eenvoudiger zelfstandig verwerkt kan worden. Het onderwerp spreekt de leerlingen van het begin af meer aan en het is niet zo moeilijk qua begrippen. Dit onderwerp daagt de leerlingen ook meer uit, omdat velen toch wel spannende verhalen kennen over reizen uit boeken of van de tv.

Bij dit hoofdstuk hebben we wat extra informatie op een stencil gezet. De leerlingen krijgen een werkschema voor dertien lessen, waarbij per les een planning is wat ongeveer af zou moeten zijn. Op dit schema staan ook aanwij-

Vakdidactisch profiel voor het geschiedenis en staatsinrichtingsprogramma

(1) *De leraar plaatst het behandelde thema in zijn historische context.*

De behandelde thema's worden zo goed mogelijk (terug)geplaatst in de historische context; de leraar speelt hierin een actieve rol. Het gaat om het geven van een zo betrouwbaar en zo concreet mogelijk beeld van de historische omstandigheden van het betreffende thema. Hierbij kan gedacht worden aan historische structuren, processen, personen en gebeurtenissen. Context houdt ook in dat er verbanden worden gelegd met andere historische ontwikkelingen die daarvoor, tegelijkertijd of daarna speelden. Het werken met schema's en tijd balken kan hierbij erg nuttig zijn.

(2) *De leraar maakt leerlingen duidelijk wat de relevantie van het thema is voor het heden.*

Een voor leerlingen bestaansgerichte benadering van geschiedenis kan het inzicht in de veranderingsprocessen in de eigen samenleving verduidelijken. Het vak laat niet alleen zien welke veranderingen zich in het verleden hebben voorgedaan, maar ook hoezeer hedendaagse ontwikkelingen en opvattingen wortelen in het verleden en daarvan veelal in gewijzigde vorm een voortzetting zijn. Het gaat erom dat leerlingen leren denken in tijdsdimensies en veranderingen en dat de leraar een actieve rol speelt in het (laten) leggen van de juiste verbanden.

(3) *De leraar stimuleert de leerlingen zich in te leven in personen en omstandigheden uit het behandelde verleden.*

Bij het 'zich verplaatsen' moeten leerlingen allereerst beseffen dat mensen uit het verleden geen weet konden hebben van latere kennis, gebeurtenissen en ontwikkelingen. Bij inlevingsvermogen spelen vaardigheden een rol als: van situaties en personen in het verleden kunnen aangeven dat men zich mogelijk liet leiden door andere opvattingen en waarden, aangeven welke ervaringen en omstandigheden daarbij een rol speelden en hen in het besef daarvan beoordelen, dat wil zeggen een beargumenteerde mening over hen geven. Dit aspect wordt ook wel de tijdgebondenheid genoemd.

(4) *De leraar stimuleert de leerlingen inzicht te ontwikkelen in de standplaatsgebondenheid van de historische personen en van henzelf.*

Standplaatsgebondenheid hangt samen met de vorige indicator van tijdgebondenheid. Het gaat hier met name om de opvattingen en waarden van personen in hun historische context. Het is bij geschiedenis onontbeerlijk de vaardigheid te ontwikkelen oog te krijgen voor de motieven van waaruit men dacht en handelde. Daarbij moet men zich verdiepen in de ervaringen en omstandigheden die van invloed waren op iemands denken en handelen. Zo krijgt het verleden een faire kans om voor zich te spreken en komt dit de betrouwbaarheid van het beeld van het verleden ten goede.

(5) *De leraar leert leerlingen onderscheid te maken tussen oorzaak en gevolg, continuïteit en discontinuïteit en unieke en generieke elementen.*

Het leren onderscheid maken tussen oorzaak en gevolg is

wezenlijk voor het geschiedenisonderwijs. Het verloop van de geschiedenis is zelden een eenvoudig oorzaak-gevolg-proces. Vaak zijn er een heleboel oorzaken die voor een bepaald gevolg zorgen, sommige oorzaken zijn belangrijker dan andere, sommige gevolgen zijn bedoeld, andere onbedoeld. Sommige doen zich op korte termijn voor en andere zijn pas veel later merkbaar.

Bij het hanteren van de begrippen continuïteit en discontinuïteit spelen vaardigheden een rol als het plaatsen van gebeurtenissen en ontwikkelingen in een periode (begrippen als eeuw en jaartelling komen aan de orde), tijd balken lezen en zelf construeren, in de loop van gebeurtenissen ontwikkelingen aanwijzen, elementen van continuïteit en verandering aanwijzen.

Om orde in de chaos van ontelbare historische verschijnselen en gebeurtenissen te scheppen wordt nagegaan met welke algemene, niet specifiek historische begrippen de gebeurtenissen verband houden. Bijvoorbeeld met economische of bestuurlijke begrippen of door gebeurtenissen in globale historische ontwikkelingen te plaatsen, zoals de ontwikkeling van de agrarische samenlevingen. Het koppelen van unieke aan generieke elementen helpt leerlingen om de grote lijnen beter te zien.

(6) *De leraar leert historisch bronnenmateriaal op zorgvuldige wijze te gebruiken.*

Leerlingen moeten leren verschillende bronnen te onderscheiden, analyseren, vergelijken en interpreteren. Dit betreft schriftelijke informatie en beeldmateriaal, het leren kijken is ook belangrijk. Het gaat er daarbij om de inhoud van de bronnen te interpreteren vanuit de benaderingswijzen van geschiedenis en daarbij feiten van meningen te scheiden.

(7) *De leraar ondersteunt het leerproces op adequate wijze met audiovisueel en beeldmateriaal.*

De leraren maken gebruik van wandkaarten, historische atlanten, video's, overheads, dia's, kopieën van oude afbeeldingen en zetten leerlingen hiermee aan het werk. Ook afbeeldingen uit de gehanteerde methode moeten nadrukkelijk worden gebruikt en niet alleen dienen als illustratief materiaal.

(8) *De leraar verwijst naar andere vakken/leergebieden of naar leerstof uit andere domeinen.*

Bij de verwijzing naar andere domeinen of vakken gaat het erom dat leraren leerlingen laten zien of laten ervaren, hoe de leerstof (kennis en vaardigheden) toegepast kan worden in andere contexten en leergebieden.

(9) *De leraar motiveert de leerlingen voor het vak en wekt interesse voor de inhoud.*

De leraar dient de leerling niet alleen cognitief maar ook affectief aan te spreken. Motivatie voor het vak en interesse voor de inhoud zullen ertoe leiden dat een leerling zich gemakkelijker de kennis en vaardigheden eigen maakt en zich actiever in het leerproces opstelt. De leraar levert een cruciale bijdrage door zijn/haar voorbeeld en het ontwerpen (en geven) van aantrekkelijke lessen.

zingen hoe het werk het beste ingedeeld kan worden, maar leerlingen zijn in principe vrij om het hoofdstuk zelfstandig en naar eigen inzicht door te werken.

In deze lessencyclus zitten twee toetsmomenten, die ze goed in de gaten moeten houden. Les 7 is een schriftelijke overhoring over een deel van de stof en les 13 een repetitie over alle stof. Deze toetsmomenten hebben een didactisch doel: leerlingen hoeven maar een beperkte hoeveelheid stof te overzien en daarbij hun tijd in te delen. Verder werken de leerlingen zelfstandig en bij problemen vragen ze de leerkracht om hulp.

Na een korte centrale inleiding werkt deze methode meestal prima. Als leerkracht voldoe je tijdens de lessencyclus net als bij het vorige hoofdstuk aan alle kenmerken van tabel 6, maar op een heel verschillende manier. Beide wijzen van didactische invulling van de lessen passen bij de stof die de leerlingen zich moeten eigen maken.

Ook in de derde klassen werken we op deze manier. Het meest duidelijke voorbeeld is hier het werken met hoofdstuk 2 en 3 (nog steeds uit *Sporen*).

Hoofdstuk 2 behandelt Rusland en het communisme. Voor veel leerlingen uit deze tijd is het woord communisme onbekend (en dit zal steeds vaker voorkomen). De enige aansluiting die ik vaak (vooral in lagere afdelingen) kan vinden, zijn de films van James Bond. Dit hoofdstuk behandelen we op school dus klassikaal.

Hoofdstuk 3 behandelt de VS tijdens de Koude Oorlog. Na de uitleg van hoofdstuk 2 (en ook al wat bij WO II) kunnen leerlingen dit hoofdstuk weer vrij goed zelf aan, want de leef- en denkwereld van de Amerikanen wordt vrijwel dagelijks over hen uitgestort. Dit onderwerp sluit veel meer aan bij de al bestaande kennis.

Enkele algemene opmerkingen over tabel 6

Zelf probeer ik een onderwerp altijd in een groter geheel te plaatsen, maar het is vaak niet eenvoudig dit te laten begrijpen. Leerlingen missen het historisch overzicht. Dat laatste is ook nodig om een bron te plaatsen. Het omgaan met bronnen vinden leerlingen dus vaak erg moeilijk. Ze begrijpen wel die ene bron waar ze mee bezig zijn, maar kennis van het grotere kader ontbreekt. Verder loop ik als leerkracht ook vaak

Kwaliteitskenmerken van vakdidactisch handelen	Komt voor in de lessen
<i>De leraar plaatst het behandelde thema in zijn historische context.</i>	61
<i>De leraar maakt leerlingen duidelijk wat de relevantie van het thema is voor het heden.</i>	35
<i>De leraar stimuleert de leerlingen zich in te leven in personen en omstandigheden uit het behandelde verleden.</i>	60
<i>De leraar stimuleert de leerlingen inzicht te ontwikkelen in de standplaatsgebondenheid van de historische personen en van henzelf.</i>	24
<i>De leraar leert leerlingen om onderscheid te maken tussen: a) oorzaak en gevolg; b) continuïteit en discontinuïteit; c) unieke en generieke elementen in historische processen, gebeurtenissen en verschijnselen.</i>	22
<i>De leraar leert om historisch bronnenmateriaal op zorgvuldige wijze te gebruiken.</i>	41
<i>De leraar ondersteunt het leerproces op adequate wijze door audiovisueel materiaal en beeldmateriaal.</i>	63
<i>De leraar verwijst naar andere vakken/leergebieden of naar leerstof uit andere domeinen.</i>	20
<i>De leraar motiveert de leerlingen voor het vak en wekt interesse voor de inhoud.</i>	44

Tabel 6. Mate waarin de kenmerken van de didactiek in de lessen worden gerealiseerd (in procenten). Kenmerken die onderdeel uitmaken van de norm staan cursief.

tegen het probleem aan dat leerlingen een bron niet begrijpen door gebrek aan taalvaardigheid. Ze snappen een tekst gewoon niet.

In het rapport (35) constateert de inspectie dat leerlingen tijdens de gevolgde lessen vaak een verveld aanzien boden. Hierbij komen bij mij de volgende vragen op:

- Ligt dit aan de leerkrachten die niet goed lesgeven?

- Ligt dit aan de leerstof die wij ze als leerkrachten voorleggen, maar die ook wij niet zelf uitgezocht hebben, want het ligt vast in de kerndoelen?

- Ligt dit aan de leeftijd van de leerlingen, die als pubers in de eerste plaats geïnteresseerd zijn in zichzelf, het hier en het nu en die geen belangstelling hebben voor het verleden. (Als we hier van uitgaan dan zou dit probleem bij andere vakken niet moeten gelden, maar helaas mijn ervaring is anders.) Stel je voor dat deze leerlingen acht uur per dag, vijf dagen in de week actief zouden moeten leren, dat houdt zelfs geen paard vol.

- Ligt dit aan het feit dat leerlingen uit dezelfde methodeboeken met hetzelfde onderwerp bezig zijn? De inspectie vraagt meer differentiatie, maar is dit te rijmen met het moeten aanbrengen

van enig historisch chronologisch inzicht?

Mijn eigen ervaring is dat je leerlingen toch best kunt interesseren. Door goed rond te kijken en door regelmatig vragen te stellen, die de leerlingen uitdagen tot meedenken lukt het mij toch nog steeds het best als er regelmatig klassikaal les gegeven wordt. Bij het zelfstandig werken merk ik vaak dat leerlingen afhaken, vooral als ze diezelfde dag al vaker zelfstandig hebben gewerkt bij andere vakken.

Leerlingen komen regelmatig naar me toe met het verzoek: 'Mevrouw vertelt u weer eens 'gewoon', daar leer ik veel meer van en dat vinden we veel leuker'. Wat moet je dan doen als leerkracht? Ga je volgens de instructies van de basisvorming stug door met het aanleren van vaardigheden of stap je terug naar de door sommigen als wel erg ouderwets gevonden klassikale les. Regelmatig krijg ik na zo'n klassikale les (waarin ik echt niet de hele les aan het woord ben) de opmerking 'Is het nu al tijd, we waren net zo lekker bezig en het was net gezellig'.

Een voorbeeld van zo'n les wil ik hier geven. Een poosje geleden was ik in een eerste klas bezig met het nakijken

van vragen over Egypte. Een van de vragen ging over de opvolging van de farao. In die tijd was er ook het sprake van het huwelijk van de kroonprins in België. Een van de kinderen stelde de vraag hoe dat nu in België was geregeld met de opvolging en zo kwam van het een het ander.

Verschillende leerlingen kwamen met verdere vragen en opmerkingen en mijn les liep qua planning helemaal uit de hand, want het liep uit op een stukje staatsinrichting van België en Nederland. In de klas van dertig leerlingen was volledige aandacht en bij de bel kwam de zucht "Nu al?".

Ik ben die les volledig afgeweken van mijn schema (en dat overkomt me wel vaker), maar ik weet zeker dat ik de aandacht van vrijwel alle leerlingen had. Dat merk je tijdens het gesprek en dat zie je aan de ogen. Ik heb het idee dat ik deze leerlingen dan zeker structuur, veiligheid, enzovoort geboden heb, maar aan alle kenmerken van het vakdidactisch profiel heb ik in die les niet voldaan.

Mijn advies is: probeer de didactische kenmerken niet te zien als een soort keurslijf waarbinnen je elke les moet functioneren, maar gebruik ze als richtsnoer. Kijk vooral naar de kinderen en naar de leerstof waar je op dat moment mee bezig bent. Wees niet bang om eens een les volledig af te wijken van je lesprogramma als er bijvoorbeeld een vraag komt uit de klas. Reageren op de leerlingen schept een veel beter leerklimaat, dan angstvallig proberen om aan alle kenmerken te voldoen. Zorg vooral voor structuur, veiligheid, en dergelijke, want dat heeft een onzekere puber nodig. Daarna kan het effectief leren beginnen en hoe je dat aanpakt kan afhangen van de klas, de stof of welke mogelijkheden je hebt binnen je lokaal en de school.

Met dank aan Marie-Jes Boonekamp en Ineke Veldhuis voor hun opmerkingen bij de eerdere versie van dit artikel.

Heeft Annet van Leersum het vooral gehad over de pedagogische voorwaarden waaraan een goede geschiedenisles moet voldoen, ik wil daar graag wat opmerkingen over de vakdidactische voorwaarden aan toevoegen. Daarna volgt een praktijkvoorbeeld van een les in 2 mavo/havo.

Het inspectierapport over de lespraktijk in de bavo bewijst, dat (1) de invoering van een nieuw tot vijftien vakken uitgebreid programma dat (2) in heterogene klassen moet worden uitgevoerd, met (3) een nieuwe onderwijskundige en didactische aanpak niet kan lukken zonder dat de randvoorwaarden voor zo'n vernieuwing vervuld zijn: extra tijd en geld voor nascholing en begeleiding bij het lesgeven in heterogene klassen, begeleiding bij het lesgeven op de 'nieuwe manier', waarbij de leraar minder centraal staat en de leerlingen zelfstandiger moeten werken en leren bij gelijkblijvende groepsomvang.

Met andere woorden de minister heeft de vakdidactische en onderwijskundige ondersteuning van het bestaande lerencorps onvoldoende plaats gegeven in het veranderingsproces. Dit heeft veel frustratie, ongenoegen en 'kontegen-de-krib-gedrag' veroorzaakt bij een beroepsgroep die toch al aan imago verloren had in een maatschappij, waar het individu hoog en het gezag laag scoort.

Veel leraren nemen en/of hebben niet de tijd een goed doordacht lesprogramma op te bouwen, er is geen tijd voor reflectie: Wat vind ik belangrijk?, Waar leg ik mijn prioriteiten? Welke onderdelen van mijn programma moet ik herzien gezien de nieuwe eisen in vakinhoud, dat wil zeggen: de kerndoelen en nu de aanpassing van de kerndoelen? Wat moet ik veranderen in mijn aanpak, in mijn lesopbouw, in mijn aansturing van de leerlingen? Hoe moet ik met mijn sectie de tijd vinden om tot een nieuwe lange leerlijn (de oude longitudinale opbouw) van vakspecifieke vaardigheden te komen? Hoe moet ik met andere vakken mijn aan-

deel in het aanleren/laten verwerven van de algemene vaardigheden bepalen? Hoe moet de afstemming van algemene en vakspecifieke vaardigheden tussen bavo en bovenbouw zijn? Welke afweging maak ik tussen wat ze rechtsstreeks van mij moeten leren en wat ze zichzelf via andere media moeten eigen maken?

De nieuwe didactiek van zelfstandig werken (en op den duur zelfstandig leren) eist meer van leraren en leerlingen dan er in urenaantal voor staat, zowel qua lessen als qua werktijd. Daarbij blijft staan dat de docent bestaansverhelderend geschiedenis moet geven, dat wil zeggen dat er naast alle genoemde eisen ook nog ruimte voor een eigen invalshoek van leerling, leraar en schooltype en -aard moet zijn.

Om dit alles goed af te wegen is denk-tijd, reflectie op het eigen handelen als geschiedenisdocent, overleg in de sectie en bereidheid aan dit alles aandacht te geven nodig. Het ontbrak vele docenten aan een of meerdere van deze factoren. Daardoor werden de leraren te zeer afhankelijk van de boeken (schrijvers) en konden de meeste docenten (volgens het rapport 58%) niet een voldoende zelfstandige didactische aanpak ontwikkelen, nodig voor het onderricht in vaardigheden in combinatie met een accentverlegging in vakinhouden.

Ik durf te beweren dat iedere geschiedenisleraar de indicatoren die de inspectie geeft voor een goede geschiedenisles kent en als waardevol erkent. Wat erg dan dat veel leraren weten dat ze tekort schieten, dat ze oude wijn in nieuwe zakken verkopen of min of meer slaafs het boek volgen met hier en daar een aardig uitstapje of videootje.

Dat laatste verklaart waarom de inle-ving er het beste vanaf komt in het rapport. Maar we moeten ze toch meer leren...

Lesopdracht Inductieve les Sjoerd Faber in 2 mavo/havo

(1, 2 en 5)

Lesdoelen

- Vanuit de 'Republiek in de 16e eeuw' het begrip 'centralisatie' duidelijk maken.
- De leerlingen zoeken in het lesboek naar een ander voorbeeld van centralisatie en vergelijken dit met de 'Republiek in de 16e eeuw'. (Hoe gebruik je het boek, register).
- De leerlingen krijgen een beeld hoe 'Nederland' er in de 16e eeuw uitzag, vergeleken bij nu (kaart- en atlasgebruik).
- De leerlingen weten wat de volgende begrippen inhouden: centralisatie, gewest, centralisatiepolitiek, landvoogdes, ambtenaren.

(1 en 8)

Beginsituatie

- Het begrip centralisatie wordt uitgelegd in de tweede paragraaf van het hoofdstuk 2 'Nederland, een nieuwe republiek', uit *Sporen* deel 2. Dit hoofdstuk wordt als eerste in het tweede jaar behandeld. Er is al aandacht besteed aan de volgende zaken (vragenderwijs):
- kaart en tijdperk van Nederland in de 16e eeuw,
 - het verhaal van Kenau Simonsdochter,
 - feiten, verzinsels en bronnen,
 - hervormingen in de kerk,
 - Oudheid, Middeleeuwen en Renaissance,
 - communicatiemiddelen.

(1, 3, 4 en 9)

Instap

Beginnen met de kaart aan het begin van het hoofdstuk. Herhaling van de uitleg van de kaart en het begrip 'gewest'. Tevens benadrukken dat 'Nederland' geen eenheid vormde, er waren verschillende regels, wetten, belasting, taal, munten, enzovoort (voorbeelden). Daarna, indien aanwezig, gebruik maken van een kaart uit de historische atlas om duidelijk te maken dat 'Nederland' bij het Spaanse Rijk hoorde. Als dit niet behandeld wordt, snappen de leerlingen niet wat de centralisatiepolitiek van Filips II met Nederland te maken heeft.

(2, 3, 4 en 5)

Kennis

De leerlingen lezen klassikaal bladzijde 62 van het boek. Die gaat over Filips II en zijn centralisatiepolitiek. Het kopje 'De burgers ontevreden' wordt nog niet behandeld. De leraar wijst er op dat er ook in dit gedeelte gesproken wordt van verschillen tussen de gewesten (vergelijken: verschillen met provincies van nu) net als in de instap.

Schema

Op het bord maakt de leraar een schema over de centralisatie:

Centralisatie Filips II

- Regeren vanuit één punt (Madrid, El Escorial)
- één soort belasting
- één soort rechtspraak
- één soort bestuur
- met behulp van landvoogd(es).

(5 en 8)

Verwerking

Opdracht aan de klas geven om in het boek nog een koning te zoeken die ook een centralisatiepolitiek voerde. Het is de bedoeling dat de leerlingen hierbij het register gebruiken. De leerlingen komen uit bij Lodewijk XIV. Concrete vraag: in hoeverre komt deze 'centralisatie' overeen met die van Filips II?

Door middel van een onderwijs-leergesprek schema verder invullen:

Centralisatie Lodewijk XIV

- Regeren vanuit hoofdstad (koninklijk paleis)
- niet te vinden
- één soort rechtspraak
- overal dezelfde wetten
- met behulp van ambtenaren

Door docent (aansluitend bij het boek) op bord: Centralisatie = Als een regering (koning) vanuit één punt de belasting, de rechtspraak en het bestuur probeert te regelen (vanuit de hoofdstad, het paleis, en met behulp van een landvoogd(es) of ambtenaren).

(5 en 6)

Afronding

Maken van de bijbehorende vragen (1, 2 en 3) in het boek en bespreken.

Het probleem van de lage score ligt dus wel degelijk bij de leraren zelf. Maar ook: je kunt niet tegelijkertijd meerdere veranderingen in het onderwijs doorvoeren zonder de voorwaarden waaronder gewerkt wordt aan te passen. Er is echt een kloof tussen beleidsmakers, verzorgingsinstellingen en uitgeverijen enerzijds en de wereld van de school, waarin de leraar elke dag werkt met zijn leerlingen anderzijds!

Gaat dan alles slecht? Welnee, nog heel veel leerlingen beleven veel genoeg (ook intellectueel) aan de geschiedenislessen, zoals Annet van Leersum hierboven ook schreef. En ze leren ook veel. Een goed voorbeeld van een doodnormale les over een doodnormaal onderwerp: 'centralisatie in de Nederlanden in de zestiende eeuw' zag ik een paar weken geleden bij een docent uit Sneek, Sjoerd Faber, die nu drie jaar les geeft aan de RSG Magister Alvinus. Hij zet bij het UCLO (Universitair Centrum van de Lerarenopleiding) zijn tweede-graads opleiding (NHL Leeuwarden) voort voor een eerstegraads bevoegdheid.

De lesopbouw laat de meeste van de indicatoren van de inspectie zien. De verschillende onderdelen van het vakdidactisch profiel hebben we nummers gegeven, die corresponderen met de cijfers boven de onderdelen van de les. Hier komt ie.

Een dilettant kan ver komen

Als er op dit moment één schrijver in Nederland is, die kan gelden als een ambassadeur voor de discipline Geschiedenis, dan is het wel Geert Mak met zijn kroniek van de afgelopen eeuw annex familiegeschiedenis, 'De eeuw van mijn vader'. En behalve dit laatste werk heeft hij meer spraakmakende boeken met een historische inslag op zijn naam staan. Redenen genoeg om naar Amsterdam te reizen en Geert Mak in zijn grachtenpand te ondervragen over zijn relatie tot de geschiedenis.

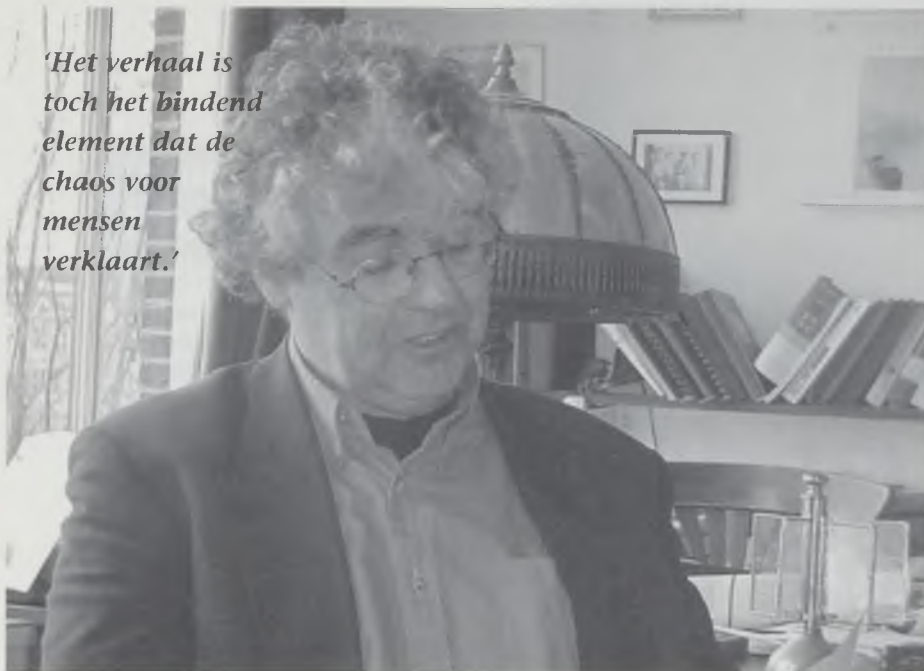
Geert Mak tussen zijn paperassen.

Aan de hand van de vele brieven en verhalen die de familie Mak heeft nagelaten, heeft de journalist-schrijver Geert Mak het verhaal van de Nederlandse twintigste eeuw verteld, gezien vanuit het perspectief van een domineesgezin uit Rotterdam/Friesland. Omdat vader Mak destijds is uitgezonden naar Nederlands-Indië, wordt ook de Japanse bezetting en de onafhankelijkheidsstrijd belicht. *De eeuw van mijn vader* verkoopt niet alleen ongelooflijk goed, ook de recensies zijn prima. Een recensie gaf zelfs aan dat het boek verplichte kost op de middelbare scholen zou moeten zijn.

Hoofdtthema van het interview was dit laatste boek, maar ook zijn successtudie *Hoe God verdween uit Jorwerd* en de (goedkoop heruitgegeven) *Kleine geschiedenis van Amsterdam* kwamen in het vraaggesprek aan bod.

Geert Mak is nu net terug van een reis door Europa van bijna een jaar, gemaakt in opdracht van *NRC/Handelsblad*, waarin zijn wetenswaardigheden en beschouwingen dagelijks op de voorpagina verschenen. De bedoeling is dat deze reisimpressies bewerkt gaan worden tot een volgend boek.

**'Het verhaal is
toch het bindend
element dat de
chaos voor
mensen
verklaart.'**

Het voordeel van de afstand in de tijd

Onze eerste vraag kwam voort uit nieuwsgierigheid, want hoe komt een journalist ertoe om zich zo intens met de geschiedenis bezig te houden? Om deze vraag in te leiden, grepen we terug op een tv-interview waarin Mak aangaf dat het schrijven van geschiedenis best kan inhouden dat je een moreel oordeel velt, en dat dat morele oordeel feller wordt als je de geschiedenis beter leert kennen. Sloeg dit op zijn laatste reizen door Oost-Europa of was dit een algemene uitspraak?

'Dit is een algemene uitspraak, ik denk dat elke historicus dat doet, je zoekt dingen uit, zo goed mogelijk, maar je komt niet los van een moreel oordeel. Aan de andere kant gaan ook veel boeken te snel uit van zo'n moreel oordeel. Vooral onze geschiedschrijving van de Tweede Wereldoorlog is vaak zo geschreven, met een functie van: hoe moeten wij deze traumatische gebeurtenissen inbedden in onze volksziel? De geschiedschrijving was bijna een deel van de therapie.

Toen ik met dit boek over mijn vader bezig was, heb ik veel dingen doorgelezen die hij las, en dan zie je dat men in de jaren vijftig vooral bezig was met de pure schade, welke bruggen hebben die Duitsers wel niet vernield? Hoeveel locomotieven hebben ze wel niet gestolen. Aan de Holocaust worden maar een paar bladzijden gewijd. In de jaren zestig zie je Presser opeens komen en dan gaat het erover wat er eigenlijk is gebeurd; met wel nog steeds de Duitser als de grote boef. Dan krijg je De Jong, een magistraal werk, maar wel geschreven door

iemand die zat op de lijn van goed en kwaad, mede door hét discussiepunt uit die tijd: 'Hoe zou jij zijn geweest in de oorlog?'

En pas nu krijg je de situatie dat mensen als Hitler, die toen gedemoniseerd werden, nu gehistoriseerd worden. Dus misschien zijn we eindelijk wat betreft de Tweede Wereldoorlog aan de fase van de echte geschiedschrijving toe. Weliswaar met het materiaal dat door de vorige generatie is aangedragen, maar pas nu met enige onbevangenheid.

Als je dan alles verzameld hebt, zoals ik met het boek over mijn vader, dan wordt aan de ene kant je oordeel milder; ze wisten ook niet zoveel, neem nou de discussie in de jaren '30 over Hitler. Hij haalt Duitsland uit de sloot, maar hij is ook een gekke anti-semiet. Wat moet je daarmee?

Maar aan de andere kant, als je de kranten leest die de mensen toen lazen, dan had je toch een hoop kunnen, zelfs moeten weten en dan denk je vaak: hoe haalde je het in je hoofd ... maar dan stuit je ook weer op iets algemeen menselijks, namelijk dat geen mens nieuws wil horen of tot zich wil laten doordringen als dat zijn hele bestaan op zijn kop zet en zelfs zijn leven in gevaar brengt. Slechts een enkeling durft zo'n situatie onder ogen te zien. Je hebt dus zeker afstand nodig om de geschiedenis te beschrijven. Mijn boek *De kleine geschiedenis van Amsterdam* liet ik aflopen in 1980. Ik wist toen echt niet meer wat ik er van moest maken, omdat het te dicht bij kwam. Bovendien komen veel archieven pas vrij na zoveel tijd. Zo heb je de laatste tijd op

de Duitse televisie interviews met mensen die in de oorlog de vreselijkste dingen hebben gedaan en nu vlak voor hun dood toch nog hun verhaal willen vertellen. Dat was tien jaar geleden nog ondenkbaar.'

Geschiedenis en/of journalistiek?

Hoe komt u er eigenlijk bij om u als journalist, jurist en socioloog zo met geschiedenis bezig te houden?

'Nu, ik ben wat dat betreft in goed gezelschap. Geschiedenis is aan de ene kant een vak van wetenschappers, dat zal ik nooit ontkennen, aan de andere kant is het typisch een vak waarin een dilettant ver kan komen. Ook de journalistiek is zo'n dilettantenvak, en beide disciplines hebben ook veel met elkaar te maken. De wisselwerking tussen die twee valt me altijd weer op. Bij ons op de NRC lopen vrij veel historici rond. En aan de andere kant zie je ook veel journalisten, Jan Blokker, ikzelf, de geschiedschrijving in verdwijnen.

Het is ook wel logisch want het belangstellingsgebied is hetzelfde, alleen journalistiek is van vandaag. Maar ook in de journalistiek ben je bezig om een enorme hoeveelheid materiaal te bewerken tot iets begrijpelijks en iets hanteerbaars. De historicus doet precies hetzelfde. Als je als journalist gewend bent aan research is het niet zo verschrikkelijk moeilijk om een archief binnen te lopen, behalve dan dat je die oude handschriften moet ontcijferen; je bent ook gewend om uit een grote hoeveelheid materiaal te selecteren, te bepalen of iets geschikt is voor jou. Het zijn allemaal vaardigheden die je in beide disciplines even hard nodig hebt.

En ik denk dat beide disciplines even hard bezig zijn met het verhaal. De journalist vertelt het verhaal van deze tijd zoals de historicus het verhaal van het verleden vertelt. Het verhaal is toch het bindend element dat de chaos voor mensen verklaart. Het verhaal zal misschien elke paar jaar weer anders zijn, maar net als de journalistiek is de geschiedenis ook een verhaal, naast al het andere.'

Een aantrekkelijke mix van mini- en maxi-geschiedenis

Wat vind u ervan dat een recensie aangeeft dat uw boek verplichte kost op middelbare scholen zou moeten zijn?

'Zoiets doet me natuurlijk plezier, ik bedoel, ik viel bijna van mijn stoel toen ik dat las, maar ik zie zelf mijn boeken

als een aanvulling op zijn hoogst. Ik ben toch bezig om een heel raar eigen-gereid potje geschiedenis te brouwen en het zou helemaal niet goed zijn als men op scholen alleen maar met mijn boeken aan de haal zou gaan, bewaar me! Geschiedenis is ook een wetenschap en heeft een eigen systematiek terwijl ik toch veel journalistieke technieken toepas om te proberen geschiedenis dichterbij de mensen te brengen. Ook mensen die niet zo veel lezen, hebben toch mijn *Kleine geschiedenis van Amsterdam* gelezen en lopen sindsdien met andere ogen door de stad. Dat doet me natuurlijk veel plezier, het zelfde plezier dat een leraar moet hebben als hij zijn leerlingen enthousiast maakt. Maar het is aanvullend.

Met dit boek over mijn vader hoopte ik een aanzet te geven tot een dialoog tussen grootouders, ouders en kinderen, zelfs al is het maar een dialoog in je hoofd omdat je ouders allang dood zijn. Er is weleens plechtig geschreven dat er een breuk is ontstaan tussen de levenden en de doden omdat de levenden niets meer begrijpen van wat de doden beleefden. En ik denk dat het een belangrijke rol van geschiedenschrift is om de kloof te dichten, om het allemaal begrijpelijker te maken. Je hoeft het niet goed te keuren maar je moet het wel begrijpelijk maken. En ik hoor inderdaad dat er in families hevig gedebateerd wordt naar aanleiding van dat boek van mij en dat vind ik verschrikkelijk leuk natuurlijk, maar het blijft aanvulling, niets anders.'

Vindt u zelf 'De eeuw van mijn vader' een historisch werk?

'Ja, toch wel; het is een experiment. Ik wilde gewoon proberen te kijken in hoeverre grote historische gebeurtenissen doordringen in een gewoon mensenleven. Mijn ouders waren natuurlijk niet helemaal doorsnee, maar toch wel gewone Nederlanders. En ik heb alles uitgezocht in hun correspondentie en andere uitlatingen wat er van grote gebeurtenissen doordrong in hun leven. En soms is er inderdaad wat gebeurd en soms ook weer niet. Ik geloof dat in de correspondentie pas in 1939 voor het eerst het woord Hitler voorkomt. Mensen leven gewoon hun eigen leven, ik bedoel, als morgen de Derde Wereldoorlog uitbreekt, dan wil ik vanavond nog wel even naar mijn tante; zo leven mensen nu eenmaal. Dit boek was voor mij een poging om te kijken hoe zo iets werkt. Is hun persoonlijke besluitvorming door het verdrag van Versailles beïnvloed? Nou nee. En hoe drong de crisis door? Eigenlijk vooral door wat geroddel over ooms en tantes, en dan toch vooral "eigen schuld, dikke bult". En waarom waren ze blij met München 1938? Omdat hun verlof naar Holland in het water dreigde te vallen als er oorlog kwam.

Soms probeerde ik hun standpunten te verbreden als daar tenminste materiaal voor was en soms is het gewoon mini-geschiedenis. Ik ben bijvoorbeeld lang stil blijven staan bij de rol van de televisie bij ons thuis en daar was wel leuk materiaal over; hoe de televisie het interieur verdrong en opeens het centrum van het gezinsleven werd. Ik heb daar verder niet veel mee gedaan, maar ik zit met rode oortjes die onderzoeken in mijn boek te verwerken. Ik zie mijn boek als een van de manieren waarop je geschiedenis zou kunnen schrijven. Ik zie het niet als een familieroman.'

Wordt uw boek nu vooral gelezen om de familiegeschiedenis of om de grote gebeurtenissen van de afgelopen eeuw?

'Dat is heel wisselend. Mijn lezers, heb ik gemerkt, om een grove inschatting te maken, zitten vooral boven de vijftig of onder de dertig. Voor veel mensen van boven de vijftig is het boek een feest van herkenning. Ze lezen het in één ruk uit en vertellen me dan zo iets van dat ze weliswaar katholiek of socialist zijn, maar dat voor de rest het wel het verhaal van hun familie lijkt. Het is natuurlijk de grap dat het verhaal

wel in een bredere context wordt gezet, dat als het ware ouders en grootouders in een geschiedenis geplaatst worden. Zo had ik vanochtend mijn tante Maartje aan de telefoon, die in het boek voorkomt, en aan wie nu het hele boek is voorgelezen. En zij zegt dan: dat al die grote dingen over de grens en om ons heen gebeurden en dat we er geen weet van hadden!

Bij jongeren zie ik het omgekeerde: minder herkenning, meer nieuwe informatie. Omdat de geschiedenis de afgelopen decennia zo verbrokkeld is geweest en de afgelopen eeuw niet in één grote lijn is doorverteld, merk je dat jongeren toch veel niet weten. Zo was ook de serie in de *NRC* heel populair bij de vriendjes van mijn kinderen. Die zeiden dat ze zo nog eens wat leerden! Maar misschien hebben ze wel zitten te slapen op school ... In ieder geval is de kennis niet continu. Voor nieuwsgierige jongeren die nu niet onder dwang hoeven te leren maar vrijwillig, en met een familieverhaal dat toch wel herkenbaar is, is de geschiedenis interessant. Ouderen zeggen: ja die geschiedenis kennen we wel zo'n beetje, maar de jongeren kennen juist die geschiedenis niet. En ik merk tot mijn verbazing dat juist die groep erg enthousiast over mijn boek is.'

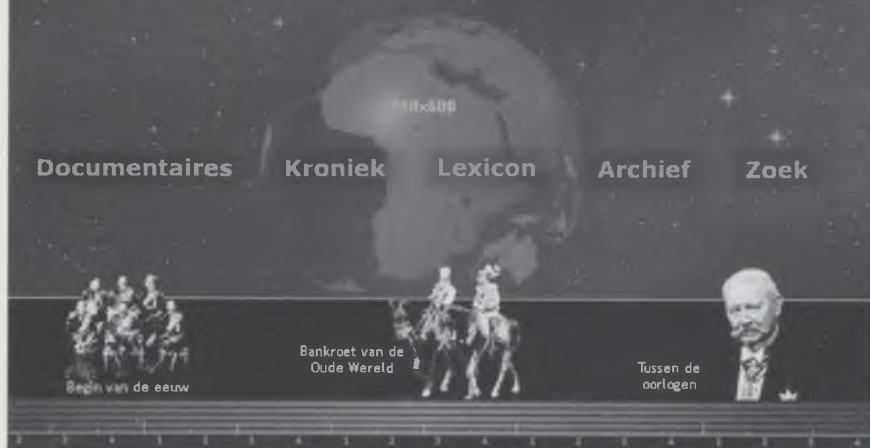
Kunt u zelf het succes van uw boek verklaren?

'Ik denk dat het experiment gelukt is. Het kan dus, er is een soort evenwicht en het moet maar zo. Ik zuig niets uit mijn duim, het is non-fictie en meer kan ik er niet van bakken. Ik schrijf en het moet de wereld maar in. Mijn enige vrijheid was in de compositie. Zo heb ik de monoloog van mijn broerje Hans er tussen gezet, een prachtig verhaal dat zonde was om te verknippen, maar ook omdat het boek een breekpunt nodig had, anders krijg je toch een bepaalde kabbeling. Ik zet het dus wel bewust op een bepaalde plek. Maar alles is zo goed mogelijk nagetrokken. Als ik schrijf dat het grijs weer was op de huwelijksdag van mijn ouders, dan was het ook werkelijk slecht weer. Wat dat betreft ben ik echt een journalist.'

RETROSPECT

De 20e eeuw in een doosje

Retrospect

prijs f199,95 / BEF 3999

Minimale systeemvereisten:

Multimedia PC / Windows 95-98 of NT
4.0 / 8 Mb RAM geheugen (16 Mb aanbevolen), beeldschermresolutie 800x600 met 256 kleuren / cd-romspeler (24 speed aanbevolen).

Bij het zien van de eerste advertentie van *Retrospect* was mijn belangstelling meteen gewekt. Een historisch naslagwerk over de twintigste eeuw kom je niet snel tegen, zeker niet in een Nederlandstalige uitvoering. Ik vermoed dat op veel scholen vooral *Encarta*, de algemene elektronische encyclopedie, gebruikt wordt om te dienen als historische vraagbaak. Voegt *Retrospect* iets toe aan de ICT-mogelijkheden voor het geschiedenisonderwijs?

De eerste kennismaking

In de verpakking bevinden zich maar liefst zes cd-roms, dat belooft niet veel goeds. Het idee dat ik om de haverklap cd-roms moet verwisselen staat mij niet zo aan. Maar mijn angst blijkt goeddeels ongegrond. Op elke cd-rom staat exact dezelfde informatie, met uitzondering van de documentaires, geluids- en filmfragmenten. In een documentaire wordt een historisch thema belicht gedurende 10-15 minuten, met behulp van gesproken tekst, video, beeld en geluid. Deze documentaires verbruiken zoveel schijfruimte dat ze onmogelijk op één cd-rom passen. Indien je een documentaire wil bekijken, die op een ander schijfje staat, dan krijg je een duidelijke verwijzing naar de benodigde cd-rom. Vanaf dit nieuwe schijfje kun je dan de gewenste documentaire bekijken en meteen weer verder werken. Door deze structuur blijft het verwisselen van de cd-roms weliswaar beperkt, maar het blijft hinderlijk en niet zonder risico's.

Hoe is *Retrospect* opgebouwd?

Ik start de eerste cd-rom en dat lukt, afhankelijk van de Windows-instellingen, meer of minder vlot. Met een dreigend muziekje word ik ontvangen en al snel volgen er korte geluidsfragmentjes van zeer bekende 20e eeuwse. Dan

keert de rust weer en verschijnt het startscherm, waarop achtereenvolgens de volgende keuzemogelijkheden geactiveerd kunnen worden: *Documentaires*, *Kroniek*, *Lexicon*, *Archief* en *Zoek*.

De *Documentaires* zijn bedoeld als een algemene introductie of samenvatting van een bepaald historisch thema. Ze laten zich het best vergelijken met een televisiedocumentaire. Je start het thema en hoeft vervolgens alleen nog maar goed te kijken en te luisteren. Indien een bepaalde passage te snel gaat, of indien je een gedeelte wil herhalen dan kan dat op een eenvoudige wijze met behulp van de muis.

De volgende themadocumentaires zijn opgenomen:

cd-rom I: Begin van de eeuw / Bankroet van de Oude Wereld / Tussen de oorlogen,

cd-rom II: Het tijdperk van de dictators / Aan de vooravond van de oorlog / De Tweede Wereldoorlog,

cd-rom III: Omwenteling in China / Begin van de Koude Oorlog / Het Rode Imperium,

cd-rom IV: Het einde der koloniale machten / Natuurrampen en ongelukken / Bewapening en ontspanning,

cd-rom V: Brandhaard Midden-Oosten / De nieuwe tijdgeest / Crisis in Indo-China,

cd-rom VI: Europese eenwording / Duitsland herenigd / Naar een nieuwe wereldorde / Ommekeer in het Oosten.

De documentaires lijken mij van bovengemiddeld niveau door hun compactheid, taalgebruik en vrij hoge tempo. Voor een leerling in de basisvorming biedt een documentaire geen geschikte introductie op een thema, maar wellicht wel als samenvatting of ter illustratie van een bestudeerd onderwerp. Bovenbouwleerlingen moeten makkelijker uit de voeten kunnen met

het materiaal, al blijft voorkennis wel wenselijk.

Wie *Kroniek* aanklikt wordt geconfronteerd met een chronologisch overzicht van de 20e eeuw, ingedeeld in vijf categorieën: *Maatschappij*, *Economie*, *Politiek*, *Rampen en Oorlog*. Door op pijltjes onderaan de bladzijde te klikken schuif je steeds verder door de eeuw heen en weer terug. Door op een afbeelding te (dubbel)klikken wordt het bijbehorende materiaal opgestart. Soms zijn dit tekstpagina's, soms is het een geluidsfragment met bijbehorende afbeeldingen en tekst. Een lange stoet van veelal bekende onderwerpen trekt aan de gebruiker voorbij. De onderwerpjes bevatten veelal bondige informatie, zodat je niet eindeloos hoeft te lezen. In elk tekstje vind je onderstreepte woorden. Dit zijn zogenaamde hyperlinks, die eenmaal aangeklikt, nadere uitleg geven over de onderstreepte naam, plaats of persoon. De categorie *Rampen* valt mijns inziens een beetje uit de toon, vanwege het hoge sensatiegehalte. Titels als *Ontstellend natuurgeweld*, *Tragedies op volle zee*, *Rampen in de luchtvaart*, *Meltdown in Tsjernobyl* en *Vloek van de techniek* zullen de leerlingen ongetwijfeld aanspreken, maar persoonlijk had ik liever een categorie cultuurgeschiedenis gehad ter aanvulling en ondersteuning van het tijdsbeeld van de 20e eeuw.

De multimediale mogelijkheden van een cd-rom zijn immers bij uitstek geschikt om aspecten van cultuurgeschiedenis te verbeelden.

Onder *Lexicon* vind je enkele duizenden biografieën en onderwerpen die alfabetisch zijn gerangschikt. Je voert de naam van de persoon of het gezochte onderwerp in en razendsnel krijg je een aantal gerelateerde pagina's / subthema's aangeboden. Eén klik met de muis brengt je naar die pagina's.

De geschiedenis van de 20e eeuw

Lexicon is een geschikt startpunt om een bepaald thema te bestuderen.

Archief is de elektronische bibliotheek van *Retrospect*. Hier vind je onder andere fraai bronnenmateriaal: authentieke geluidsfragmenten, dia's en filmfragmenten, documenten, teksten van wetten en toespraken. Om al het materiaal te kunnen vinden, is het noodzakelijk dat de gebruiker er op een snelle en eenvoudige wijze toegang tot verkrijgt. Bij *Retrospect* wordt gebruik gemaakt van een kleurcodering, om ordening te creëren in de grote hoeveelheid (bronnen)materiaal.

Zoek brengt je bij de zoekoptie van *Retrospect*, waarmee een gezocht onderwerp snel gevonden wordt. Een onmisbare optie op dit omvangrijk historisch naslagwerk, dat ruim 20.000 artikeltjes bevat, meer dan 3 uur filmmateriaal, 12 uur authentieke geluidsopnamen, 10.000 foto's, kaarten, illustraties en veel bronnenmateriaal. In de tekst zijn meer dan 200.000 (!) hyperlinks opgenomen. Klik op de optie *Zoek* en het zoekscherm klappt uit. Typ een woord in en onmiddellijk verschijnt er een lijst met gerelateerde verwijzingen. Je kunt zelf bepalen of het gehele bestand van *Retrospect* doorzocht moet worden of dat er beperkingen/begrenzungen aangebracht moeten worden (ook wel filters genoemd) in tijd, thema of bronnen. Door meerdere zoekwoorden in te voeren kunt u gericht en fijnmaziger zoeken.

Enkele voorbeelden. Stel je zoekt informatie over het kolonialisme van Nederland in het Interbellum, dan voer je beide trefwoorden in, past het tijdvak aan door de gewenste periode af te bakenen en activeert alle categorieën en de vakjes Geluid en Film. Dit levert als resultaat op alle gegevens, zowel tekst-, beeld- en geluidsfragmenten die *Retrospect* te bieden heeft. Aan de kleurcodering kunt u zien wat voor soort informatie het betreft. Wil je alleen weten welke originele geluidsfragmenten er zijn van Richard Nixon, dan voer je de achternaam in, activeert alle categorieën plus de optie geluid. Als je geen tijdvak invoert wordt standaard de hele eeuw doorzocht.

Handig in gebruik

Hierboven staan de hoofdcategorieën van *Retrospect* beschreven, maar

er is meer. Zodra de startpagina in beeld is, vindt u boven in beeld nog een werkbalk met daarop vier mogelijkheden. *Bewerken* biedt de mogelijkheden: afdrukken en kopiëren. Hiermee kan de tekst van het actieve document geprint worden. Omdat er in een document slechts bladerpijlletjes staan en geen indicatie van de totale omvang van het artikel, zoals bijvoorbeeld pagina 3 van 6, kan het printen wel eens tegenvallen. Met de optie *Kopiëren* kan de actieve tekst verplaatst worden naar een eigen tekstverwerker, om daar bijvoorbeeld gebruikt te worden in een verslag of onderzoeksopdracht. Dit kopiëren heeft alleen betrekking op de tekst en, helaas, niet op de afbeeldingen. Via een omweg kunnen afbeeldingen toch gekopieerd worden. Zie daarvoor de verwijzing Tip.

De belangrijkste navigatiemogelijkheid zit onder de optie *Retrospect*. Hiervandaan kunt op elk moment doorschakelen naar de bekende hoofdcategorieën: *Documentaires*, *Kroniek*, *Lexicon*, *Archief*, *Zoek* en *Startpagina* en *Stoppen*. Een handig extraatje hierbij is het onderdeel *Historie*. Dit biedt een overzicht van de laatste tien geraadpleegde pagina's tijdens een sessie. Die pagina's kun je desgewenst via een muisklik opnieuw oproepen. De optie *Zie Ook* biedt een uitstekende ondersteuning aan de gebruiker. Als je een thema hebt gekozen, dan vind je onder deze knop een lijst van teksten met belangrijke achtergrondinformatie en aanverwante themagebieden. Dit helpt zeker de onervaren gebruiker snel en gericht op weg, waardoor er geen zoektijd verloren gaat. Een prima ondersteuning, deze elektronische coach! Ten slotte is er nog een rubriek *Varia*, die een opsomming biedt van allerlei losse nieuwsfeitjes uit het tijdvak van het geselecteerde onderwerp.

Is *Retrospect* bruikbaar voor uw geschiedenislessen?

Deze vraag moet ik zowel bevestigend als ontkennend beantwoorden. Over de inhoud en vorm ben ik positief, maar over de praktische inzetbaarheid zeker niet.

De cd-rom set bevat een schat aan historische informatie die uitstekende diensten kan bewijzen aan docenten en zelfstandig werkende leerlingen. De teksten zijn over het algemeen goed leesbaar en historisch verantwoord.

Tip

Indien u *Retrospect* bestelt bij uitgeverij De Rode Planeet, dan ontvangt u daarbij gratis een gedidactiseerde handleiding. Hiermee kunnen leerlingen (en docenten) zichzelf op een snelle en efficiënte manier de werking van *Retrospect* eigen maken. Als nuttig extraatje staat in deze handleiding bovendien opgenomen hoe je, ondanks de beveiliging, toch afbeeldingen van de cd-rom kunt kopiëren voor eigen gebruik in samenvattingen, verslagen etcetera. Uitgeverij De Rode Planeet, Poortkampen 52, 9801 JD Zuidhorn. Tel. 0594 - 507736, Internetsite: www.drp.nl E-mail: drp@drp.nl

De afbeeldingen, film- en geluidsfragmenten maken *Retrospect* tot een boeiend en afwisselend naslagwerk en de documentaires brengen ordening in de geschiedenis. *Retrospect* is een gebruiksvriendelijk product waarmee de gebruiker snel vertrouwd zal raken. *Retrospect* kan goede diensten bewijzen als aanvulling op- en ter ondersteuning van de methode die u op school gebruikt.

Een serieus minpunt van *Retrospect* zit in de technische beperking. Het product draait alleen in een stand-alone opstelling en niet binnen een netwerk! Dit houdt in dat *Retrospect* alleen op één computer afgespeeld kan worden en niet, via een netwerk, op bijvoorbeeld alle computers in de mediatheek. De consequentie hiervan is dat u het programma niet eenvoudig kunt inzetten voor groepsopdrachten, tenzij het voor elke computer apart wordt aangeschaft. Met een aanschafprijs van tweehonderd gulden, wordt uw aanvraag voor tien setjes waarschijnlijk niet enthousiast ontvangen door de directie. En stel dat uw aanvraag wel gehonoreerd wordt, dan zal de mediathecaris ongetwijfeld gruwen van het idee dat er leerlingen aankomen met een stapeltje cd-roms die ze naar eigen goeddunken gaan gebruiken.

Uitgever Academic Service gaf als commentaar dat *Retrospect* bedoeld is voor de thuismarkt en dat ze niet aan de educatieve sector hebben gedacht.

Huub Oattes

Boeken

ZOJUIST VERSCHENEN

Aan het begin van het nieuwe jaar zijn er weer de gedenkboeken.

Uiteraard *Het aanzien van 1999*, alweer deel 37 in deze prachtige reeks herinneringen (Het Spectrum, 192 blz., f27,50). Bijna net zo'n feest van herkenning is *Het volkskrant-boek 1999*, dat naast foto's ook een verslag geeft van bijna elke dag van het afgelopen jaar (Prometheus, 128 blz., f29,90).

Bij dezelfde uitgever verscheen ook de tekst van de Huizinga-lezing van het afgelopen jaar: *Einde van de eeuw, begin van een millennium* door Jorge Semprun, voor f19,90.

Net gepresenteerd in Nieuwspoor met een discussie tussen Van Mierlo, Nijpels en De Hoop Scheffer, is de spraakmakende studie *Ruud Lubbers* door de politiek redacteur en nu chef buitenland van het *Parool* Bert Steinmetz. De ondertitel van het boek, 'Peetvader van het poldermodel', geeft aan wat de auteur Lubbers toedicht (Prometheus, 248 blz., f31,95).

Een erg leuk boek en misschien ook nog bruikbaar in de tweede fase is *De magische vlucht. Een bundel Nederlandse volksverhalen uit de collectie van het Meertensinstituut*, samengesteld door Theo Meder. Het zijn mondeling overgeleverde verhalen van sprookjes als de wolf en de zeven geitjes en allerlei sagen tot aan moppen en sterke verhalen. Volkscultuur, maar wel met een lach (Bert Bakker, 276 blz., f34,90).

In september 1598 vertrokken vier schepen uit Rotterdam met het stoutmoedige plan via Straat Magellaan naar de Zuid-Amerikaanse Westkust te zeilen om Spaanse zilverschepen buit te maken. Daarna zouden ze de Stille Oceaan oversteken, in het nog onbekende Oost-Indië specerijen inkopen en met een rijke lading in Nederland terugkeren. Wat er van deze plannen terecht is gekomen kunt u lezen in een moderne vertaling van het verslag van Olivier van Noort, de leider van de expeditie. *Om de wereld*, vertaald, geannoteerd en ingeleid door

Vibeke Roeper en Diederick Wildeman (SUN, 200 blz., geïllustreerd, f39,50).

Bij uitgeverij Ambo verscheen een goedkope herdruk van de *Edda*, vertaald en ingeleid door Marcel Otten. Volgens *Vrij Nederland* vergoeden de poëzie en het glanzende Nederlands van de vertaling alle moeite van het lezen! Kopen dus en genieten van de avonturen van onze voorvaders in het Walhalla (Ambo, Olympusreeks, 453 blz., f39,90).

Tussen 1781 en 1788 werd Louis Sébastien Mercier beroemd in Europa met zijn *Tableau de Paris* in twaalf delen, een beschrijving in zeer vele hoofdstukken van het dagelijks leven in Parijs. Willem Derks maakte een selectie en De Arbeiderspers gaf deze uit onder de titel *Niemand ontbijt meer met een glas wijn* (Privedomein, 223 blz., f39,90).

Bij uitgeverij Kluitman verscheen onlangs *Die rare Romeinen* van Terry Deary. Het boek staat vol met leuke, gekke, serieuze en andere weetjes over de Romeinen en hun wereldrijk. Een inventief docent kan vast wel wat met de opgenomen spelletjes, verhalen en

recepten. Interessant is ook het stuk 'test je leraar'. Het boek dingt mee naar de prijs van de Nederlandse kindjury 2000, Engelse titel *Horrible Histories. The Rotten Romans* - vertaling Greet Eijnsink, 159 blz., met register, f10,95.

Tenslotte een fraaie studie over de ondernemer en journalist J.W. van den Biesen. Deze voormalige beursmakelaar heeft de basis gelegd voor het moderne Nederlandse krantenbedrijf met de onafhankelijke opstelling van het *Algemeen Handelsblad* in de negentiende eeuw. *Tussen Beurs en Binnenhof* door Jaco Schouwenaar (Prometheus, 464 blz., f45,-).

Jos Trippenree

POLITIEK IN NEDERLAND

Peter Bootsma en Willem Breedveld, *De verbeelding aan de macht. Het kabinet-Den Uyl 1973-1977* (Sdu Uitgevers, Den Haag 1999) 343 blz., prijs f39,90.

Midden tijdens een verkiezingsbijeenkomst in Nijmegen in 1971 waarop lijsttrekker Joop den Uyl sprak, dook plotse-ling len van den Heuvel met haar 'rooie vrouwen', gewapend met spandoeken, parmantig vanachter de coulissen het podium op, om vervolgens luidkeels een waslijst van eisen te declameren. Ik zie het nog voor me. Den Uyl was zichtbaar geïrriteerd, maar hield de regie. Handig gaf hij zijn praatje zo'n draai, dat deze luidruchtige achterban werd geappaiseerd. Enkele jaren later, in maart 1977, was ik getuige van een VVD-bijeenkomst in Waalwijk, waarop Hans Wiegel glorieerde - het kabinet-Den Uyl was zojuist gevallen over de grondpolitiek. De zaal, afgeladen met driedelige kostuums, ging bijkans uit zijn dak. Rechts Nederland vierde feest. Een baardige linkse interrumpant werd weggehoond en nog net niet gelyncht. Dat waren nog eens tijden. Polarisatie vierde hoogtij. Daarmee vergeleken is het nu maar een dooie boel.

Dit soort ooggetuige-herinneringen kwamen bij mij boven, bij het lezen van *De verbeelding aan de macht*, een biografie van het kabinet-Den Uyl (1973-1977). Het boek van de politicoloog Bootsma en de journalist Breedveld is gebaseerd op archiefstukken, maar vooral op gesprekken met sleutelfiguren van destijds. Het rode kabinet met het witte randje telde zeven ministers van de PvdA, twee van de PPR, een van D66, twee van de ARP en vier van de KVP. Een onmogelijke mix van progressief en conservatief, met Den Uyl in de rol van de gedreven, alleswetende albedil.

In de inleiding van het boek worden de ministers stuk voor stuk voorgesteld. Dit deel is wat stug en brokkelig gecomponeerd. Het betoog is in de tegenwoordige tijd gesteld, waardoor de auteurs soms in de knoop komen als ze de geïnterviewden vanuit het heden van 1999 laten terugblikken. Gelukkig komt er later meer vaart in het verhaal. Het ontrafelt de onderlinge verhoudingen en spanningen: links tegen rechts, Hollander tegen Brabander, protestant tegen katholiek, Den Uyl tegen Van Agt. Het is ook een smakelijke soap van overvloedig drinkende bewindslieden, nachtelijke marathonvergaderingen en in slaap vallende ministers.

De formatie door Jaap Burger was een 'kunststuk van macabere schoonheid', omdat deze barse formateur wist in te breken in de ARP en de KVP, zes prominente confessionelen ompraatte om minister te worden en zo het kabinet-Den Uyl mogelijk maakte; zulks niet tot onverdeeld genoegen van de KVP- en ARP-fracties. Gedogen ging van au. Vervolgens moesten en zouden er volgens de PvdA snel 'leuke dingen voor linkse mensen' gerealiseerd worden: een eerlijker verdeling van kennis, inkomen en macht, en de zwaarste lasten op de sterkste schouders. De ambitie was, de idealen en verlangens van de protestgeneratie uit de jaren zestig om te zetten in duurzame maatschappijhervorming. Minstens één van die plannetjes schittert in dit boek overigens door afwezigheid: de middenschool van Van Kemenade.

Gewerkt heeft het allemaal niet, of hoogstens ten dele. De oliecrisis van november 1973 gooide al meteen roet in het eten: autoloze zondagen, en een premier die pathetisch verklaarde dat de wereld van voor de oliecrisis niet meer terug-

keerde. Toen het bleek mee te vallen, kwam even later heel ondernemend Nederland bijkans in opstand, met tirades over het verslechterde ondernemingsklimaat. De berg aan hervormingsvoorstellen (vermogensaanwasdeling, investeringsrekening, ondernemingsraden, grondpolitiek) baarde achteraf gezien slechts een muis aan effectieve wetgeving.

Daarbij kwamen de incidentele crises, die alle publieke aandacht opslokten. In de Lockheed-affaire bleek Prins Bernhard zich niet ongevoelig voor financiële gunsten te hebben betoond. Den Uyl demonstreerde echter een imposante constitutionele stuurmanskunst en wist op het nippertje de heetgebakerde staatssecretaris Marcel van Dam binnen de ploeg te houden. Bernhard kwam er met een reprimande en een uniformverbod van af. Monarchie en kabinet waren gered. Dan waren er de rellen om de abortuskliniek-Bloemenhove, en de zaak van de gevluchte en weer gepakte oorlogsmisdadiger Pieter Menten, twee affaires die een wig dreven tussen minister van Justitie Van Agt en zijn linkse collega's. Van Agt werd zo ongenadig als harlekijn te kijk gezet, dat hierdoor de kiem werd gelegd voor de mislukte formatie van Den Uyl-II in 1977. De samenwerking tussen Van Agt en Den Uyl in het crisisteam bij de treinkapingen door Zuid-Molukkers kon die breuk niet meer lijmen.

Het boek eindigt met een uitvoerige beschrijving van de tragisch mislukte formatie van 1977. Door het CDA, de beoogde coalitiepartner, te overvragen kwam de PvdA, ondanks tien zetels winst, in de oppositiebanken terecht. Den Uyl durfde niet tegen zijn eigen partijraad in te gaan (die het resultaat van vijf maanden onderhandelen verwierp), net zo min als hij in 1971 de rooie vrouwen had willen afbekken. Hij liet zich zo het bos insturen. Van Agt werd het bij een etentje snel eens met Wiegel.

De druiven waren zuur. Pas een jaar later zou het oorlogsverleden van Willem Aantjes worden onthuld, waardoor een nieuw licht op de formatie werd geworpen. Omdat Aantjes geen minister kon worden, moest Andriessen wel in het kabinet, wat voor de PvdA onverteerbaar was. Zo eindigde de formatie als een Grieks drama. Het boek is zeer aan te bevelen voor wie nog eens met nostalgie wil terugdenken aan een tijd, dat het persoonlijke nog politiek was en het politieke nog persoonlijk.

Jan van Oudheusden

ACH JA, HET CDA

Kees Versteegh, *De honden blaffen* (Bert Bakker, Amsterdam 1999) 306 blz.

In 1992 noemde ik het in mijn boek over het CDA (*Een positieve grondhouding*) onwaarschijnlijk dat de partij nog in de twintigste eeuw uit het centrum van de macht zou worden verdreven. Op dat moment was dat bepaald geen gewaagde uitspraak: vrijwel iedereen dacht er zo over. Het maatschappelijk fundament van de christen-democratische macht, de relatie met het maatschappelijk 'middenveld', was onmiskenbaar aan erosie onderhevig, maar daaraan werd nog weinig betekenis gehecht.

Als je achteraf één gebeurtenis zou moeten noemen die de catastrofe inluidde, dan is dat ongetwijfeld het 'bami-akkoord' van januari 1993. CDA en PvdA werden het bij Bert de Vries thuis tussen de resten van een Chinese afhaalmaaltijd alsnog eens over de WAO. De kwestie had tussen de coalitiepartners tot grote moeilijkheden geleid omdat de PvdA afstand had genomen van de eerder overeengekomen ingrepen in de 'bestaande gevallen'. Lubbers gebruikte zijn kroonprins Brinkman om concessies af te dwingen. Hij liet Brinkman een akkoord sluiten met de VVD-fractie, maar dwong hem in Bergschenhoek dat in te trekken toen de PvdA zich alsnog inschikkelijk toonde. De gebeurtenis sloeg diepe wonden: bij Brinkman die zich misbruikt voelde, bij de PvdA die steeds meer het gevoel had dat ze net zo goed met de VVD kon gaan regeren, bij de VVD die het zoveelste bewijs van onbetrouwbaarheid van het CDA gezien had, bij aan het CDA verwante middenveldorganisaties als het CNV en bij het toch niet onaanzienlijke aantal CDA-kiezers die van een WAO-uitkering afhankelijk waren.

In het boek van Marcel Metze over het machtsverval van het CDA is het bami-akkoord al als eerste stap naar de ondergang beschreven, en Kees Versteegh doet dat nog eens dunnetjes over. Zijn boek wordt boeiend waar dat van Metze stopt: wanneer het CDA in de oppositie belandt. De vernederingen en andere akelige incidenten die het CDA tijdens paars 1 moest doorstaan liggen nog vers in het geheugen, maar doordat Versteegh ze eloquent achter elkaar zet, schetst hij toch een indringend, oud-testamentisch beeld van een eindeloze reeks 'Egyptische plagen'.

Zijn verklaring voor de misère is overtuigend en laat zien dat het nauwelijks anders had gekund: ook als een ander dan Enneüs Heerma de fractie had geleid, was de oppositie uitgelopen op een fiasco. Alles zat tegen. Het CDA constateerde met schrik dat haar relatie met het maatschappelijk middenveld was uitgehold en dat, nu de partij uit het centrum van de macht was verdwenen, de verwante organisaties haar zonder gewetensnood voorbijliepen om zaken te doen met paars. De deuren van het ambtelijk apparaat bleven ineens gesloten, een proces dat nog werd versterkt doordat de ambtelijke topposities een voor een in handen van PvdA'ers kwamen. De fractie, die jarenlang haar standpunten had afgestemd met die van de bevriende bewindslieden en geen discussiecultuur kende, was niet in staat ineens om te schakelen en op eigen kracht aansprekende standpunten te formuleren. Bovendien was zij diep verdeeld tussen de geestverwanten van Brinkman en de door Heerma geleide groep Lubbers-aanhangers.

Daarbij kwam dat de fractie op de huid werd gezeten door het partijbestuur, het partijkader en de bestuurlijke achterban, die niet konden verkroppen dat zij de macht kwijt waren en de stuntelende Kamerleden de schuld gaven. En ten slotte gaf Paars geen ruimte voor oppositie. Tegenover het gehate CDA trokken de paarse partijen één lijn en bovendien voerden ze 'CDA-politiek' uit. In het regeerakkoord was het liberale ideaal beleden van de staat die afstand houdt van maatschappelijke belangengroepen, maar in de praktijk werd het 'poldermodel' omarmd, waarin overleg met diezelfde maatschappelijke groeperingen centraal staat.

Versteegh gaat niet in op twee andere mogelijke verklaringen: de onvrede in vooral het Brabantse en Limburgse CDA over de vermeende randstedelijke dominantie van de landelijke partij en de nog immer sluimerende wrevel tussen de drie bloedgroepen. Vooral zonder dat laatste element had het CDA mijns inziens nog wel wat van zijn oppositierol

kunnen maken, of had het in ieder geval in de oppositie toekomst gehad. Voor een CDU-achtige, vaag-christelijk conservatieve formatie ter rechterzijde van de VVD zou in Nederland beslist ruimte zijn, zeker nu de VVD met de PvdA regeert. Maar die mogelijkheid is uitgesloten doordat progressieve, 'evangelisch-radicalen' antirevolutionairen in de partijtop nog altijd veel invloed hebben. Het zou interessant zijn de geschiedenis van het CDA in de oppositie nog eens vanuit dat perspectief te bekijken.

Steekhoudend lijkt me ten slotte Versteeghs stelling dat de oppositierol van het CDA niet goed heeft uitgepakt voor de democratie, zoals Hans van Mierlo had gehoopt, maar beroerd. Van het beloofde dualisme is niets terechtgekomen en langzaam is zelfs een zekere verloedering van de politieke zeden ingetreden. Ministers als Sorgdrager, Van Mierlo en Jorritsma kwamen veel te makkelijk weg bij affaires als de muiterij der pg's, het laten lopen van Desi Bouterse en het onjuist informeren van de Kamer inzake Schiphol. Het kon allemaal omdat de coalitie van de oppositie toch niets had te vrezen.

Dik Verkuil

VROUWEN IN DE JAREN ZESTIG EN NU

Germaine Groenier, *Vijf dagen bedenktijd. Leven na Dolle Mina* (Uitgeverij Prometheus, Amsterdam 1999) 281 blz., prijs f34,90.

Vijf dagen bedenktijd is het autobiografische verhaal van Germaine Groenier, Caro in het boek. Ze vertelt over haar leven van vroeger en nu. Het was een interessant leven, maar ze schrijft zoals je het misschien zou vertellen: wat warrig, en van de hak op de tak. Het jaren zestig-verhaal gaat over haar leven als Dolle Mina, als jong getrouwde, later gescheiden vrouw met twee kinderen. Nu leeft ze alleen in haar huisje in Frankrijk en wonen haar dochters in Nederland. Ze krijgt een ex-vriend op bezoek, met zijn nieuwe jonge partner. Interessant is het conflict waar Caro mee worstelt. Ze heeft gestreden voor de vrije abortus en de onafhankelijke toekomst van haar kinderen. Maar nu laat haar oudste dochter, destijds zelf ongewenst, abortus plegen op een door Caro eigenlijk wel gewenst kleinkind. Haar idealen van toen blijken niet zonder meer toepasbaar op het leven van haar dochter.

De kern van het Dolle Mina-verhaal van Caro wordt geïllustreerd door een dialoog tussen Caro en Britta, de jonge vriendin van haar vroegere partner. Britta verklaart dat ze 'absoluut geen feministe' is. Ze houdt niet van dat fanatieke gedoe en van die mannenhaat, verklaart ze. Caro is teleurgesteld dat dit het beeld is dat van de Dolle Mina's en feministes is blijven hangen. Ze vertelt aan Britta – en dit is de boodschap van haar boek – dat de tijd bij de Dolle Mina's de leukste tijd van haar leven was.

In haar roman beschrijft Groenier inderdaad de lol die ze hadden en de geweldig goede sfeer met andere vrouwen samen. Samen konden ze de hele wereld aan. De herinneringen van Caro aan de strijd van de Dolle Mina's zijn origineel, grappig en soms grimmig.

Het boek geeft veel informatie over de dagelijkse praktijk van de abortus-tijd, bijvoorbeeld over een tv-actie, waar pas telefonische reacties op kwamen, toen de presentator ten

einde raad meldde dat de telefoons roodgloeiend stonden – er had echter nog niemand durven bellen. Ook over het leven van een werkende moeder in een heel andere periode geeft het boek een ontluisterend beeld. Germaine Groenier nooit over haar kinderen, om er niemand aan te herinneren dat ze een werkende moeder was. Ze moest vooral niet lastig zijn.

Fragmenten uit het boek zijn zeker voor de geschiedenisles te gebruiken, zowel door de docent als door een zelfstandig werkende en lezende leerlingen. Voorbeelden zijn de les die Caro en haar strijdmakker Freke aan een collegezaal vol medische studenten geven (116-117) over de noodzaak van voorbehoedsmiddelen. Of Caro's tirades tegen de TROS, de enige omroep overigens die haar opleiding tot tv-regisseur wil financieren (34, 51 en verder).

Marijke Meuwissen

MONARCHIE ALS BEDRIJF

Remco Meijer, *Aan het hof. De monarchie onder koningin Beatrix* (Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam 1999) 302 blz., prijs f39,90.

De journalistiek wordt geregeerd door 'Koning Leugen', aldus onze vorstin. Mag zij zomaar geciteerd worden? En mag zij dat zomaar zeggen? Interessante stof voor staatsinrichting-liefhebbers. Deze liefhebbers kunnen hun hart ophalen met het boekje van Remco Meijer over 'Koningin Perfect', die ons land regeert.

Beatrix heeft gekozen voor perfectionisme en afstandelijkheid. Overtuigend weet Remco Meijer dat in *Aan het hof* duidelijk te maken. Systematisch beschrijft hij tot in de details het hele bedrijf rondom de koningin. Alles gecontroleerd, alles in orde.

Je kijkt niet meer zo onverschillig naar de koningin op staatsbezoek als je gelezen hebt hoe veel aan dat bezoek vooraf is gegaan en hoe gedetailleerd werkelijk alles voorbereid wordt. Zelfs de spontane wandeling van Beatrix en gezin over de vrijmarkt in Amsterdam (met 'de' kus) blijkt geregisseerd te zijn en bedoeld om het kille, zakelijke imago van de koningin wat bij te stellen.

Het hele koninklijk bedrijf wordt doorgelicht, met inbegrip van naam en toenaam van de meeste functionarissen in heden en recent verleden en met vermelding uit welk potje zij gefinancierd worden: indien zij niet onbezoldigd in dienst zijn, zoals de hofdames. Het zit allemaal heel vernuftig in elkaar. Welk legeronderdeel hoeveel functionarissen uitleent staat vermeld, maar ook voor hoe lang – zo lang dat de koninklijke familie optimaal kan profiteren van ervaring en persoonlijk contact, zo kort dat de carrière van de betrokkene niet geschaad wordt – en wie er betaalt en wie de uiteindelijk superieur is. Ook de verwerving en financiering van de zeven Nederlandse paleizen en het overige onroerend goed van de koninklijke familie wordt gedetailleerd besproken. Wie zorgt voor de tuin? En wie voor de paarden? En voor de auto's? Hoeveel paarden hebben ze en wat voor auto's? Uw nieuwsgierigheid wordt bevredigd.

De strakke regie door Beatrix wordt helder neergezet door Remco Meijer. Hier liggen volgens hem de kansen voor de troonopvolger: zijn irrationele kanten en spontane reacties zouden zijn kracht kunnen zijn. Zijn vervulling van de functie zal dan meer lijken op die van zijn oma, Juliana.

Het boek over de monarchie onder koning Willem IV zal wellicht grappiger zijn dan dit over zijn moeder. Degelijk is het werk van Meijer wel en het biedt ook leuke details en kleine wetenswaardigheden. Voor staatsinrichting en organisatieskundigen is veel interessants uit *Aan het hof* te halen; voor echte spanning en sensatie moeten we waarschijnlijk op de volgende vorst wachten.

Marijke Meuwissen

HANDBOEK

Remieg Aerts, Herman de Liagre Böhl, Piet de Rooy en Henk te Velde, *Land van kleine gebaren. Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-1990* (SUN, Nijmegen 1999) 384 blz., prijs f44,50.

Ruim tweehonderd jaar Nederlandse politieke geschiedenis in een nieuw handboek, dat is het resultaat van samenwerking tussen historici van de universiteiten van Groningen en Amsterdam. Zij hebben gekozen voor de invalshoek van de politiek, omdat die de verbindende schakel vormt tussen allerlei maatschappelijke ontwikkelingen. Nederland is niet een

land van dramatiek, stelt De Rooy in de inleiding. Met kleine stappen ging het voorwaarts.

Aan de 'politieke cultuur' hebben vele spelers en wissel-spelers deelgenomen. In de eerste fase, die van de nationale eenwording, breidde het aantal medespelers zich uit, totdat het paternalistische bewind van koning Willem I het deelnemersveld weer reduceerde. Daarna bloeide de liberale cultuur op, die politiek het karakter gaf van een herensociëteit. Eind negentiende eeuw braken de massabewegingen door, die in de eerste decennia van de twintigste stolden tot zuilen. Na 1960 verloren de klassieke ideologieën hun vanzelfsprekendheid en werd het besluitvormingsproces diffuser.

De vier opstellen zijn helder van vraagstelling en sluiten goed op elkaar aan. Ze overlappen elkaar zelfs, zodat we twee visies lezen op de scharnierpunten 1848, 1917 en 1947. Remieg Aerts beschrijft 'Een staat in verbouwing', ons land tussen 1780 en 1848. Het oude particularisme maakte plaats voor een nationaal en parlementair bestuur; er groeide een burgerlijke maatschappij; de eenheidsstaat kreeg vorm en ons land paste zich aan aan de veranderde internationale situatie. Aerts gaat analytisch te werk, met een scherp oog voor de paradoxen en inconsistenties die bijvoorbeeld het bewind van koning Willem I kenmerkten. Heel goed geeft hij aan hoe de Franse heerschappij de bezem haalde door het oude bestel, hoe rationaliteit en uniformiteit veld wonnen, en hoe het ideaal van Willem I strandde in de Belgische Opstand. Henk te Velde beschrijft de bovenvermelde schaalvergroting tussen de grondwetten van 1848 en 1917. Politiek evolueerde

van herendebat tot massamanifestatie. Hij legt verbanden tussen gewoonlijk apart beschreven ontwikkelingen. Zo was de ethische politiek met betrekking tot Indië een logische component van de eerste generatie sociale wetgeving; zo zou massademocratie niet goed denkbaar zijn geweest zonder de invloed van nieuwe vervoermiddelen als de trein en de fiets; zo is de vrouwenbeweging niet los te zien van de beweging voor sociale wetgeving. Te Velde is de enige die ruime aandacht schenkt aan culturele vernieuwingstendenzen (Tachtigers, gemeenschapskunst). De Rooy beschrijft de periode 1913-1949, samengevat onder de subtitel 'een ongemakkelijke democratie'. De verzuiling kreeg vorm, bekroond in het radiozendtijdsbesluit van 1930. Een grote maatschappelijke stabiliteit was het gevolg. Alomtegenwoordig is Colijn, schipper naast God, die van De Rooy een herwaardering krijgt. Binnen de smalle marges van het mogelijke verbeterde hij vanaf 1936 de defensie. De bezettingsperiode wordt vooral belicht vanuit het perspectief van de politieke vernieuwing: de mislukte doorbraak. De politicoloog De Liagre Böhl neemt de periode 1945-1990 voor zijn rekening, eerst gekenmerkt door consensus en vervolgens door polarisatie, om uit te monden in het consensusdenken van het poldermodel. Hij maakt aannemelijk dat de tradities van pacificatie en wederzijdse tolerantie in dit model doorwerken.

Het boek geeft een goed beeld van de veranderingsprocessen van de afgelopen twee eeuwen. Het bevat een schat aan informatie, gestuurd door het filter van de nieuwste wetenschappelijke inzichten. Een handig hulpmiddel bij de voorbereiding.

Jan van Oudheusden

OORZAAK EN GEVOLG

Michael Weber, De strijd van de Afro-Amerikanen voor gelijke burgerrechten.

Kevin Shillington, Onafhankelijkheid in Afrika.

Twee delen uit de serie Oorzaak en Gevolg, uitg. Ars Scribendi, Harmelen 1999, 74 en 75 blz., prijs per deel f32,50

Er zijn weer twee nieuwe delen verschenen in de reeks *Oorzaak en Gevolg* van Ars Scribendi. Ervaring leert dat deze reeks uitstekend voldoet voor leerlingen die zelfstandig met onderwerpen uit de twintigste eeuw aan de slag gaan. De teksten zijn doorgaans helder, de opzet is duidelijk, de bronnen en illustraties welgekozen.

Het deeltje onder de politiek correcte titel *De strijd van de Afro-Amerikanen voor gelijke burgerrechten* voorziet duidelijk in een behoefte. Groot is immers de belangstelling onder leerlingen voor de strijd tegen discriminatie van de zwarten in de Verenigde Staten. Achtereenvolgens worden behandeld: de tijd van de slavernij in Amerika, de periode van Jim Crow, de NAACP, de interne migratiegolven als gevolg van beide wereldoorlogen. Vervolgens de hoofdmoot: de strijd om desegregatie van de scholen, de rol van Martin Luther King in de beweging voor burgerrechten begin jaren zestig, de Civil Rights Act, de Voting Rights Act, en de geweldsgolf van eind jaren zestig. Systematisch worden zowel de oorzaken als de gevolgen van bepaalde ontwikkelingen uit de doeken gedaan. Ik geloof niet dat belangrijke personen of bewegingen gemist worden in dit beknopte overzicht. Ook Stokeley Carmichael, Jesse Jackson en Louis Farrakhan worden aangestipt. Het boekje eindigt met een balans wat bereikt is (onder meer toe-

name zwarten in ambtelijke posities) en welke knelpunten er nog liggen (verloederde binnensteden).

Ook het deeltje over de dekolonisatie van Afrika is heel helder van opbouw en stijl. De auteur Kevin Shillington (die diverse malen eerder over Afrikaanse geschiedenis publiceert) wenst uitdrukkelijk niet mee te zingen in het koor van diegenen die Afrika als een verloren continent bestempelen. Hij bagatelliseert de vele burgeroorlogen die er geweest zijn, de honger, ellende en dictaturen, en hij benadrukt dat Afrikanen ontzettend hun best doen de problemen aan te pakken. Het verleden is daarbij een loden last. Hij legt uit hoe koloniaal Europa ruim een halve eeuw lang de touwtjes in Afrika in handen hield. Europeanen waren er niet op uit Afrika te ontwikkelen, maar het continent ten eigen bate uit te buiten. Vooral door toedoen van de Tweede Wereldoorlog veranderde het koloniale tij. Zwarte elites leverden woordvoerders van het Afrikaans nationalisme: Nkroemah, Kenyatta, Senghor. Na Noord-Afrika was het omstreeks 1960 de beurt aan de zwarte koloniën van Engeland, Frankrijk en België om de nationale vlag te hijsen, op afstand gevolgd door de Portugese koloniën. De nasleep van etnische strijd, schuldenlast, mislukte democratie wordt ook vermeld. Van de 54 Afrikaanse landen kregen er 32 te maken met militaire staatsgrepen. De genocide in Rwanda kostte 750.000 mensen het leven. Noem dat maar niets. In dit boek is aan dat soort feiten slechts summier aandacht besteed. Nu is het natuurlijk onmogelijk de veelheid van thema's en problematieken in enkele tientallen bladzijden te vatten. Alles wordt dus even aangestipt: de Algerijnse oorlog, de problemen in Kongo, de situatie in Zambia... Maar als eerste kennismaking met de Afrikaanse geschiedenis voldoet dit deeltje wel.

Beide delen bevatten een verklarende woordenlijst, een chronologisch overzicht en een uitvoerig register. Zeer geschikt voor de schoolbibliotheek.

Jan van Oudheusden

Kleiookrant

...ing bepaalt
...ca-onderwijs
...ratie door veelheid aan opkleding
...ronduit 'ongewenst' dat universi-
...taire instellingen zich telkens la-
...verleiden tot het creëren van
...telema-

...al behaalt uiteindelijk
...een redelijk perce-
...de eindstreep. Bij
...dingen is meer
...mun

Nieuws van het

VGN

bestuur

VMBO ingevoerd

Met ingang van dit cursusjaar is het VMBO ingevoerd. Bij de invoering van de tweede fase stond de onderwijswereld op z'n kop, bij het VMBO wordt er hooguit achter oren gekrabd. Zo lijkt het.

Het bestuur heeft in de afgelopen jaren zeker niet stil gezeten. Vele gesprekken over het behoud van ons vak in alle leerwegen, in het algemene deel. Zorg om het vak binnen de basisvorming, niet alleen in de eerste twee jaar, maar tot en met leerjaar drie. Zorg om het eindexamenprogramma, welke kerndelen wel en welke niet. Adviezen voor het behoud van het onderdeel staatsinrichting binnen het vak geschiedenis.

Het bestuur heeft het gevoel dat een heel eind van de race is gelopen, de finish is echter nog niet bereikt. Daar waar we kunnen, laten we onze stem horen.

Een van die plaatsen is *Kleio*. In dit nummer komen al een aantal zaken aan bod in artikelen over de gang van zaken bij de invoering op enkele scholen, over doelen en problemen van het VMBO, over lesideeën en over aspecten van de basisvorming. En in het volgende nummer kunnen we nog meer verwachten.

Heb je VMBO-collega's die ons niet kennen, laat ze weten dat we er zijn, belangrijker nog: laat van je horen.

En verder

Op de eerste vergadering van het nieuwe jaar hebben we de stukken voor de jaarvergadering besproken, die in het middenkatern van dit nummer zijn afgedrukt. We hebben de begroting vastgesteld en nieuwe afspraken gemaakt over administratie en penningmeesterschap van de VGN.

De Werkgroep Staatsinrichting zal de aanbevelingen uit haar rapport over de didactiek van de staatsinrichting in de basisvorming van het vmbo concreter maken en naast de plannen leggen van de Commissie Historische en Maatschappelijke vorming, de commissie-De Rooy.

Bij SLO kunnen veldaanvragen ingediend worden. Bij deze vragen we de commissies van de VGN na te denken over problemen die zij bestudeerd zouden willen hebben of materiaal dat zij ontwikkeld zouden willen zien. In principe zijn alle onderwerpen mogelijk.

De voorzitter van de CEVO heeft het VGN-bestuur gevraagd een kandidaat voor te dragen voor een vacature, die per 1 augustus zal ontstaan in de vaksectie geschiedenis B/C/D.

Bent u geïnteresseerd, dan kunt u meer informatie vragen bij de voorzitter van de VGN, vóór 25 februari - in verband met het tijdpad van de CEVO.

De eisen, die aan een nieuw lid van de CEVO gesteld worden zijn de volgende:

- een goede vak kennis;
- les geven aan examenkandidaten mavo en minstens enkele jaren recente ervaring hiermee hebben;
- geen (mede)auteur zijn van een methode;
- belangstelling hebben voor examenopgaven;
- en tevens wordt: gezien de samenstelling van de vaksectie gezocht naar een vrouw, die niet in de randstad woont, niet afkomstig is uit het protestants-christelijk onderwijs en behalve met mavo ook ervaring heeft met vbo.

Het Steunpunt geeft ook verdere voorlichting en gaat educatief materiaal ontwikkelen.

Voor meer informatie:
Erik Guns, projectcoördinator,
Steunpunt Gast sprekers,
Oosthalen 8, 9414 TG
Hooghalen.
Tel. 0593-592600/Fax 0593-592546.
E-mail: hckampw@bart.nl

39

Onderwijs over mensen- rechten

Vrijwilligers gevraagd!

Amnesty International wil de mensenrechtenproblematiek meer bekend maken en verzorgt in dat kader ook lessen op scholen. De afdeling Onderwijs en Jongeren van Amnesty Amsterdam beschikt over veel materiaal om te gebruiken bij lesvoorbereiding in de klas. Daarbij worden nu leraren gezocht!

Bent u met pensioen, voortijdig uitgetreden of heeft u niet zoveel lessen meer en daarom overdag in schooltijd nog wat tijd over: er zijn mensen nodig die éénmalig een les over mensenrechten willen geven, eventueel structureel ieder jaar aan dezelfde school, bijvoorbeeld in de derde klassen. Verder vragen scholen soms om informatie. Dan moet er afhankelijk van wat men nodig heeft een pakket uit ons materiaal samengesteld worden.

Gast sprekers over WO II

Herinneringscentrum Kamp Westerbork

Op 1 december 1999 is het Landelijk Steunpunt Gast sprekers WO II van start gegaan. Het is ondergebracht bij het Herinneringscentrum Kamp Westerbork en financieel mogelijk gemaakt door het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport.

Het Steunpunt treedt op als intermediair tussen gast spreker en onderwijs. U kunt er vragen naar gast sprekers die willen vertellen in de les. Ook kunnen gast sprekers uitgenodigd worden hun verhaal te doen in een bepaald museum of op het terrein van Kamp Westerbork.

U wordt ingewijd in de ontstaansgeschiedenis en het werk van Amnesty en u krijgt eventueel een training in het lesgeven met ons materiaal.

Geïnteresseerd?
Neem contact op met
Annelies Lyppens, Huizerweg
65, 1261 AV Blaricum.
Tel. 035-5389019.

Internet

Aardige links voor het onderwijs in de Oude Geschiedenis

BBC Romans Home Page
in de BBC serie 'Schools on
line', vooral bedoeld om lera-
ren in het basisonderwijs
behelpzaam te zijn. Het didac-
tisch gehalte is dan ook goed,
aardige teksten, plaatjes, een
quiz. Het smeekt eigenlijk om
een bewerking voor de
Nederlandse doelgroep!
[http://www0.bbc.co.uk/edu-
cation/romans/index.htm](http://www0.bbc.co.uk/education/romans/index.htm)

Egyptology Resources
De auteur, de Engelsman Nigel
Strudwick, heeft, in samenwer-
king met de universiteit van
Cambridge, maar onder eigen
verantwoordelijkheid een
prachtige verzameling
gemaakt over zo ongeveer
alles dat betrekking heeft op
het oude Egypte.
Zeer aanbevolen.
[http://www.newton.cam.ac.
uk/egypt/](http://www.newton.cam.ac.uk/egypt/)

Fictional Rome
is een databank waarin op
allerlei manieren gezocht kan
worden naar en in Engelstalige
fictie over de Romeinse
geschiedenis. Wie heeft wan-
neer/wat over keizer Claudius
geschreven en wat vinden des-
kundigen van dat geschrift?
Verantwoordelijk is het
Richard Stockton College in
New Jersey, VS.
[http://www.stockton.edu/
~roman/fiction/](http://www.stockton.edu/~roman/fiction/)

*Mesopotamia, Highlights of the
collection*
geeft een aantal hoogtepunten
uit de wetenschappelijke ver-
zameling van het Oosters
Instituut van de Universiteit
van Chicago. Het betreft voor-

al beeldend materiaal, voor-
zien van een korte toelichting
en een wetenschappelijke ver-
antwoording. Voor wie op
zoek is naar mooie plaatjes en
ook nog wil weten waar ze
over gaan en waar ze vandaan
komen.

[http://www.oi.uchicago.
edu/OI/MUS/HIGH/OI_Muse-
um_Mesopotamia.html](http://www.oi.uchicago.edu/OI/MUS/HIGH/OI_Museum_Mesopotamia.html)

Perseus project

Dit is een zeer, zeer omvang-
rijk wetenschappelijk project,
dat in zijn oervorm dateert
van 1987. Verantwoordelijk is
Tufts University in het
Amerikaanse Massachussets.
Het is destijds opgezet om
archaische en klassiek Griekse
teksten in hun oorspronkelijke
vorm en in Engelse vertaling
zo breed mogelijk bekend te
maken. Het biedt onder ande-
re meer dan 30.000 goed
beschreven afbeeldingen.
Inmiddels is het uitgebreid
met latijnse teksten en zelfs is
er nu sprake van renaissancis-
tische... Een *evolving digital
library* van enorme betekenis.
<http://www.perseus.tufts.edu/>

Restje Duitsland

[http://www.willy-
brandt.org/biographie/](http://www.willy-brandt.org/biographie/)
Een site geheel gewijd aan het
veelbewogen leven van Willy
Brandt, voorzien van een aan-
tal video- en geluidsfragmen-
ten.

[http://www.pathfinder.com/
time/special/moy/1953.html](http://www.pathfinder.com/time/special/moy/1953.html)
Time magazine over Adenauer
als man van het jaar in 1954;
met de nodige anecdotes.

[http://www.britannica.com/
bcom/eb/article/8/0,5716,
37298+5,00.html](http://www.britannica.com/bcom/eb/article/8/0,5716,37298+5,00.html)
Onvolprezen Amerikaanse site
van de *Encyclopedia Britannica*.
Recent sterk vernieuwd en vrij
te raadplegen. Een uitstekend
vertrekpunt voor vrijwel elk
onderwerp. Levert behalve de
doorwrochte encyclopedie-
tekst ook links, die voorzien
zijn van een kwalitatieve
beoordeling en recent versche-
nen literatuur over het onder-
werp. Zeer fraai.

Cees Bol

Symposium

Keizer Karel V en het Europa van zijn tijd

Ter gelegenheid van de vijf-
honderdste geboortedag van
Karel V organiseren de
Spaanse ambassade in Neder-
land, het Instituto Cervantes
in Utrecht en de Ministeries
van Buitenlandse Zaken en
van OC&W op 26 mei een
symposium in Den Haag rond
Keizer Karel V.
Deskundigen uit Nederland en
Spanje zullen korte inleidin-
gen houden over de staat, de
kerk, het economisch systeem
en de kunst in zijn tijd, waar-
na met de aanwezigen van
gedachten wordt gewisseld.
De wetenschappelijke coördi-
natie wordt verzorgd door
prof.dr. W.P. Blockmans (UvL)
en prof.dr. Martinez Shaw
(UNED, Spanje).

Het symposium is onder ande-
re bedoeld voor docenten
geschiedenis. De gebruikte
talen zijn Spaans en Neder-
lands met simultaan vertaling.
Deelname is gratis.

Geïnteresseerden kunnen een
folder en inschrijfklaar aanvrage
bij:
Ministerie van OC&W, de heer
C. Brom, Postbus 25000, 2700
LZ Zoetermeer (onder vermelding
van symposium Karel V).
E-mail: c.brom@minocw.nl

JONG!

Jongerencultuur en stijl in Nederland 1950-2000

Al geruime tijd valt er post in
de brievenbus van de eindredac-
teur, die opvalt door de
mooie felgekleurde vormen,
letters en blokken die erop
staan. De mensen die bezig
waren een tentoonstelling in
elkaar te zetten over jongeren-
cultuur hielden zo de samenle-
ving op de hoogte van a. hun
initiatief, b. hun begin, c. de
vorderingen, d. de uitgebreid-
heid van hun activiteiten, e.
wat tegenslag, f. toch met
goede moed verder, g. het
komt eraan, h. het is bijna
zover, i. maar nog niet hele-
maal enzovoort.
U begrijpt dat ik al heel wat
brieven heb opengemaakt en
steeds geïntrigeerder raakte.

Nu is het dan zover. De hoe-
veelheid post blijkt ook te
maken te hebben met het feit
dat er meerdere musea betrok-
ken zijn bij het project.
In eerste instantie zijn dat het
Drents Museum in Assen en
het Historisch Museum
Rotterdam in het
Schielandshuis.
Van 13 februari tot en met 7
mei zijn daar te zien:

*in Assen -
JONG! 1950 - 1990,
in Rotterdam -
JONG! 1990 - 2000.*

Van 27 mei tot en met 20
augustus wisselen de musea
van expositie.
In het najaar verhuizen beide
tentoonstellingen naar Venlo,
naar het Limburgs Museum.
Op deze exposities worden de
jongerenculturen in Neder-
land van de afgelopen vijftig
jaar zeer uitgebreid in beeld
gebracht. Na oproepen in de

TE KOOP

t.e.a.b. voor geïnteresseerde:

Tijdschrift voor Geschiedenis
jg 63 (1952) - 103 (1990)
Kleio jg 6 (1965) - 39 (1998)

Bel: 0294-283207.

media hebben vele particulieren spullen uit hun jeugd ter beschikking gesteld, van Beatles-plakboeken tot cult-schoenen en versierde leren jacks. Kleding bepaalde, zoals nu, de groep waarbij je hoorde.

Ook wordt aandacht besteed aan de verschillende slangs van de groepen jongeren en hun muzikale voorkeuren. De samenstellers van de tentoonstellingen hopen een inhoudelijk uitgebreid en samenhangend beeld te kunnen geven van de jongerencultuur.

Bij de tentoonstellingen zal educatief materiaal ontwikkeld worden. U kunt dat het beste zelf op gaan halen. Als de tentoonstellingen zo leuk zijn als alle publiciteit vooraf belooft, zijn ze echt de moeite waard. Verder verschijnt het boek *JONG!*, waarin de verschillende jongerenculturen uitgebreid worden beschreven door middel van interviews, achtergrondartikelen en foto's. Het is verkrijgbaar bij de musea.

Dossier Geschiedenis

Op woensdag 15 maart (9.40 - 10.00 uur) wordt een programma uitgezonden over de Vikingen. Mythen worden gescheiden van historische werkelijkheid. Wie waren de Vikingen? Hoe zag hun wereld er destijds uit? Hoe hebben ze geleefd? Er wordt intensief gebruik gemaakt van recente vondsten en nieuwe feiten. Begeleidend materiaal: handleiding met kopieerbare werkbladen, bondige achtergrondinformatie en tips, 12 blz., f12,90.

Dossier Geschiedenis Marco Polo wordt herhaald op woensdag 26 april van 9.40 - 10.00 uur. De video *Dossier Geschiedenis Marco Polo* van 20 minuten kost f39,-. De handleiding met kopieerbare werkbladen f12,90.

Sovjet-Rusland 1917-1953

Deze nieuwe serie speelt voornamelijk in de tijd van Stalin. Het is een fraaie productie: drama wordt afgewisseld met historisch archiefmateriaal. De serie is een coproductie van Teleac/NOT en de BBC. De voertaal is Engels met een Nederlandse ondertiteling. Er zijn vijf programma's en ze worden uitgezonden vanaf woensdag 22 maart om 9.40 uur. In mei wordt de serie herhaald in twee keer. Ook hierbij verschijnt een handleiding met suggesties voor gebruik in de les, verdere informatie en kopieerbare werkbladen.

TELEACNOT
educatieve
omroep

Nederland in de prehistorie

Op zondag 20 februari start een nieuwe serie over de prehistorie. Leo Verhart, archeoloog en conservator bij het Rijksmuseum van Oudheden, vertelt daarin aan de hand van vondsten, reconstructies en theorieën hoe de wereld er toen uitzag. Dat is hem wel toevertrouwd. Verhart geeft al jaren lezingen, en publiceert, om de archeologie meer onder de mensen te brengen (zie bijvoorbeeld ook *Kleio* 1998 nr. 2, 16 e.v.).

Bij de serie verschijnt een boek van Theo Holleman over de thema's die in de tv-programma's aan de orde komen, geïllustreerd, f39,90. Uitzendtijd: met ingang van 20 februari twaalf keer op zondag van 18.37 - 18.52 uur op TV2.

Gemeentearchief Amsterdam

Jacob Olie (1834-1905), fotograaf van 19de-eeuws Amsterdam. Tot en met 16 april

De foto's van Jacob Olie van het negentiende-eeuwse Amsterdam zijn bekend. In 1959 werd zijn fotoarchief weer gevonden en verwierf het Gemeentearchief van Amsterdam de glasplaatnegatieven. Begin jaren negentig kwamen daar originele afdrucken, tekeningen, dagboeken, brieven en recepturen bij. Met behulp van al dit materiaal is nu een tentoonstelling gewijd aan leven en werk van Jacob Olie in het Gemeentearchief. Ook op straat kun je iets merken van de Amsterdamse 'Olie-roes'. In de binnenstad van Amsterdam en in Oud-Zuid zijn bill-boards geplaatst, waardoor je de oude situatie op een foto kan vergelijken met het straatbeeld ter plekke.

Jacob Olie stamde uit een geslacht van houtvlotters en walvisvaarders. Hij volgde een opleiding tot timmerman en bouwkundig tekenaar, en werd leraar en later de directeur van de eerste Amsterdamse ambachtsschool. Aan het eind van de jaren vijftig bouwde hij zelf een camera en begon te experimenteren met fotografie op glasplaten, waarvoor hij ook de emulsie

maakte. Hij maakte portretten, maar vooral veel haven- en straatgezichten. Hij fotografeerde van ± 1861-1864 en van 1890-1904. Op de site is een selectie te zien van de foto's: www.gemeentearchief.amsterdam.nl

Over Jacob Olie zijn recent verschenen: Peter Paul de Baar, *Jacob Olie (1834-1905), fotograaf van Amsterdam* ter gelegenheid van de conservering van de Jacob Olie collectie; hierin ligt de nadruk op het stads- en straatbeeld rond de eeuwwisseling; met drie stadswandelingen (Thoth Uitgeverij, f18,50), het tentoonstellingsboek van Anneke van Veen, *Jacob Olie Jbz (1834-1905)*, f59,50 paperback (alleen in het museum verkrijgbaar) en f95,- gebonden (Focus Publishing) en een fotoboek *Jacob Olie: Amsterdam gefotografeerd aan het einde van de 19e eeuw*, ingeleid door Hans Aarsman (De Verbeelding) f39,90.

Gemeentearchief Amsterdam, Amsteldijk 67. Openingstijden maandag t/m zondag 11.00 - 17.00 uur.

Commissie Bavo/Vmbo

Enkele opmerkingen over de nieuwste bavo- geschiedenistoets

Deze toets is verplicht voor de leerjaren 2 en 1 in 1999/2000 en voor de leerjaren 3 in 2000/2001.

Alle vragen gaan over het tapijt van Bayeux en de slag bij Hastings. De vraagstelling is vooral gericht op domein A en op de informatievaardigheden uit de preambule van de kerndoelen.

(Over de toets van volgend jaar wordt gezegd dat deze meer kennisgericht zal zijn.)

De toets bestaat uit een bronnenboekje, 17 opgaven en een antwoordkatern. Uit dit materiaal kunnen 4 toetsen worden samengesteld. Van de 17 opgaven moeten er 9 beantwoord worden door (i)vbo-leerlingen en minimaal 10 (met een maximum van 13) door alle overige leerlingen. Deel 1 van het bronnenboekje bevat een leuke instaptekst en voornamelijk afbeeldingen van het tapijt van Bayeux. Deel 2 bevat geschreven teksten over de slag bij Hastings uit de tijd zelf en uit onze tijd. Door de samenstellers van de toets wordt het advies gegeven om deze tekeningen en de tekst in de les voor de toets samen met de leerlingen door te nemen. De leerlingen kunnen dan kennis maken met het onderwerp en zullen niet zo snel in tijdnood komen. Ook is het de bedoeling dat tijdens deze uitleg vraag 1 al behandeld wordt. Deze vraag is alleen voor het ivbo bestemd en dient bij de andere afdelingen als een soort inleiding.

De manier waarop de toetsen kunnen worden samengesteld is niet al te duidelijk beschreven. Men heeft het steeds over 8 kernvragen. Nu bestaat deel 1 uit precies 8 vragen, dus je zou verwachten dat dit de kernvragen zijn, maar niets is minder waar. De kernvragen komen uit deel 1 én deel 2. Het zijn de vragen: 2, 4, 5, 6, 7, 9, 11 en 13. Deze vragen

moeten alle leerlingen maken. Op bladzijde 5 en 6 van de handleiding is verder te lezen welke vragen voor de verschillende toetsen kunnen worden toegevoegd. Daarbij moet je goed opletten, want sommige vragen kunnen niet beantwoord worden zonder een bepaalde andere vraag. Dit alles is niet praktisch en vooraf moet een leerkracht veel knip- en plakwerk verrichten, of je moet leerlingen zo goed weten te instrueren dat zij bij elke vraag op het bord kijken of deze nu wel of niet gemaakt moet worden.

Let op: bladzijde 4 en 5 van de opgaven beginnen beide met de toets 2; op bladzijde 4 staan alleen de kernvragen maar op bladzijde 5 staan ook andere vragen naast de kernvragen.

Voor het samenstellen van de toets moet de docent al heel wat werk verrichten. Maar dan is hij er nog niet, want de berekening met het correctievoorschrift is niet eenduidig en de omrekening naar een cijfer doe je evenmin zo maar. Verwacht het CITO werkelijk van de huidige generatie leerlingen dat ze zo gedifferentieerd en uitgebreid antwoorden? Staat de energie en de hoeveelheid tijd die leerlingen en docent moeten investeren nog wel in verhouding tot het rendement van deze toetsing? Wordt hier niet getoetst om het toetsen?

In het schooljaar 1997/1998 heeft een vwo-3 klas van mij (Marie-Jes) meegedaan aan de pretest van deze 'Hastings-toets'; deels omdat ik te weten wilde komen hoe dit in zijn werk ging en deels om invloed uit te kunnen oefenen op het onderwerp en de vraagstelling. Genoemde toets was destijds redelijk gemaakt, maar volgens mij weinig zinvol; en dat heb ik ook gezegd in mijn commentaar. Het onderwerp gaat over een eenmalig incident waarvoor noch historische kennis, noch inzicht noodzakelijk is; iedereen die goed kan kijken en lezen kan de opgaven maken. Anderzijds is het wel erg knap dat de vragenmakers van het Cito erin slagen toetsen samen te stellen waar geen enkele voorkennis voor noodzakelijk is.

Dan nog een paar opmerkingen over de vragen. Lang niet alle leerlingen zullen begrijpen dat bij vraag 3 oorspronkelijke bronnen worden bedoeld.

Verder is het antwoordmodel van de vragen 8 en 15 erg onduidelijk. Je kunt er nogal wat kanten mee op.

Conclusie

De hele toets overziend menen wij dat van de docenten en de leerlingen veel te veel en weinig zinvolle energie gevraagd wordt; dat het onderwerp niet direct de interesse zal wekken bij veel leerlingen, terwijl de gevraagde leesvaardigheid in het nadeel werkt van vbo- en mavo-leerlingen. Je kunt de toets maken zonder iets van geschiedenis te weten.

Leerlingen toetsen voorleggen die ze niet kunnen maken omdat ze te moeilijk zijn of omdat ze geen relatie hebben met 2 à 3 jaar geschiedenis - derwijs is ons inziens noch pedagogisch, noch didactisch verantwoord.

Marie-Jes Boonekamp en
Annet van Leersum

Reactie en toelichting

Het is een goed gebruik dat leden van de Commissie Basisvorming/Vmbo geregeld in *Kleio* hun reactie geven op de eindtoets basisvorming. Graag maak ik, als Cito-medewerker en direct betrokkene bij de ontwikkeling van de bavo-toetsen, deze keer gebruik van de mogelijkheid die de redactie mij biedt om aan de door hen gemaakte opmerkingen enige eigen kanttekeningen toe te voegen.

De volgorde van de opgaven, acht kernopgaven

De aangeleverde opgavenbladen bevatten kernopgaven en een aantal daaraan desgewenst toe te voegen opgaven. Door die keuzemogelijkheid kan de toets nader worden afgestemd op het prestatieniveau van verschillende groepen leerlin-

gen, zo staat in de handleiding. Die mogelijkheid bestond, tot veler teleurstelling, nog niet in de bavo-toetsen van de eerste generatie.

Deze toets is gericht op vaardigheden. In het bijgaande bronnenboekje zijn als werkmateriaal visuele en textuele informatiebronnen opgenomen. In de voorstellen voor de samenstelling van de toets - en dus ook bij de knip- en plak aanwijzingen - is er uiteraard al rekening mee gehouden dat de volgorde van de opgaven geen willekeurige kan zijn.

Dat niet alle aangeleverde pagina's zonder meer gekopieerd kunnen worden is helaas een feit. Het alternatief, het toetsuren van een groot aantal kant-en-klare toetsen, zou erg veel papier gekost hebben. Wie weet wordt dat ooit nog eens prettiger geregeld wanneer de toetsen op cd-rom worden verspreid. Wij willen daarvoor graag onze best doen.

Leerlingen die niet weten welke opgaven ze moeten maken

Wie knipt en plakt zoals in de handleiding is voorgesteld, brengt zijn/haar leerlingen niet in onzekerheid over de vraag of ze bepaalde opgaven nu wel of niet moeten maken. Want: leerlingen zien dan in de toets die ze op tafel krijgen alleen de opgaven die ze moeten maken. De opgavennummers kan hen evenmin in verwarring brengen. Die volgt de samenstelling van de toets. De nummering wordt door de docent aangebracht in de daarvoor gemaakte invulblokken in de kantlijn, bij het begin van elke opgave. Daar is gelukkig geen schoolbord voor nodig.

Lastig knippen, lastig plakken, lastig cijfer geven

Het knippen en plakken is, bij de lay-out van de opgavenbladen, zo eenvoudig mogelijk gemaakt. De opmaak is zodanig dat het werk beperkt kan blijven tot het afplakken van opgaven aan de onder- of de bovenrand van een opgavenblad. Voor het ene geval waarbij het knippen en plakken niet op deze manier viel op te lossen zijn in het toetspakket

al twee alternatief geplakte pagina's opgenomen. In de handleiding wordt dit ook uitgelegd.

Een toets levert scores op, die kunnen vervolgens worden geïnterpreteerd in de vorm van cijfers. Allereerst moet de grens tussen voldoende en onvoldoende (de cesuur) worden bepaald. Is die er, dan moet er gerekend worden. Dat rekenwerk is al gedaan en in een grote tabel verwerkt waarin met een heleboel mogelijke cesuren rekening is gehouden. Het is daarom dan ook een tabel met erg veel getallen. Om die tabel bij de resultaten van een bepaalde groep leerlingen te gebruiken moet degene die het werk nakijkt bepalen welke prestaties de leerlingen zouden moeten leveren om een voldoende te krijgen. Dat gaat inderdaad zelden 'zomaar', zeker niet als de meetlat door een ander geleverd is. In dit opzicht is de omrekentabel inderdaad niet meer dan een - niet zo eenvoudige - handreiking. Was het méér, dan was de toets een bavo-examen. Zouden docenten bij de toets toch een externe (voorbeeld-)norm prefereren, dan kunnen wij de omrekentabel veel eenvoudiger en overzichtelijker maken.

Toetsen zonder voorkennis

Bronnentoetsen van dit soort zijn gericht op vaardigheden en niet op allerlei feitenkennis. Het gaat bij die vaardig-

heden om meer algemene en meer vakspecifieke. Of daarbij geen enkele voorkennis nodig is? De bij vaardigheden in aanmerking komende know-how is - mits als zodanig onderwezen en getoetst - natuurlijk ook een vorm van (voor)kennis. Leerlingen die (vrijwel) alleen vertrouwd zijn met toetsen die bestaan uit feitelijke en begripsvragen over doorgaans enkele weken geleden behandelde leerstof die ze een paar avonden van te voren nog eens met veel inzet memoriseerden, zullen deze bronnen-toetsen inderdaad niet zomaar als toets accepteren. Dan is het alleen maar 'gewoon', 'te makkelijk', of 'te moeilijk' lezen.

Is het onmogelijk om ook vertrouwde feitenkennis bij dit soort toetsen te betrekken? In theorie zou het best kunnen. De beslissing om vaardigheden op deze manier 'kennisloos' te toetsen werd destijds sterk bepaald door de zekerheid dat vaardigheidstoetsen waarin ook feitenkennis een stevige aandeel had als afsluiting van de basisvorming alleen haalbaar zouden zijn bij een soort examenachtige leerstofomschrijving vooraf. Maar, zoiets CE-achtigs als toetsvoorbereiding zou wel héél ver af komen te staan van het concept 'basisvorming'.

Dat, ongeacht het bestaan van de kerndoelen, zonder zo'n nadere stofomschrijving op

het kennisgehalte van de basisvorming weinig pijn te trekken zou zijn, was destijds al snel te voorzien. Uit het inspectierapport kwam, onlangs nog, duidelijk naar voren hoe weinig die situatie sindsdien is veranderd. Wij danken aan dit soort manco's de instelling van de commissies-De Wit en -De Rooy. In het eindrapport van De Wit c.s. gaat het nadrukkelijk om het vastleggen van een canon 'van kennis én van vaardigheden'. Als de commissie-De Rooy zich daarnaar richt, dan kan die kennis ook bij het toetsen van vaardigheden een duidelijke rol spelen. Wij zullen dat te zijner tijd zeker willen ondersteunen.

Toetsen om te toetsen: 'je kunt ze maken zonder iets van geschiedenis te weten'

Leerlingen zullen dit soort vaardigheden-toetsen beter kunnen maken naarmate ze met het vak en met de vragen die er aan de orde komen meer ervaring hebben. Daarbij horen niettemin altijd ook algemene vaardigheden, waaronder het met begrip kunnen lezen en argumenteren. Ook deze moeten op een of andere manier, ook binnen de vaklessen, aangeleerd worden en het is niet vreemd om ze in dit kader ook te toetsen. Er valt van alles aan te doen. Gelukkig heeft men buiten het onderwijs nu zo langzamerhand wel door dat met name vbo- en mavo-leerlingen in dit opzicht in het onderwijs op

achterstanden blijven staan die hen voor de rest van hun leven zullen tekenen. Dat de ruimte om in de praktijk voor deze problematiek goede en snelle oplossingen te vinden beperkt is, kan beter niet gebagatelliseerd worden. Maar met het pedagogisch wegnuffelen van de problematiek is het belang van deze leerlingen ook niet gediend. Wat dit betreft is de roep om een zorgvuldig opgebouwde en realiseerbare canon van kennis en van vaardigheden wel degelijk actueel. Zeker nu duidelijk geworden is dat de kerndoelen tot op heden een onvoldoende sterke, laat staan inspirerende, bijdrage in deze richting zijn geweest.

Toetsen in de klem, toetsen uit de klem

De positie van de afsluitingstoetsen is vanaf het begin al geen eenvoudige geweest. De relatie die in de geschiedenis-toetsen tot dusver het zwaarst heeft gewogen is die met de kerndoelen en niet in de eerste plaats die met het feitelijk gegeven (en, zoals bekend, ook feitelijk op allerlei manieren gegeven) onderwijs. Zo luidde ook de eerste opdracht voor de toetsontwikkelaars. Het uiteindelijk ontbreken van een harmonische verhouding, laat staan een sterke synergie, tussen kerndoelen en onderwijs heeft de mogelijkheden om te komen tot een zinvolle toetsing weinig goed gedaan.

Waarom de kerndoelen zo weinig wortel hebben geschoten? Dat de relatie tussen kerndoelen en het feitelijk gegeven onderwijs vooral zo gespannen is vanwege de pedagogische en didactische manco's van die doelen en de eraan ten grondslag liggende opvattingen lijkt een onbewezen en te gemakkelijke bewering. Met oorzaken en gevolgen ligt het doorgaans ingewikkelder, zo leert ons de geschiedenis.

Een nadere standpuntbepaling over het effect van de basisvorming past in een breder kader dan dat van een reactie op de afsluitingstoetsen. Wie weet levert de commissie op dit terrein ook nog eens een bijdrage. Kees Bogaerts

Inleverdata van kopij voor de Kleiokrant

KLEIO zal in 2000 acht keer verschijnen.

Kopij voor de Kleiokrant - berichten van commissies, nieuwtjes, verslagen, brieven - kunnen worden ingeleverd bij de eindredacteur op diskette met uitdraai of per e-mail.

De uiterste datum is:

voor Kleio 2, maart, 1 maart;
voor Kleio 3, april, 1 april;
voor Kleio 4, mei/juni, 1 mei;
voor Kleio 5, juli/aug., 16 juni;
voor Kleio 6, sept., 1 september;
voor Kleio 7, okt./nov., 1 oktober;
voor Kleio 8, december, 24 november.

Wilt u nog later inleveren, neem dan contact op.
Er is soms nog een dagje speling.

Tineke Bogaerts

Omloop-West 9, 3402 XM IJsselstein.

Tel. 030-6883576, fax 030-6888459.

E-mail: c.bogaerts@hccnet.nl

In de serie

NASCHOLING BIJ U THUIS

zijn verschenen:

deel 9

'HOE KORTER DE REIKWIJDTE, DES TE DODER DE DUITERS'

over Duitsland en de Koude Oorlog, 1945 - 1990
ISBN 90-804355-3-8

deel 10

'WIE HET EERST SCHIET, STERFT ALS TWEEDE'

over het wapentuig van de Eerste Koude Oorlog,
1949 - 1990
ISBN 90-804355-2-X, prijs f45,-

Prof. Ruud Lubbers, oud-premier: 'Zeer de moeite waard'
(bij de overhandiging aan Michail Gorbatsjov)
Drs. E. Korthals Altes, voormalig ambassadeur: 'Ze zijn me
uit het hart gegrepen'

Hoewel beide boeken inhoudelijk sterk verwant zijn, is er
geen sprake van 'koppelverkoop'.

Bestellen bij:

C.V. Lafeber, Tilburgseweg 173, 5051 AE Goirle.

Tel. 013-5430 340; fax 013-535 5545.

Toezending franco.

Sprekend verleden/ Toen voor Straks

Laten het verleden spreken!

GEHEEL
HERZIEN!

Sprekend verleden en Toen voor Straks van NijghVersluys zijn voor u en uw leerlingen uitdagende geschiedenis-methodes voor de basisvorming.

Toen voor Straks is speciaal voor het vmbo en voor mavo/havo ontwikkeld.

Sprekend verleden bestaat uit 3 delen.

Toen voor Straks bestaat uit 2 edities: 'kort' voor het vmbo en 'lang' voor mavo/havo.

STERKE PUNTEN VAN SPREKEND VERLEDEN EN TOEN VOOR STRAKS:

- *Sprekend verleden*: verwerkingsmateriaal op twee niveaus: werkboek en wegwijzer, aangestuurd in het tekstboek
- *Toen voor Straks* speelt in op de belevingswereld van de leerling
- *Toen voor Straks*: twee geheel vernieuwde edities toegesneden op vmbo en mavo/havo
- Beide series zijn zeer overzichtelijk vormgegeven
- Gevarieerde opdrachten met in de eenheden veel bronnenmateriaal

Afdeling Voorlichting: (035) 548 24 70
Website: www.nijghversluys.nl

Ja, ik overweeg een nieuwe methode in te voeren en wil graag kennismaken met *Sprekend verleden/ Toen voor Straks* voor de basisvorming. Stuur mij het gratis beoordelingspakket voor:

☐ vmbo ☐ mavo/havo ☐ havo/vwo

Naam school _____

Naam docent _____

☐ M ☐ V

Adres school _____

Postcode en plaats _____

Telefoon privé _____

E-mail _____

NijghVersluys

Stuur deze bon naar:
Postbus 225 - 3740 AE Baarn

vechten voor **Vrede & Veiligheid**

Aanvullend Lesmateriaal

Vechten voor Vrede & Veiligheid is aanvullend lesmateriaal voor het vak geschiedenis, voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs.

De drie thema's die in het lesmateriaal behandeld worden, zijn de Korea-oorlog; de Golfoorlog en de Joegoslavische burgeroorlog (1991-1995).

Een lespakket bestaat uit leerlingenboekjes, een docentenhandleiding en een inleidende video.

Ook voor het vak maatschappijleer is lesmateriaal ontwikkeld, waarin de Verenigde Naties; parlement en bevolking; de nieuwe landmacht en de media aan bod komen.

Vraag voor maatschappijleer een bestelbon aan via telefoonnummer (035) 54 88 81 of per fax (035) 541 56 90.

Bestelbon geschiedenis

Ik bestel:

editie voor bovenbouw vbo/mavo

- ☐ basispakket(ten) *Vechten voor Vrede & Veiligheid* à f 20,-
Het basispakket bevat 1 videoband, 10 leerlingenboekjes en 2 docentenhandleidingen met kopieerbare werkbladen
☐ aanvullingssetje(s) van 10 leerlingenboekjes (f 5,- per set)

editie voor bovenbouw havo/vwo

- ☐ basispakket(ten) *Vechten voor Vrede & Veiligheid* à f 20,-
Het basispakket bevat 1 videoband, 10 leerlingenboekjes en 2 docentenhandleidingen met kopieerbare werkbladen
☐ aanvullingssetje(s) van 10 leerlingenboekjes (f 5,- per set)

Naam school: _____

Adres: _____

Postcode/plaats: _____

Naam besteller: _____ m/v

Telefoonnummer school: _____

Handtekening: _____

Vechten voor Vrede & Veiligheid
bestelt u door (een kopie van) deze
bestelbon in te vullen en in een voldoende
gefrankeerde envelop op te sturen naar:

Bureau DST, didactiek in communicatie bv
Postbus 56, 3740 AB BAARN
Per fax kan ook: (035) 541 56 90

U betaalt alleen voor de verzendkosten,
het lesmateriaal zelf is gratis.

Uitgave in opdracht van:

landmacht

Excursie

De Didactiek- en activiteitencommissie van de VGN organiseert op 15 april 2000 in samenwerking met

STICHTING
MENNO VAN COEHOORN

een unieke excursie langs
de restanten van de

NIEUWE HOLLANDSE WATER- LINIE

Op zaterdag 15 april 2000 kunt u deelnemen aan een volstrekt unieke dagexcursie langs zogenaamde 'natte' en 'droge' restanten van de Nieuwe Hollandse waterlinie.

De excursie wordt georganiseerd in nauw overleg met de Stichting Menno van Coehoorn. Medewerkers van de stichting zullen op 15 april aanwezig zijn om u deskundig te begeleiden.

Er worden objecten opengesteld die normaal voor het publiek gesloten blijven. Welke dat zijn kunt u lezen op de website van de VGN. U kunt ook een kopie daarvan ontvangen: neem daarvoor contact op met het inschrijfadres.

Er wordt gereisd per touringcar, heerlijk ontspannen dus. We vertrekken exact om 10.00 uur vanaf het Jaarbeursplein te Utrecht, naast het Jaarbeurscongrescentrum. De bus zal herkenbaar zijn aan een VGN-vignet op de voorruit.

Tussen 17.00 en 17.30 uur wordt u op dezelfde plek weer afgezet voor de thuisreis.

Voor de deelnemers aan de excursie geldt een kledingvoorschrift. U zult die dag wandelschoenen moeten aantrekken met geprofileerde zool of dito laarzen en kleding die niet vies is van een salpetervlek. Verder is het meeneemen van een werkende zaklantaarn noodzakelijk. De deelnemers ontvangen op de excursiedag een map met onder andere kaartmateriaal. Enige kennis van vestingbouwkundige termen is handig.

Wij kunnen ons voorstellen dat u uw huisgenoot niet thuis wilt laten. Daarom staat de inschrijving ook open voor één van uw huisgenoten.

Het prijskaartje dat aan de excursie hangt is voor leden f75,-, en voor niet-leden/huisgenoten f90,-.

Voor een lunch onderweg wordt gezorgd. Dat is bij de prijs inbegrepen.

U kunt zich per briefkaart inschrijven onder vermelding van 'excursie Waterlinie' met opgave van naam, postcode, woonplaats plus die van een eventueel meereizende huisgenoot bij:

W. Bouwman, Kloosterstraat 47, 5708 GM Helmond.

E-mail: w.bouwman@KPCGroep.nl

U ontvangt zo spoedig mogelijk een machtigingsformulier en infopakket. Na ontvangst van de ingevulde machtiging door ons wordt uw inschrijving definitief. De deelnemers ontvangen na 31 maart het programma en een plattegrondje van het startpunt thuis.

De sluitingsdatum voor inschrijving is 31 maart. Het aantal deelnemers aan deze unieke excursie is niet onbeperkt.

Dus: Wie het eerst komt, het eerst maalt!